

کوچوره ن جوشقون

یاخشی خواننده دسته‌لرینی و گولابلی عاشیق‌لارینی دعوت ائتمیشدی. حقوئردی یئف آذربایجان موسیقی تاریخینده ایلك دفعه اولاراق ۱۲ نفردن عبارت اورکستر و ائل نغمه‌لرینی ایفا ائدن کر دسته‌سینی صحنه‌یه چیخارتمشیدی. کونسرت حقوئردی یئف طرفیندن ترتیب ائدیلمیش، «آذربایجان تویو» تاماشاسی ایله بیتیردی. «شرق کونسرتلری» موغامات، خالق ماهنی و رقصلری، عاشیق‌هاوالاری ایله یاناشی موسیقیلی صحنه‌جیکلرده گوسترلیردی.

۲۰ - جی عصرین اوللرینده شوشادا و باکی‌دا وئرلن موسیقیلی صحنه‌جیکلرین و شرق کونسرتلری نین آذربایجان دا میلی اوپرانین یارانماسیندا دا بویوک رولو اولموشدور. بو فاکتی بویوک بسته‌کار اوزئیر حاجی بیگ اف اوزو بئله تصدیق ائتمیشدیر: «لیلی و مجنون» اوپراسی نین یازیشینا من ۱۹۰۷ - جی ایلدن باشلادیغیما باخمایاراق، بو اوپرانین یارانماسی فیکری منده هله

۱۸۹۷ - ۱۸۹۸ - جی ایلرده ۱۳ یاشلی اوشاق ایکن، دوغما شووشا شهزاده هوسکارلار طرفیندن تاماشایا قوبولان «مجنون لیلی نین قبری اوستونده» موسیقیلی فاجیعه‌نی گؤستررکن اویانمیشدی بو تاماشا ائتدی کی، من نجه ایلدن سونرا باکیبا گلیب اوپرایا بنزر بیر شئی یازماق قرارینا گلدیم».

آذربایجاندا خالق موسیقی سی نین، خواننده لیک صنعتی نین اینکیشافی «لیلی و مجنون» اوپراسی نین مئیدانا چیخماسینا، موسیقی مدنیتیمیزده یئنی بیر مرحله نین باشلانماسینا ایمکان یاراتمیشدیر ...

۲۰ - جی عصرین اوللرینده خواننده لرین ایشتراکی ایله وئرلین موسیقیلی صحنه جیکلر و «شرق کونسرتلی» ایستر ووکال، ایسترسه ده چالغی موسیقی سی ایفاچیلیغی نین اینکیشافینا ایمکان یاراتماقلا «شرق گنجه لری نین» ده تشکیلینه مئیدان آچیردی. تاماشاچیلارین ایستتیک ذوقونه موثبت تأثیر گؤسترن «شرق گنجه لری نین» پروگرامی کونسرتلره نیسبتاً بیر قدر گنیش و چوخ جهتلی ایدی. اگر کونسرتلرده تکجه خواننده لر و عاشیقلا ایشتراک ائدیردیه، «گنجه لرینده» هم «شرق کونسرتینه» یئر وئرلر، هم ده کیچیک حجیملی تئاتر تاماشالاری گؤسترلر و آخیردا رقص تشکیل اولوناردی. «شرق گنجه لری نین» بیر اوستونلویو ده او ایدی کی، گنجه یه گلن تاماشاچیلارین میلی ترکیبی موختلیف اولوردو. بو ایسه کوتله لرین بین الملل تربیه سینه موثبت تأثیر گؤستریردی. آذربایجاندا ایلك «شرق گنجه سی» باکیبا، ۱۹۰۷ - جی

ایلین ژانویه آی نین ۲۰ - ده آر تیس تیر جمعیتی نین تالاریندا «موسلمان خیریه جمعیتی» طرفیندن شهر یوخسوللاری نین خیریه تشکیل اولونموشدور. دؤرد شوعبه دن عیبارت اولان بو گئجه ده اساس یئر «شرق کونسرتینه» وئرلمیشدیر. بیرینجی شوعبه خالق چالغی آلتلری اورکستری «آرازبازی» ریتیمیک موغامینی چالمیش، خواننده لر «گوله - گوله» ماهنیسینی گؤلا اوخوموشلار:

نه دور موسان داغ باشیندا قار کیمی

تپه لرین هئیوا کیمی - نار کیمی

گوله - گوله، گوله - گوله، آی خانیم

سنه قوربان اولسون بویازیق جانیم

بعضی موسیقی شوناسلار آذربایجان دا گؤر ایله ماهنی اوخونماسی نین تاریخی دولاشیق سالیرلار. اونلار گرون یارناماسینی ۱۹۰۸ - جی ایلده «لیلی و مجنون» اوپراسی نین تاماشاسی تاریخی ایله، یا دا عصریمیزین ۲۰ - جی ایللردن سونراکی دؤورله علاقه لندیریر. البته بو ایذیعالار دوغرو دئییلدیر. معلوم اولدوغو کیمی، هله ۱۹۰۶ - جی ایلده «گرامافون» آکسییونر جمعیتی قافقاز خواننده لریندن جابار قاریاغدی اوغلو، شکیلی علسگر، کئچه چی اوغلو محمد و مشهدی

ممد فرضعلی ینفین، قوربان پیریموف و سانشا اوگانزاشویلی نین موثایبعتیله کُرلا اوخودوقلاری «شب - هیجران»، «گوله - گوله» و باشقا ماهنیلاری گرامافون والینا یازمیشدیر.

«شرق گنجه سی نین» ۲ - جی شوعه سی نین ایشتراکچیلاری قاراباغدان دعوت اولونموش عاشیققلار - عاباس قولو، نجف قولو، هاشم، حیدر و مشهور بالابانچی حسن - ایدی. اوچونجو شوعه «شرق کنسرتینه» حصر اندیلمیشدیر. دوردونجو شوعه ده واساک مدداوفون بیر پرده لی «قیرت - قیرت» گمیدیاسی اوینانیمیشدیر. باش رولوندا، آغا موراد رولوندا آذربایجان تئاتری نین گورکملی خادیمی جهانگیر زینالوف چیخیش ائتمیشدیر. «شرق گنجه سی» تاماشاچیلار اوچون تشکیل اولونموش رقصه باشا چاتمیشدیر. باکیدا ایکینجی «شرق گنجه سی» ۱۹۱۵ - جی ایل مارس آیی نین ۱۳ - ده «نیجات» جمعیتی طرفیندن کئچیریلیمیشدیر. اوزئیر حاجی بیگ اوفون «آر و آرواد» موسیقیلی گمیدیاسیندان بیر پرده گؤستریلیمیشدیر. مشهور تارزن مشهدی زینال حقوئردی ینف «راهاب» کامانچاچی موسئس کونییانس «زمین - خاره»، نی چالان میرزه عبداله ایسه «راست» موغامینی چالمیشدیر.

اؤلمز صنعتکار حسین عربلینسکی هاملتین «اؤلوم یا اؤلوم» مونولوگونو سؤیله میشدیر. او گنجه ده همچنین عاشیق عاباس قولو، آرتیست حسین قولو سارابسکی، قاراباغدان دعوت اولونموش مشهور مضحکه چی ابدال قاسیم ایشتراک ائتمیشلر.

باکیلیلار «شرق گنجه لرینه» بؤیوک مازاق گؤستردیکلری اوچون «نیجات» جمعیتی گنجه لرین سایینی آرتیردی. همین گنجه لرین پروگرام و آفیشالاری اولجه دن قازئت لرده اعلان اولونوردو.

او دؤورده باکیدان سؤنرا شوشا، گنجه، شکی و تیغلیس شهرینده ده «شرق گنجه لری» کنچیریلیردی. (آیری - آیری صنعتکارلاردان دانیشارکن اولارین بو گنجه لرده ایشتیراکیندان اطرافلی بحث ائده جه بیک).

ایلر او تئو کجه «شرق کونسرتلری» موغامات کونسرتلری ایله عوض اولوندوغو کیمی «شرق گنجه لری» ده مضمونجا دییشیلمه یه باشلاییر. «شرق گنجه لری نین» پروگرامی اوللر «شرق کونسرتلریندن» موسیقیلی صحنه چیکلردن، تئاتر تاماشاسیندان و رقصلردن ترتیب ائدیلدیسه، آرتیق ۲۰ - جی عصرین ۲۰ - جی ایللریندن اعتباراً بو گنجه لر موعین بیر صنعتکارین یارادیجیلیغینا حصر اولونموش ادبی - موسیقیلی گنجه دن عیبارت اولاردی.

۱۹۲۵ - جی ایله بؤیوک موغنی بولبولون شوشادا تشکیل ائتدیگی ادبی - موسیقیلی گنجه شرق پونزیاسی نین گونشی محمد فیضولی نین پوتتیک یارادیجیلیغینا حصر اولونموشدو. بوردا فیضولی نین شرفینه گؤلا ایفا اولونان بیر ماهنی دا سسلنمیشدیر. ماهنی نین سؤزلری جابارقاریاغدی اوغنونون، موسیقی سی ایسه بولبولون ایدی.

فیضولی نین «شفای وصل قدرین هیجر ایله بیمار اولاندان سؤز» ردیفلی غزلینی «شوشتر» موغامی اوسته جابار قاریاغدی اوغلو، «فیضولی تصنیفلرینی» بولبول، شاعیرین سؤزلریندن عیبارت بیر تورک تصنیفی ایسه تارزن مشهدی جمیل امیروف ملاحظله اوخوموش و رغبتله قارشیلانمیشدیر. همین گنجه ایلك دفعه صحنه یه چیخان گؤزل سسلی ائل اوغلو ایسماعیل دا موفقیت قازانمیشدی. (او سونرالار گؤز کملی اوپرا موغنیسی اولموشدور).

مشهور حکیم کریم بیگ مهمانداراف گنجه نین تشکیلاتچیلارینی تاماشاچیلار آدیندان قیزغین تبریک ائتمیش، ایفچیلارا درین میتتدارلیغینی بیلدیرمیشدیر. بیر چوخ کلاسیک خواننده لریمیز گنیش و رنگارنگ ریپرتوآرلا فردی کونسرتلر وئرمیشلر. موسیقی تاریخیمیزده ایلك دفعه صحنه یه چیخان و مستقیل کونسرت وئرن مشهور خواننده میز ستار اولموشدور.

۲۰ - جی عصرین اوللرینده ایسه مستقیل موغامات کونسرتی ایله جابار قاریاغدی اوغلو، سونرالار سید شوشینسکی، بولبول و خان شوشینسکی چیخیش ائتمیشلر. تارزنلردن ۱۹ - جی عصرده ایلك دفعه صحنه ده سولو تارچالان، آذربایجان تارینی اتاسی صادیقجان، ۱۹۰۷ - جی ایلهده مشهدی زینال، ۱۹۱۳ - جی ایلهده ایسه بالا ملیک اوف پتربورگ دا مستقیل کونسرت وئرمیشدیر.

شوبهه سیز کی، او دؤورلرده تاماشاچیلار قارشیسیندا فردی کونسرتله چیخیش ائتمک هر موسیقیچی هنری دئییلدی.

خواننده‌لیک صنعتیندن، اونون اینکشاف یولوندان بحث اندرکن میلی موسیقیچیلرین گرامافون والارینی اونوتماق اولماز. کلاسیک خواننده‌لرین گۆزل سسلرین حیفظ ائدیپ یاشادان، «شاهیدلیک ائدن» گرامافون والاری میثلسیز میلی ثروتدیر. معلوم اولدوغو کیمی خواننده‌لرین گۆزل سسلری نین گرامافون والارینا یازیلماسی ایستر آذربایجان موسیقیسی نین تبلیغینده، ایسترسه ده اونون دنیا شۆهرتی قازانماسیندا موستتا رول اوینامیشدیر. محض بونا گۆره ده بو مسئله نین قیساسا دا اولسا تاریخی نین ایشیقلا ندیریلماسی، موسیقی، مدنییتی ایرتیهیزین اؤیره نیلمه سی باخیمیندان بؤیوک اهمیت کسب ائدیر.

گرامافون (یونانجا گراما = یازان، فون = سس) سس یازان دئمکدیر. بو آپاراتی ایلک دفعه ۱۸۸۷ – جی ایلده مشهور آلمان موهندیسی امیل پرلینئر (۱۹۲۹ – ۱۸۵۱) ایجاد ائتمیشدیر. بیرینجی دفعه گرامافون والینا دنیا شۆهرتلی ایتالیان موغنیسی آندیکو کاروزونون سسی یازیلیمیشدیر.

گرامافون والاری نین ایستتھصالی روسیادا اوروپا اولکه لرینه نسبتاً بیر قدر گنج باشلاسادا، روس آرتیستلری خارجی اولکه لره دعوت اولونار، سسلری گرامافون والارینا یازیلاردی. ۱۸۹۷ – جی ایلده پتربورگ مارینا تناتری نین آرتیستلری آلمانین هاتووئر شهرینه گئدرک اؤز سسلرینی گرامافون والارینا یازدیرمیشلار.

روس آر تیسترلیندن سسینی ایلک دفعه والا یازدیران مشهور موغنی ایی.و. تارقاکوف

اولموشدور.

۱۸۹۹ - جی ایلده ایمیل برلینئر پتربورگدا سس یازما استودیاسی آچیر و بیر چوخ مشهور

اوپرا آر تیسترلرین سسینی گرامافون والارینا کؤچورور.

۱۹۰۱ - جی ایلده مشهور روس موغنیسی فئودور شالیابین، سونرا ایسه ل.سوبینوف،

ن.ن و م.ای فیگینر (آر - آرواد) سسلرینی گرامافون والارینا یازدیریرلار. اینگیلتره نین

«گرامافون» سهامدارلار جمعیتی ۱۹۰۲ - جی ایلده روسیادا ایلک دفعه گرامافون والار

فابریکی آچیر. همین جمعیتین وارشاوا، ریگا، پتربورگ، ماسکوا، کییف و تیفلیس شهرلرینده باش

ایداره لری یارادیلیر. نهایت ۱۹۰۶ - جی ایلده «گرامافون» جمعیتی نین ریگا شهرینده کی

شؤعبه سی مشهور قافاز موغنیلرین سسلرینی والارا کؤچورمک اوچون اونلاری ریگایا دعوت

اندیر. شرق تاریخینده ایلک دفعه سسینی گرامافون والینا یازدیران جابار قارغدی اوغلو

اولموشدور. بو ایلک والار بیر اوزلو، کیچیک حجمی اولماقلا دیسکینین دیامتری ۲۰۰ م.م ایدی.

جابار قاریاغدی اوغلودان سونرا شکیلی علسگر، سید میر بابایف، تارزن مددی جانی بیگ اوف،

کامانچاچی آوانس گرامافون چالیب - اوخوموشلار.

۱۹۰۷ - جی ایلهده فرانساین «پاته» قارداشلاری شرکتی نین بوراخدیغی واللابین دیامتری اوللر ۶ cm، سونرالار ایسه ۱۲ - ۱۵ و ۱۸ cm، داها سونرالار ایسه حتی ۵۰ سانتیمتره چاتمیشدیر.

بو والار دا اوللر بیر اوزلو اولماقلا، اورتادان کنار اوخونوردو. بو والار اؤزوده ایینه ایله بوخ، آلماس ایله اوخوناردی. «پاته» فیرماسی قافقاز موغنیلریندن ده ایلك دفعه جابار قاریاغدی اوغونو و مشهور ایران موغنیسی قمر الملوک خانیمی دعوت ائتمیشدی. بونلاردان سونرا کئچه چی اوغلو محمد، مشهدی ممد فرضعلی یئف، داوود صفیاروف، همین شرکتین فیرمالاریندا سسلرینی والا یازدیرمیشلار.

بوتون بو موغنیلری تاردا قوربان بیریموف، کامانچادا ساشا اوگانزاشویلی موشایبعت ائتمیشدی. او زامان خیردا والین قیمتی قیزیل پول ایله ۱ بیر مانات ۳۰ قپیک، ایری والین قیمتی ایسه ۳ مانات ۵۰ قپیک ایدی.

۱۹۱۰ - جی ایلهده اینگیلتره نین «گرامافون» جمعیتی بیر گروپ قافقاز موسیقیچیلرینی ریگا شهرینه دعوت ائدیپ اونلارین سسلرینی والا کؤچورور. آرتیق بو دؤورده گرامافون والاری ایکی اوزلو بوراخیلیردی، او زامان آذربایجان موسیقیچیلریندن مالی بیگلی حمید و عسگر

قارداشلاری، مجید بهبودوف، سید میر بابایف، کربلایی لطیف علی یف و باشقالاری چالیب اوخوموشلار.

۱۹۱۲ - جی ایلده ایسه آلمانین «اسپورت رکورد» آکسیونئر شرکتی جابار قاریاغدی اوغونو، کئچه چی اوغلو محمدی، مشهدی ممد فرضعلی یفی، داوود صفیاروف، قوربان پیریموف و ساشا اوگانزاشویلینی وارشاوا شهرینه دعوت ائتمیشدی. «اسپورت رکورد» شرکتی گرامافون والارینا یازیلماغا دعوت اولونان موسیقیچی والارین کاتالوگونو ایریجا کیتابچا شکیلینده مینلرجه تیراژلا چاپ ائتدیریب بوتون روسیا اراضیسینده، حتا شرق اولکه لرینده یامیشدی. کیتابچادا موسیقیچیلرین شکیلی، آدی، فامیلیاسی، دوغولدوغو یئر، ریئر توارلی و والارین نومره لری گؤسترلمیشدیر. شرکتین بوراخدیغی بوتون کاتالوگ کیتابچالاردا آن اول جابارین فوتو شکیلی وئرلمیش و شکیلین آلتیندا یازیلیمیشدی:

«جابار قاریاغدی اوغلو (مشهور تئور شوشالی)». کیتابچانین اوستونده ایسه شرکتین املئمی، املئیین اورتاسیندا تار، کامان، قوال شکلی، آشاغیسیندا ایسه قاریاغدی اوغلو جابار قاریاغدی اوغلونون ایجازه سی و ضمانتی اولمادان هئج بیر موسیقیچی نین سسی گرامافون والینا یازیلمازدی. شرکتین بوراخدیغی والارین قیمتی قیزیل پوللا ۱ مانات ۵۰ قییک اولدوغو حالدا، جابارین والارین نین قیمتی ایسه ۲ مانات ایدی. بو حؤرمت و اوستونلوک هئج ده تصادفی دئییلدی. چونکی آذربایجان موسیقی تاریخینده هئج کس جابار قاریاغدی اوغلو قدر میلی

موسیقییه هر طرفلی خیدمت گۆسترمه میشدیر. بولبول: «جاباری هنج کس ایله موقایسه اتمک اولماز، آذربایجان موسیقیچیلری وارشاوادا گرامافون والارینا ۹۷ موغام، تصنیف، ماهنی و خور (گر) و او یون هاوالاری چالیب اوخوموشلار. کوتلهوی تیرازلارلا بوراخیلان گرامافون والاری دونیانین هر یئرینه یایلمیشدیر. یاز بلیشی تئخنیکی جهتدن چوخ چتینلیکله باشا گلیردی. بونا گۆره ده موسیقیچیدن سون درجه یوکسک ایفاچیلیق مهارتی طلب اولونوردو. چونکی مجلس ده ایکی - اوچ ساعات عرضینده اوخونان بیر موغامی اوچ دقیقه لیک وال اوچون اوخوماق و دینله بیجی ده از - چوخ تصوور یاراتماق هنج ده آسان دئییلدی. چوخ غریبه دیر کی، اوچ دقیقه یه موغام اوخویان موغنی موغامین آراسیندا یئری گلدی کده تصنیفدن ده ایستیفاده اندیردی.

بو موغنیلرین سون درجه یوکسک ایفاچیلیق مهارتینه مالیک اولمالارینا بیر دها جانلی ثوبوت ایدی. سسینی والا یازدیران خواننده لری هر بیر بو و یا دیگر موغام و ماهنی ایفاچیلیغیندا غیر عادی اوستالیق گۆستر میشلر. اولارین هامیسی آذربایجان موسیقیسینی بوتون طراوتی ایله دینله بیجیه چاتدیر ماغا چالیشمیشلار. خواننده لر ایچه ریسینده جبار قاریاغدی اوغلونون عظمتلی سسی، شاقراق زنگوله لری غیر عادی گوشه خوانلیغی اینسانی ریفته گتیریر. او زیلده اوخودوغو موغاملاردا غزلین سۆزلرینی آیدین و سلیس تلفوظ اتمکله حییرت دوغورور.

اونون گرامافون والینا زیلدن اوخودوغو غزل «منصوریه» ده آچیق - آنسکار ائشیدیلر:

عادت بونادی آی یئرینه گون گنجه گلمز

بوش سؤزدور دئیرلر، کی نیگاریم گنجه گلمز

گر جذبۀ عشق اولماسا گلسه وئجه گلمز

(غزل مشهور قاراباغ شاعیری ابراهیم طاهیرینیدیر.)

«اسپورت رکورد» شرکتی نین بورا خدیگی والار ایچهریسینده خواننده مشهدی ممد

فرضعلی یئفین اوخودوغو «چهارگاه» «بیات عجم» خصوصاً «شوشتر» موغاملارینی، «آخسام

اولدو» «قاراباغدا بیر دنه سن» «عایشه» تصنیفلرینی، کئچه چی اوغلو محمد ایسه «بیات قاجاری»

«شیکسته فارسی» و «چوبان بیاتی» غیرعادی بیر اوستالیقلا اوخوموشلار. همین والاردا قوربان

بیریموفون و ساشا اوگانزاشویلی نین موشاییعت مهارتلی و بیر چوخ موغاملاری دا دینله ییجینی

حئیران آندیر. سازنده دسته لری نین والا یازدیردیگی «واغزالی» «میرزه یی» «ترکمه» «عسگره نی»

«اوزون دره» کیمی اویون هاوالاری خواننده لرین «گوله - گوله» «عشق - آتشی» «وطن

شرقیسی» «من بیر تورکم» «تئللو» و باشقا خالق ماهنیلارینی بیرلیکده، خورلا (کُر) اوخومالاری

بوگون بیزیم اوچون عوضسیز اینجیلر دیر.

آذربایجان موسیقیچیلری نین گرامفون والاری نین کوتله وی «تیفون» «اسپورت رکورد» و

«پاته» قارداشلاری فیرماسی نین ریگا، ماسکوا، وارشاوا، پتربورگ، کیئف، تیفلیس و باکی

شهرلرينده دايمي شوعبه لري اچيلميشدي. بوندان علاوه ۱۹۱۳-۱۹۱۴ - جي ايللر روسيادا «كونسرت ركورد» «اكسترافون» «پرير ركورد» «مونارخ ركورد» «گرامافون ركورد» شركتلى فعاليتته باشلاميشدي. بوتون بو شركتلىن قافقاز اوزره يگانه موكلى شوشالى آت. كاپتاساكف ايدى. شوبه سيز قافقاز موسيقيچىلىرى نين سسلرى نين گرامافون والارينا يازيليشيندا آت. كاپتاساكوفون خيلى رولو اولموشدور. ۱۹۱۳ - جي ايلده «اكسترافون» اكسيونئر شركتى موغئيلردن سيد شوشينسكىنى، شكىلى علسگرى، كئچه چى اوغلو محمدى، ممد قولو شوشينسكىنى، مالى بيگلى جومشودو، ايسلام عبدالله يئفى، تارزنلردن بالا اوغلو گريكورو، آرسن ياراميشئوى، تئووس بالايانسى، بالا مليك اوفو، كامانچا چالانلاردان سئوى، روبن قاراخانوفو، موسس كونيانسى، مشهور بالابانچى حسن على يئفى و بير چوخ باشقا موسيقيچىلىرى كيئف شهرينه دعوت انديب سسلرينى و چالغىلاريني والا يازميشدير.

«اكسترافون» شركتى نين بوراخديغى والار ايچهر يسينده سيد شوشينسكى نين اوخوماغى، تارزن آرسن ياراميشئوين چالغيسى خصوصيله بالابانچى حسنين و يرتواز ايفاجيلىق مهارتى داها جلب انديجى و قيمتليدير. او دؤورده مطبوعاتين يازديغينا گؤره بو اوچ صنعتكارين والارينا طلبات داها چوخ اولموشدور.

آذربایجان موسیقیچیلری نین اینقلابدان اول سونونجو والارینی ۱۹۱۴ - جی ایلده

«اسپورت رکورد» شرکتی تیفلیس شهرینده بوراخمیشدیر. اوللر اولدوغو کیمی، شرکت یئنه ده

قافقاز موسیقیچیلرینی ریتر توار و فوتو شکللریندن عیبارت کیتابچالار بوراخمیشدیر.

بو کاتالوگ کیتابلار باکی «اروج اوف قارداشلاری نین» مطبعه سینده نفیس شکیلده چاپ

اندیلیب دینله بیجی «آلیجیلارا» پولسوز پایلامیشدیر. باشقا شهرلرده یاشانلار پست واسیطه سیله

باکییا کاتیساکوفون ماغازاسینا سیفاریشلر گؤندریب ایسته دیکلری صنعتکارین والارینی الده ائده

بیلرلر. او زامان باکیدان تیفلیس شهرینه جابر قاریاغدی اوغلو، شکیلی علسگر، سه گاه ایسلام،

«زابول» موغامی نین تکرار اولونماز ایفاچیسی زابل قاسیم، مشهور قاراباغ عاشیغی عباس قولو

(اؤز دسته سی هاشم، حیدر و خانلار ایله)، خواننده اکبر خاموش اوغلو و آذربایجان تئاتری نین

گؤرکملی خادمی حاج آغا عباس اوف دعوت ائدیلمیشدیر. بوندان علاوه، شرکت ذوالفقار بیگ

حاجی بیگ اوفون «ئولیلیگین سوبای» و «اللی یاشیندا جاوان» اوپرئتتالارینی دا گرامافون والینا

کؤچورموشدور. «اسپورت رکورد» شرکتی همیشه اولدوغو کیمی بو دفعه ده خواننده لری

موشاییعت ائتمک، هم ده اویون هاوالارینی چالماق اوچون قوربان پیریموفو «ساشا

اوگاننژاشویلینی دعوت ائتمیشدی. بو ایسه تصادفی دئییلدیر. الیمیزده اولان گرامافون والاری

ثوبوت ائدیپ کی، هر ایکی صنعتکارین چالغیسی حئیرت آمیز اولموشدور. شکیلی علسگر

«اکسترافون» شرکتینده «راهایی» تئوس و موسس ایله همین موغامی «اسپورت رکورد»

شرکتینده ایسه قوربان و سانشاین موشاییعتیله اوخوموشدور. هر ایکی والا قولاق آساندا
 علسگرین قوربان و سانشاین موشاییعت ایله اوخودوغو «راهاب» داها روان، داها اویناق و شیرین
 سسلندیگی نین شاهیدی اولوروق. «سه گاه» اوخوماقدا بوتون شرقدہ مشهور اولان ایسلام
 عبدالله یئفی «پریم رکورد» دا تارزن شیرین آخونداوف و کامانچاچی لئون کاراخانوفلا، «اسپورت
 رکورد» شرکتینده ایسه قوربان و سانشاین موشاییعت ایله «سه گاه» اوخوموشدور. شوبهه سبیز
 کی، بونلارین آراسیندا فرق واردیر. معلوم اولدوغو کیمی خواننده نی اوخودان تارزندیر، موغامین
 عۆده سیندن خواننده نین موققیته کلمه سینده تار و کامانچا چالاندان چوخ شئی آسلیدیر.
 «اسپورت رکورد» شرکتی نین تیفلیس ده بوراخدیگی گرامافون والاری ایچه ریسینده
 مشهور کمیک حاج آغا عاباس اوفون گرامافون والارینا طلبات داها چوخ ایدی. بئله کی، اکتیورن
 بؤیوک مهارتله یاراتدیگی خداوندی، حاجی قنبر، خصوصیه قیدی کیروه اوبراز تارنی نین
 گرامافون والاریندا سسلنمه سی نادر حادثه ایدی. بو سون درجه قیمتلی والار آل - آل گزردی.
 بعضی سببلره گۆره او واختلار بیر چوخ موغنیلر سسلرینی گرامافون والارینا یازدیرا
 بیلمه میش، بیر چوخلاری ایسه سسلرینی و چالغیلارینی والا یازدیرماقدان ایمتناع ائتمیشلر. او
 زامان آن مشهور خواننده لردن ساییلان عبدالباقی زولال اوف (بولبول جان)، موسا شوشینسکی،
 تارزن مشهدی زینال و مشهور قارمونچو ابوطالب کربلایی مختار اوغلو و عاشیق نجف قولو
 «اسپورت رکورد» شرکتی طرفیندن دفعه لرله تیفلیس شهرینه دعوت اولونسالاردا تأسف کی،

گرامافون والارينا يازيلماقدان بويون قاچير ميشلار. اونلار اوزلرينه اولان بؤيوك ماراغين
 آزالماسيندان، پرستشكارلارين ايتيرمه سيندن احتياط ائتميشلر. حتا تارزن مشهدى زينالدان بو
 خير خواه، فايدالى ايشدن ايمنتاع ائتمه سي نين سببيني سوروشدوقدا دئميشدير:
 - اكر منيم چالغيم والاردا سسلنسه، اوندا هر ائودن بير مشهدى زينال چيخار.

اكتوبر اينقلابى نين غلبه سيندن ايكي ايل سونرا گرامافون والارى نين استحصالى
 ميللشدى. ۱۹۲۲ - ۱۹۲۵ - جى ايلرد سس يازان فاريكلر ياراديلدى. اوتوزونجو ايللرده ايسه
 يئنى سس يازما مؤسسەلرى آچيلدى. نهايت، ۱۹۳۸ - جى ايلده ماسكوا شهرينه دعوت اولونان
 ۳۰ ميلتين آن قاباقجيل موسيقى ايفاچيلارى نين سسلرى و چالغيلارى گرامافون والارينا (۳۵
 ميلون تيراؤلار) يازيلدى.

مشهور موغام اوستاسى زولفو آدى گؤزل اوفون، جهان طاليشينسكايانين، ياور
 كلانتلى نين، ثريا قاجارين والارى آل - آل گزيردى. مشهور تارزنلردن قوربان پيريموفون
 چالديغى «چوپان باياتى» خصوصيله ساقومون سئرانوفون ايفا ائديغى «سه گاه» و قارمونچو
 كور احدين گرامافون والاريني الدهه ائتمك سعادت ايدى.

حکیم آ. ایواننسیانین رهبرلیک ائتدیگی «بیرینجی شرق اور کستری نین» ایفاسیندا چالینان «چهار گاه» و «بایات شیراز» موغاملاری نین واللاری بوتون قافازدا، یاخین و اورتا شرق اولکه لرینده سس سالمیشدی.

بو والار آن قیمتلی ثروت کیمی دینله بیجیلرین ائولرینی بزه بیر کؤنولرینی اوخشا بیردی. گؤروندیو کیمی، آذربایجان موسیقیسی نین آن اساس ساحه لریندن بیر اولان خواننده لیک صنعتی مورکب اینکیشاف یولو کئچمیشدیر. تأسف کی، موسیقی مدنیتیمیزین تاریخینده موستثنا خیدمتلری اولان خواننده لر حاقیندا یازیلی ادبیات اولدوقجا آزدیر. دوغرو دور سون ۲۰ - ۳۰ ایلده خواننده صنعتی و اونون بیر سیرا گؤرکملی نوماینده لری حاقیندا علمی مونوگرافیلار، آیری - آیری تدقیقات اثرلری مبدانا چیخمیشدیر.

لاکین بوراسینی دا گیزلتمک اولماز کی، بوتون بونلار قدیم تاریخه مالیک اولان موسیقی مدنیتیمیز حاقیندا تام تصوور یارادا بیلیمیر.

آیری - آیری خواننده و موسیقیلریمیزین یارادیجیلیق فعالیتینی طرفلی اؤیره نمه دن

طبیعی دیرکی، میلی موسیقی تاریخینی یاراتماق اولماز.

«حاجی حوسو»

گۆزل یای گونلریندن بیرى ایدی. ماسکوانین گنیش و یاراشیقلى سالونلاریندان بیرینده شووشا ساکینی جامهاروف ایوان اؤز اوغلو اوچون نوى مجلسی دوزه لتمیشدی. قوناقلارین اکثریتی قاراباغدان ایدی.

مجلس باشیندا موسیقی اوچلویو ایلشمیشدی. خواننده اوخویوردو. اونون ملاحظلی سسیندن خوشلانان قوناقلار یئر به یئردن «قاراباغ شیکسته سی» اوخوماسینی خواهیش ائدیردیلر. مشهور تارزن بالا اوغلو گریکور، کامانچچی اوانسه سیملری کؤکلمه یی ایشاره ائتدی. خواننده جوشا گلدی:

من عاشیقم قاراباغ

قارا سالخیم، قاراباغ

عالم جتته دؤنسه

یاددان چیخماز قاراباغ

بو کیتابدا آذربایجان موسیقی مدنیتی نین آن فعال و آن مارقلی ساحه لریندن بیرى اولان

خالق موسیقیچیلری حاقیندا اطرافلی صؤحبت آچیلیر.

کیتابدا آذربایجانین ووکال، ایسترسه ده چالغی موسیقیسی نین تاریخینده گؤرکملی رول اوینامیش اللی بیر (۵۱) مشهور موسیقیچی نین حیاتی و موسیقی فعالیتی آرشیو سندلری و نادیر شکیلر اساسیندا ایشیقلا ندیریلیر. بوندان علاوه آذربایجاندا ایلیک «سازنده دسته لری و آنسامبللاری» «شرق کونسرتلری» و «شرق گنجه لری» عینی زاماندا اوپرا تئاتریمیزین تاریخی حاقیندا قیمتلی معلوماتلار وئریلیر.

روس، لهستان، فرانسه، آلمان، فارس و تورک اینجه صنعتی خادیملری نین، موسیقی شوناسلارین، یازیچی و تدقیقاتچی عالیملرین آذربایجان خالق موسیقیچیلری حاقیندا قیمتلی خاطیره، مقاله و رایلریندن ده یئری گلدی کجه ایستیفاده اولونموشدور. کیتاب موسیقی تاریخیمیزین ایکی عصرلیک دؤورونو احاطه ائدیر. فریدون شوشینسکی نین «آذربایجان خالق موسیقیچیلری» کتابی زنگین موسیقیمیزین تاریخی ایله ماراقلانان گنیش اوخوجو کوتله سینه و موسیقی ایجتیماعیتیمیزه قیمتلی هدیه دیر.

میثلسیز خزینه:

گؤرکملی موسیقی تدقیقاتچی فریدون شوشینسکی «آذربایجان خالق موسیقیچیلری» ادلی سامباللی اثرینده آذربایجان خالق نین معنوی خزینه سی نین آن ماراقلی فعال ساحه لریندن بیرینه توخونولور. کیتابدا خالق موسیقیسی و اونون تانینمیش نوماینده لری حاقیندا ایلیک دفعه اطرافلی معلومات وئریلیر.

معلوم اولدوغو کیمی آذربایجان موسیقی مدنیتی نین و خالق اینجه صنعتی نین چوخ اثرلیک عنعنه لری واردیر. گؤرکملی اینجه صنعت اوستادلاری، خالق چالغی آلتلرینده چالانلار، خصوصیه خالق خواننده لری بو عنعنه لری نسیلدن نسیله یاشاداراق بؤیوک و زنگین بیر ایرث یاراتمیشلار. کلاسیک خواننده لرین تجروبه و ایرتینی نوت و سس یازما سایه سینده اؤیره نمک ایسه یالنیز بیزیم عصرده مومکون اولموشدور.

بونا باخمایاراق سون زامانلارادک خالق ایجه ریسیندن چیخان گؤرکملی موسیقیچیلرین نه اینکی حیات و یارادیجیلیغی، عینی زاماندا اونلارین میلی موسیقی مدنیتیمیزین اینکیشافیندا گؤسترديکلی بؤیوک خیدمتلری اؤیره نیلمه میشدیر. بیر سیرا صنعتکارلارین آدی بئله اونودولموش، ایتیب باتمیشدیر. بو باخیمدان فریدون شوشینسکی نین آذربایجانین موسیقی تاریخینده یئنی بیر صحیفه آچان بو نادیر کیتابینی ایلك قارانقوش آدلانديرماقلا، اونون موسستنا اهمیتینی خصوصی اولاراق قئید ائتمه یه احتیاج دویوروق.

بو قیمتلی و سون درجه مضمونلو کیتاب ایلك دفعه ۱۹۷۰ - جی ایلده باکیدا نشر اولونموشدور. هله او واخت اثرده ۴۰ (قیرخ) صنعتکارین حیات و یارادیجیلیغیندن بحث ائدن اوچئرکلر، خواننده لیک صنعتی نین کئچمیش تاریخی ایلك «سازنده دسته لری» «موسیقی مجلیسلی» «شرق کونسرتلری» و «شرق گئجه لری» حاقیندا معلومات وئريلمیشدیر. بلییدیرکی، فریدون شوشینسکی نین «آذربایجان خالق موسیقیچیلری» کیتابی رئسپوبلیکا موسیقی

ایجتیماعیتی و گنیش اوخوجو کوتلهسی طرفیندن محبتله قارشیلانمیشدیر. بونو مطبوعات دا گۆرکملی علم و اینجه صنعت خادیملری نین کیتاب حاقیندا یازدیقلاری قیمتی رأیلر بیر داها ثبوت ائدیر.

کیتابین مؤثرلیگینی و موسیقی شوناسلیق باخیمندان اهمیتی نظره آلان ماسکوانین «ساوتسکی کامپازیتور» نشریاتی همین کیتابی بیر قدر بیغجام، هم ده نفیس شکیلده ۱۹۷۹— جی ایله روس دیلینده چاپ ائتمیشدیر.

ایندی ایسه «یازیچی» نشریاتی گنیش اوخوجو کوتلهسی نین طلباتینی نظره آلاق فریدون شوشینسکی نین کیتابینی یئنی نشر ائتمیشدیر. بو تقدیره لاییق نجیب تشنوتدور. کیتابین ایلك نشریندن ۱۴ (اؤن دؤرد) ایل کئچمیشدیر. بو دؤور عرضینده مؤلف کیتاب اوزه رینده یئیندن ایشله میش، تکمیللشدیرمیش، عینی زامان دا یئنی تاپینتیلار اساسیندا اوچئر کلرین سایینی آرتیرمیشدیر. کیتابین ایلك نشرینده ۴+ (قیرخ) موسیقیچیدن صؤحبت گئدیردیسه، اوخوجولارا تقدیم اولونان یئنی نشرده اوچئر کلرین صایی (۵۱) الی بیره چاتمیشدیر. بورادا اوخوجو ایلك دفعه یئنی، اچیلمامیش صحیفه لرله تانیش اولاجاقدیر. گوروندویو کیمی، مؤلفین سون ایللر آپاردیغی تدقیقات نتیجه سینده کیتابین «آذربایجاندا خواننده لیک صنعتی نین اینکیشافی تاریخیندن» بؤلمه سی، هم ده آیری - آیری صنعتکارلار حاقیندا یازیلیمیش اوچئر کلر یئنی آرشیو ماتریاللاری اساسیندا بیر داها ایشله نه رک زنگینلشدیریلیمیشدیر. یورولماز

تدقیقاتچی نین الده ائتدیگی یئنی عکسیر، شکیلر، آفیشا و کونسرت برنامه لری کیتابین قیمتینی، علمی مضمونونو آر تیرمیشدیر.

«آذربایجان خالق موسیقیچیلری» کیتابیندا تانینمیش خواننده و چالغیچیلارا موغام اوستاسی اولان موسیقی شوناسلارا گنیش یئر وئریمیشدیر. کیتاب (۱۹) اون دوققوز عصرین گۆرکملی خواننده سی «حاجی حوسودن» باشلامیش مشهور خواننده «خان شوشینسکی یه» قدر یاشامیش ائل صنعتکارلاری نین دئمک اولارکی، هامیسینی احاطه ائدیر. بو کلاسیک موسیقیچیلر، هر شئیدن اول، موغام ایفاچیلاری اولموشلار.

موغام هم بوتؤولوکده، هم ده ایریلیقدا بدیعی اوبرازلارین تصوور و فلسفی ایدئیلاری نین بوتؤو بیر دونیاسی دیره بو اعجازکار عالیمی کوتله لره تانیتدیران صنعتکارلار آن اول خواننده لر و اونلاری موشایعت ائدن ویوتؤوز چالغیچیلار اولموشلار. خواننده لر یالئیز کیشی اوچون یوکسک تئسسئورلو قودرتلی سسه مالیک اولماقلا قالمیر، اونلار هم ده زنگین خالق موسیقی عنعنه سی نین داوامچیلاری، موغام صنعتی ایفاچیلیغی نین تجربه لی و گؤزل بیلجیلری ایدی. موغامی ایمپروویزیا ایله باشلاماق ان اساس شرطلردندیر. موغاملارین ملودیک زنگینلیگی، اعجازکارلیغی و ایتوناسیاسی هر خواننده نین فردی اوستالیغیندان و فانتازیا سایندان آسیلیدیر. لاپ قدیم زامانلاردان موغام شرق پوئزیاسی نین یول یولداسی اولموشدور. بئله کی، موغام ایفا اولونارکن خواننده لر «نیظامی» «خاقانی» «نسیمی» «فضولی» کیمی قودرتلی

صنعتکارلارین غزللرینی اوخوموشلار. بونا گۆره ده موغام ایفاچیلاری عینی زاماندا شاعیرلرین یاراتدیقلاری اۆلمز اثرلرین یورولماز تبلیغاتچیلاری اولموشلار. موغام صنعتی آذربایجان موسیقی مدنیتی نین، همچنین بوتون شرق خالقلاری نین، او جمله دن تورکلرین، فارسالارین، عربلرین و هیندیلرین موسیقی مدنیتی نین اینکیشافیندا بؤیوک رول اوینامیشدیر.

محض بو باخیمدان ایلك آذربایجان میلی اوپرالاری نین «موغام اوپراسی» آدلاندریلماسی تصادفی دئیلدی.

میلی اوپرانین یارانماسیندا و اینکیشافیندا میثلسیز خیدمتلری اولان خواننده لرین فعالیتیندن بحث اولونماسی بو کیتابین علمی اهمیتینی خیلی آرتیریر. معلومدورکی، آذربایجان خالق موسیقیچیلری نین حیاتی صنعتی و فعالیتی اطرافلی تدقیق اولونمامیشدیر. بو مسئله واختله آذربایجان اوپرا موسیقیسی نین بانسیسی اوزئیر حاجی بیگ اوف چوخ جیدی ناراحات ائدیردی. او، همیشه آذربایجان بسته کارلارینی و موسیقی شوناسلارینی میلی موسیقی مدنیتینی و خالقین ایچیندن چیخمیش بؤیوک موسیقیچی ایمپروویزاتورلارین تجروبه و ایرثینی اؤیره نمه یه چاغیریردی. منجه کیتابین مولیفی نین بو ایشه تحریک ائدن سببلردن بیری ده محض «اوزئیر بیگین» وصیتی اولموشدور. داهی بسته کارین آرزو و توصیه لرینی نظره آلان فریدون شوشینسکی آذربایجان موسیقی مدنیتی تاریخینده خواننده صنعتینی اؤیره نمک ساحه سینده ایلك اوغورلو

آدیم آتمیشدیر. خالق موسیقیچیلری و اونلارین اۆلمز صنعتی حاقیندا سامباللی مونوگرافیک اثر یازماق قرارینا گلن مولیفین قارشیسیندا بۆیوک چتینلیکلر دوروردو.

او، آرشیولرله جیدی آختاریشلار آپارمالی، بیر چوخ اۆلکه لرین اونلار جا شهر و کندلرینی اویماق - اویماق گزمه لی ایدی. عین زاماندا قوجامان خواننده لرله، موسیقی هوسکارلاری و اینجه صنعت خادیملری ایله گۆروشوب خاطرهلر توپلامالی، دؤوری مطبوعاتی گۆزدن کئچیرمه لی ایدی. بوتون بونلار اوزون ایللر صبر و عینادلا، عذاب اذیتله قاتلاشماقلا، بۆیوک زحمتله باشا گله بیلردی. فریدون شوشینسکی بو ایشین عۆهده سیندن فداکارلیقلا گلدی. تصادفی دئییل کی، اونو موسیقی مدنیتیمیزین تاریخی اؤیره نن ایلك تدقیقاتچی آدلاندیریرلار. چونکی فریدون شوشینسکی یه قدر بو ساحه ده هئج کس خصوصی تدقیقات آپارمامیشدیر. «زاقافاز بیانین» گۆر کملی خالق موسیقیچیلری نین حیاتی، فعالیتی و صنعتی حاقیندا «ایتیب باتمیش» ماتریاللاری توپلاییب سیستملشدیرن گۆر کملی موسیقی شوناس - یازیچی و فداکار تدقیقاتچی عالیم فریدون شوشینسکی قیمتلی کیتابی ایله موسیقی ایجتیماعتی نین سؤیندیرمیشدیر.

کیتابین هر صحیفه سینده اوخوجو یئنیلیکله اوزله شیر. موغام صنعتی نین کوریفئی، کلاسیک موسیقیچیلر گۆز اؤنونده جانلانیر. بوتون بونلار بۆیوک زحمتین، ایگیرمی ایلیک آختاریشلارین محصولودور. کیتابدا وئرین نادیر ماتریاللار، سندلر اۆلکه میزین، ایسترسه ده، خارجی مملکتلرین مرکزی کیتابخانالاریندان و آرشیولریندن توپلانمیشدیر. مولیف زاقافاز بیادا،

اورتا آسیا و روسیادا نشر اولونان بوتون قازنت و ژورناللاری نظردن کنچیرمیش، حتا ایران و تورکیه دؤوری مطبوعاتینی آراشدیرمیشدیر. بونونلا یاناشی (۳۰۰) اوج یوزه قدر نادیر گرامافون واللاری توپلامیشدیر. «اکسترافون» «اسپورت رکورد» و «گرامافون» آکسیونر جمعیتلری طرفیندن بوراخیلیمیش واللار اون دوققوزونجو عصرین آخیرلاری، ایگیرمینجی عصرین اوللرینده یاشامیش قافقاز موسیقیچیلری نین سسی و چالغیسی حاقیندا موعین تصوور یارادیر. بو کیتابی یازماق اوچون مؤلف یالنیز آرشیولردن ماتریال توپلاماقلا کیفایتلنمه میش، خالق موسیقیچیلری نین یاشادیغی یئرلری ائل - ائل، اوبا - اوبا گزمیش، اونلارین ساغ قالیمیش قوهوملاری ایله، اوزون عؤمولو آغ ساققالارلا گؤروشوب صؤحبت ائتمیش، اونلارین خاطیره لرینی دینله میشدیر. بو معنا فریدون شوشینسکی نین زحمتینی، سؤزون حقیقی معناسیندا قیمتلندیرمک ده چوخ چتیندیر.

گرگین آختاریشلارین بهره سی اولان نادیر وشکیللر کیتابدا ونرلین اوچئوکلری تاماملاییر. اونلارین علمی باخیمدان قیمتینی داهادا آرتیریر. فریدون شوشینسکی نین کیتابینی اوخویانلار گؤرکملی موغام ایفاچیلاری نین ترجمه حالی و یارادیجیلیق طالعی ایله تانیس اولماقلا یاناشی آذربایجان موسیقی مدنیتی نین تاریخی اینکیشاف یولونو ایزله مه یه ایمکان تاپیرلار. یازیچی کیتابیندا بو باره ده آیریجا دانیشیر.

مشهور فرانسه رومانچیسی «الکساندر دومانین» آذربایجانین «شاماخی» شهرینه گلیشی و اونون یئرلی موسیقیچیلرله تانیلیغی، عینی زاماندا دونیا شوهرتلی یازیچی «ژول ورنین» خواننده «ستار» حاقیندا ملاحظه‌لری، اون دوققوزونجو عصرین ایستعدادلی گوروجو شاعیری «نیکولاز باراتیشویلی‌نین» یکی آذربایجان خواننده‌سی «ستار» و «جعفر» له دوستلوغو، روس شاعیری «یاکوف پولونسکی‌نین» آذربایجان خواننده‌سی نین شرفینه یازدیغی «ستار» و «سرگئی یسئنین» «جابار قاریاغدی اوغلونا» حصر ائتدیگی شعرلری، مشهور تورک موسیقی‌شوناسی «رائوف یئکنه‌بیگین» مشهدی جمیله ایستامبول دا گوروشلری و جابار قاریاغدی اوغلونون بویوک «شالیپین» له دوستلوغوندا بحث ائدن صحیفه‌لرده اوخوجونون نظر - دیقئینی جلب ائده جکدیر.

فریدون شوشینسکی نین کیتابیندا اوخوجولار آذربایجاندا، ائله‌جه ده زاقافازیانین دیگر رئیسپولیکالاریندا موسیقی تئاتر صنعتی نین اینکیشاف یولو حاقیندا، «تیفلیس» ده، «شوشا» و «باکی» دا وئرلمیش ایلك «شرق کونسرتلری» باره ده زنگین و ماراقلی فاکتارلاردا قارشیلانماقلا. بو کیتابین مئیدانا گلمه‌سی نین موهوم چتینلیکلریندن بیرى ده حاقیندا اوچئرک یازلمیش گورکملی ایفاچیلارین بویوک اکثریتی نین تخمیناً عینی دؤورده، عینی اجتماعی - سیاسی شرایط ده یاشاماسی، ایستعداد و قابلیتجه یاخینلیغی اولموشدور. اونا گوره ده هر بیر صنعتکارین فردی یارادیجیلیق ایمکانلارینی اوزونه مخصوص جهتلرینی آیرماق صاف - چوروک ائتمک ایفاچیلیق مائراسینی آیدینلاشدیرماق، البته، هئج ده آسان دئییلدی. بو موسیقی شوناسدان

هر بیر صنعتکارین پورترتئینی یاراتماق اوچون رنگارنگلیک روحو گوجلودور. بورادا زاقافازیا خالقاری نین یارادیجیلیق علاقهلرینه توخونولموشدور. گوروندویو کیمی اون دوقوقوزونجو (۱۹) عصرده گورکملی آذربایجان خوانندهلری ارمنی و گورجو موسیقیچیلری ایله سیخ امکداشلیق ائتمیشلر. زنگین آرشیو ماتریاللاری و نادیر و شکیلرده فیکریمیزی تصدیق ائدیر. شوبهه یوخدور کی فریدون شوشینسکی بو نادیر کیتابی بویوک ماراقلا اوخوناجاق، گئنیش اوخوجو کوتلهسی نین درین رغبتینی قازاناجادیر.

آذربایجان خوانندهلیک صنعتی نین اینکیشافی تاریخیندن:

دونیانین ان قدیم و مدنی خالقاریندان اولان آذربایجان خالق اوزونون تاریخی، مادی - مدنیت آبیدهلری، زنگین ادبیاتی، اینجهصنعتی و موسیقی مدنیتی ایله حاقلی اولراق، فخر ائدیر. بو نجیب، حساس قلبلی خالقین وطنی اودلار یوردو، هم ده سئحرکار موسیقی دیاری کیمی مشهوردور. موسیقی شن گونلرده، بایراملاردا، ایسترسه ده آغیر و ایضطیرابلی و اختلاردا بئله خالقا معنوی دایاق اولموشدور. چونکی آذربایجان موسیقیسی گلهجهیه بویوک اینام حیستی، نیک بینلیک، اینسانی جسور، موباریز اولماغا روحلانديران موتیولرله دولودور. بونا گوره دیر کی، عصرلردن بری آذربایجانین موسیقی یارادیجیلاری و خوانندهلری میلی بایراملاردا، توی

مراسیملرینده میثلسیز چیخیشلاری ایله گئیش کوتله لرین رغبتینی قازانمیشدیر. آذربایجان موسیقیسی اؤز میلی زمینی اوزه رینده یوکسلمیشدیر.

بونولا یاناشی، آذربایجان موسیقیسی قاباقجیل دنیا مدنیتی نین گؤزل عنعه لریندن ده موغین درجه تأثیرلنمیش، داهادا اینکیشاف ائدیب موغاصر سویه یه چاتمیشدیر. شوپیه سیز دئمک اولارکی، دونیانین موترقی موسیقی مدنیتی خزینه سینی اؤز نادیر اینجیلری ایله زنگینلشدیرن آذربایجان موسیقیسی نین اینکیشافیندا خالق موسیقیسی یارادیجیلاری نین، عینی زاماندا خواننده لری نین بؤیوک خیدمتلری اولموشدور. خواننده لر خالقین معنوی عالمی نین، ذکاسی نین، آرزو ایسته یی نین ایفاده سی اولان خالق موسیقیسی نین تبلیغ اتمیش، یاشاتمیش و قورویوب ساخلامیشلار. خواننده لیک صنعتی نین اینکیشافی موغام موسیقیسی ایله سیخ علاقه داردیر. اصل خالق یارادیجیلغیندان عیبارت اولان بو موسیقی عصرلر بویو شیفاهی حالدا نسیلدن نسیله کئچرک بؤیوک و زنگین ایرث یاراتمیشدیر. خواننده لر طرفیندن ایفا اولونان موغاملار موسیقیمین ژانرلاری ایچریسینده آن اساسی و اهمیتلی یئرلردن بیرینی توتور.

خالق دوهاسی نین آن بارلاق یارادیجیلیق محصولو موغاملاردیر. موغامات موسیقیمین تمل داشی، اونون بونؤوره سی، اونون دایاق ستونودور. عصرلردن بری خالقیمیزین یاراتدیغی ماهنیلار، تصنیفلر و اویون هاوالاری موغامات اوزه رینده یارانمیشدیر.

اؤز تاریخی اعتباریله قدیم کنجمیشله باغلی اولان موغاماتین هارادا، نه واخت و کیم طرفیندن یارادیلغینی کونسرت شکیلده دئمک چوخ چتیندیر. چونکی موغام موسیقیسی تکجه بیر خالقین دئییل، بیر سیرا خالقلارین، داها دوغروسو، یاخین و اورتا شرق، آفریقا و آسیا قیطعهسی خالقلارینین مدنیتینه داخلیدیر. بونا گؤره ده اونون تاریخی دقیقلشدیرمک، منشأ حاقیندا هله لیک قطعی فیکیر سؤیله مک او قدر ده آسان دئییلدیر. بعضی موغاملار موغین یئرلرین، شهرلرین آدینی داشیسادا، یئنه اونلارین تاریخی سؤیلمک چتیندیر.

موغاملار آذربایجان خالقینین دا معیشتینه مؤحکم داخل اولموش اونون حیاتی، روحی عالمی، معنوی طلبری ایله سیخ باغلیدیر.

سون درجه اوریزینال اولان بو موسیقی اؤزونه مخصوص تکرار ائدیلمز خصوصیتلره مالیکدیر. موغامات، قئید ائتدیگیمیز کیمی، عصرلر بویو بویوک بیر جوغرافی اراضیده یاشامیش بیر سیرا خالقلارین ان چوخ سئودگی موسیقی اولموشدور. تورک، فارس، عرب، هیند و باشقا خالقلارین موسیقیسینین اینکیشافیندا موغامات حل ائدیجی رول اوینامیشدیر. لاکین موغاملارین مئیدانا گلمه سی، تشکولو و اینکیشاف پروسسی هر اولکهدده اسپئسیفیک میلی خصوصیت و جیزگیلر کسب ائتمیشدیر. آذربایجان موغاملاری دا تاریخ بویو اؤزونه مخصوص اینکیشاف پروسسینده ایجتیماعی - سیاسی حادیشه لرین تأثیر ائتیندا تکمیللشمیش موغاصیر فورمایا دوشموشدور. عینی زاماندا موغاماتدا هر بیر تاریخی دؤورون، زامانین گردیشین اؤز

مؤهورو، عکس صداسی تجسسومونو تاپمیشدیر. موسیقی عالمینده اؤز آهنگلری، رنگلری و ایفاچیلیق یوللاری ایله فرقله نن آذربایجان موغاملاری زحمتکش خالقین حیات فلسفه سی، اونون آرزو و دوشونجه لری ایله سیخ باغلی اولموشدور. آکادمیک «میرزه ابراهیموفون» قئید ائتدیگی کیمی، موغامات عصرلر بویو یارانمیش کامیل، بیتگین موسیقیدیر. درین فلسفی مضمونا مالیکدیر، ائوسیونالدیر، احتیواسلیدیر. اینسانین روحی وضعیتی، احوالی – روحیه سینی دوغولارینی ایفاده ائدیر.

اونودا اینکار ائتمک اولماز کی، موغامات زامان کئچدیگجه آذربایجان خواننده لری نین ذوقو و ایفاچیلیق مهارت لری سایه سینده دیشمیش، میلی فوروما یا دوشرک داها کامیل و زنگین اولموشدور.

اورتا عصرلرده خالقین ذوقونو اوخشایان میلی خواننده لر و شرق موسیقیسی نین کامیل بیلجیلری اولان گؤرکملی آذربایجان عالیملری «صفی الدین اورموی» و «عبدالقادر مراغی» موغام موسیقیسی نین اینکیشافیندا بیر سیرا یئنیلیکلر یاراداراق سیلینمز ایزلر بوراخمیشلار. موغامات یالنیز تصنیف و ماهنیلارین، اویون هاوالاری نین دئییل، عینی زاماندا اوپرا و بالتلرین، حتا سیمفونیک اثرلرین توکنمز چشمه سیدیر. بیر سؤزله، موغامات آذربایجان موسیقی دلی نین لوغتیدیر.

محض بونا گۆره ده خالقیمیزین اونا وورولماسی طبیعی حالدير. چونکی هله آنامیز بیزه
 بئشیک باشیندا لای لای چالارکن بو بئشیک هاواسینی محض موغام اوزه رینده اوخوموشدور. بونا
 گۆره ده بیز گۆزوموزو آجیب دونیانی درک ائدن گوندن بری قولقلاریمیز موغامات ترانه لری ایله
 «کؤکلنمیشدیر» بیر سۆزله، بیزیم خمیریمیز موغاملا یوغرولموشدور. باخ، بونا گۆره ده بیز
 موغاماتا لاقئید یاناشانلارا گۆز یوما بیلمه ریک. آذربایجان موغاماتی آن قیمتلی خالق ثروتی کیمی
 موخافیظه اولونور. قدیر بیلن خالقیمیز اۆز میلی عادتینی، دیلینی و میلی موسیقیسی نین بوتؤولویونو،
 صافلیغینی گۆز بیگی کیمی قورویوب ساخلامیشدیر. اگر بیز بو موقدس بورجوموزو یئرینه
 یئتیرمه سک گله جک نسیبلر بونو بیزیم اوچون هر جوره باغیشلامازلار... اونودا میلی ایفتیخار
 حیستی ایله قئید ائتمه لیک کی، موغام موسیقیسی نین عظمتی و نیکیین ترانه لری، اونون ماهیر
 ایفاچیلاری نین اولمز صنعتی شرقین، هم ده اوروپانین بیر چوخ علم، مدنیت و اینجه صنعت
 خادیملرینی مفتون ائتمیشدیر. دونیانین خالق موسیقیسی پرستشکارلاری کلاسیک
 خواننده لریمیزی حئیرتله دینله میش، اونلارین صنعتینه یوکسک قیمت وئرمیشلر.
 آذربایجان موسیقیسی تاریخینده موغاملارین مؤوقعی و اهمیتیندن بحث ائدرکن بؤیوک
 بسته کار «اوز ئیر بیگ حاجی بیگ اوف» یازمیشدیر:

«موغامات کتچمیش دؤورلردن بری شرقین، خصوصلیه آذربایجانین کلاسیک موسیقی یارادیجیلیق نومونه سی کیمی تانینمیشدیر. موغامات قدیم شرق پرده لری اوزره قورولاراق یوکسک ملودییا مالیکدیر».

«اوزئیر حاجی بیگ اوف» موغاماتی یوکسک قیمتلندیریر، اونون زنگین ملودیاسیندا خالقین آرزو - ایستگی نین دوشمنه نیفرتی نین و گله جگه بؤیوک اینامی نین دولغون ایفاده سینی گؤروردو. معلومدور کی، بؤیوک بسته کار میلی اوپرامیزین بونؤوره سی اولان «لیلی و مجنونو» موغام اوزهرینده قوروموشدور... اوزئیر حاجی بیگ اوف گنج بسته کارلارا دؤنه - دؤنه توصیه اندیردی کی، آذربایجان موسیقیسینده چوخ بؤیوک رول اوینایان جانلی موغاملارا قایغی ایله یاناشسینلار.

اویازیردی: «من شخصاً اینانمیشام کی، بیز آذربایجان موغام موسیقیسینی ایتتئسیو

شکیلده ایشله مکله موغام اینجه صنعتینی آن یوکسک سوته یه قالدیرا بیلهریک».

اوزئیر حاجی بیگ اوف اولمز «کوراوغلو» اوپراسینی یارادارکن موغام اینجه صنعتی نین

قودرتینی پارلاقلیغی سالنامه سینی گؤروردو. اوزئیر حاجی بیگ اوف اؤز اوپرالاریندا خالق حیاتینی

رنگارنگ صحنه لرینی یاراتدیغی زامان زحمتکش کوتله لرین موباریزه سینی، سئوینج و کدرینی

یازمیشدیر: «... سه گاه موغامی لیریک عاشیقانه اهمیتته مالیکدیر. بوتون اینجه عاشیقانه خالق

نغمه لری بو موغام اساسیندا قورولموشدور. بونا گؤره ده من عاشیقانه صحنه لری اؤز اوپرالاریمدا

وئردیکده بو موغامدان ایستیفاده اندیرم. موسیقی بویالاری ایله خالقین مظلوم وضعیتینی، یا خود

ایستیمارچی صینیفلرین قدارلیغینی ایفاده اتمک لازم اولدوقدا من «چاهارگاه» موغامینی ایشله دیرم. بوندان باشقا مودلیک، سئوینج، مباریزه خاراکتئرینه مالیک اولادن «راست» موغامیدا واردیر».

اوزئیر حاجی بیگ اوف «کوراوغلو» اوپراسی نین خالق طرفیندن بؤیوک رغبتله قارشیلانماسینی موغاملا باغلاماقدا حاقلی ایدی. او یازیردی: «من کوراوغلو اوپراسینی بیر قدر سربست ایستیل ده یازمیشام. تجروبه گؤستردی کی، اوپرا بوتونلوکله گنیش تاماشاچی کوتله لرینه چاتا بیلیمیشدیر و بونون سببی ده اوپرانی یازارکن اونون موسیقی متنینده و همچنین یارادیجیلیق «فانتازیا» دا موغام سیستیمینی اساس گؤتورمگیم اولموشدور». آذربایجان خالق آرتیستی بولبول موغاملارین اینکیشافینی محض خواننده لیک صنعتیله باغلا بیردی. او حاقلی اولاراق گؤستیردی کی، «آذربایجان کلاسیک موغاملاری نین اینکیشاف تاریخی اونلارین ایفاچیلاری ایله سیخ علاقه داردیر. فاصیله سیز اولاراق ساعات یاریم، یکی ساعات اوزانان اوخومالاری یارادان موغنیلر آنجاق آذربایجان دا اولموشدور. «ستار»، «جبار قاریاغدی اوغلو»، شکیلی «علسگر»، «عبدالباقی»، «سید شوشینسکی» محض بئله موغنی اولموشلار. یوخاریدا آدلاری چکیلن خواننده لر «دستگاه» آدی آلتیندا پروگرام اثر یاراتمیشلار.

آذربایجان موغاملارینی مهارتله ایفا اتمکله خواننده لر ائمپیریک یوللارلا عصر دن عصره کئچن زمانه لرین سیناقلاریندان چیخیب گلن اورژینال اوخوماق مکتبی یاراتمیشلار. بو اورژینال مکتب زاقافقاز یادا اولدوغو کیمی، بوتون یاخین شرق ده بویوک حورمت قازانمیشدیر.»

خالقیمیز قدیم زامانلاردان ائل عاشیغینی، خواننده و سازنده لرین صنعتینی قیزغین محبتله سؤمیش، اونلارا همیشه حورمت و احتیرام گوستریمیشدیر. موغاملاری نسیلدن - نسیله چاتدیران، اونلارا یئنی - یئنی گوشه لر و خالار علاوه ائدیپ زنگینلشدیرن خالق خواننده لری اولموشلار. «آذربایجان خواننده لری و موسیقیچیلری بوتون شرق ده شوهرت قازانمیشدی. اونلارین ماهنیلارینی خزرین او طرفینده تورکمنستان دوزلرینده، ائلبروس داغی نین اتکلرینده و قارادیز ساحیللرینده اوخویوردولار. خالقلار اؤز آرزو و فیکرلرینی ماهنی واسیطه سیلرینی، عاشیقلارینی یوکسک و عزیز توتوموشدور.»

آذربایجان دا خواننده لیک صنعتی نین منشا و اینکیشاف یوللاری تدقیق ائدیلمه میشدیر. بو ساحه ده معلوماتین آزیغی هر آددیم دا حیسن اولونور. لاکین الده ائتدیگیمیز بعضی منبعلره و مأخذلره ایستیناداً دئمک اولار کی، خواننده لیک صنعتی اورتا عصرلرده شهرلرین اینکیشافی ایله علاقه دار مئیدانا گلیمیشدیر. او زامانلار خواننده لر اساساً شهر اعیانلاری نین دوزه لتدیگری ضیافتلرده، توی شنلیکلرینده، کاروانسارالاردا، چایخانالاردا و یازمارکالاردا چیخیش اتمیشلر. خواننده لر اساساً فارس دیلینده یازیلیمیش غزللری و تصنیفلری اوخودوقلارینا گؤره کندلیلر

خواننده‌لری اؤز مجلسلرینه دعوت ائتمزدی. کند مجلسلری نین یاراشیغی یا عاشیق‌لار، یادا زورناچیلار دسته‌سی اولاردی. ایگیرمینجی عصرین اوللرینه قدر وارلی عائیله‌لر خواننده‌لری، اورتا باب و شهر یوخسوللاری ایسه زورناچیلار دسته‌سینی، کند اهلی ایسه عاشیق‌لاری اؤز شنلیکلرینه دعوت ائدیردیلر. لاکین بؤیوک توپلارلا هم خواننده هم ده عاشیق دسته‌سی چاغیرا و نؤوبه ایله اوخوداردیلار. خواننده‌لر آراسیندا خالق موسیقیسینه، نغمه و قوشمایا مثیل ۱۹۰۵ — جی ایل اینقیلابیندان سونرا گوجلنمیشدیر. روسیادا بورژوا دموکراتیک اینقیلابی نین باشلانماسی یاخین شرق خالق‌لاری نین او جومله‌دن آذربایجان خالق‌ی نین سیاسی — ایجتیماعی حیاتیندا دا دؤنوش یاراتدی. یئنی ایجتیماعی شرایط ادبیاتیمیزا، اینجه‌صنعتیمیزه، بیر سؤزله مدنیتیمیزه اینقیلابی — دموکراتیک موتیولر گتیرمکه، خواننده‌لیک صنعتینی خالقا داها دا یاخینلاشدیردی. کند توپلاریندا، مجلسلرینده خواننده ده خالقین سئوملیسی اولدو. بؤیوک موغنی جاتار قاریاغدی اوغلوندان سونرا بو نجیب تشبوته «مالی‌بیگلی حمید» «زابول قاسیم»، «شکیلی علسگر»، «ایسلام عبدالله یئف» و «سید شوشینسکی» کیمی صنعتکارلار قوشولدولار.

اونلار خالق کوتله‌لری آراسیندا آرتیق فارس تصنیفلری دئییل، آذربایجان دیلینده تصنیفلر اوخوبوردولار. بو خواننده‌لر موغام اوخویارکن «فضولی‌نین»، «واقیفین»، «سید عظیمین»، «ذاکیرین» و «ناتوانین» غزللریندن ایستیفاده ائدیردیلر. دستگاهلاردا آذربایجان شاعیرلری نین غزل قوشمالاریندان ایستیفاده ائدیلمه‌سی موغام صنعتینی خالقا داها دا یاخینلاشدیردی، لاکین

اونو دا دئمک لازمدیرکی، خواننده دسته‌سی نین کند مجلسلرینه چاغیریلماسی عاشیق دسته‌لرینی سیخیشدیردی. چونکی خواننده دسته‌سینده اولان تار، کامانچا، دف و قوشاناغارا خصوصی تمبره مالیک اولماق اعتبار ایله ساز و زورنادان گنیش و زنگین ایدی. بئله‌لیکله، ایستر موسیقیچیلرین سایننا، ایسترسه‌ده رئیترتوآر زنگینلیگینه گؤره خواننده دسته‌سی هله او واختا قدر آذربایجان دا اولان دیگر موسیقیچی دسته‌لریندن فرقلنیردی. اگر عاشیق صنعتی اؤز ادبی قیداسینی زنگین خالق شعریندن آلیردیسا، خواننده صنعتینی ادبی منبعی کلاسیک آذربایجان شعرى خصوصيله غزل ایدی. خواننده‌لر خالق ماهنیلاریندان دا گنیش شکیلده ایستیفاده ائدیردیلر.

آذربایجانین مشهور موسیقیچیلری « جابار قاریاغدی اوغلونون » « بولبولون » و « ساشا اوگائزاشویلی نین » الیازمالاریندان معلوم اولورکی اون دوققوزونجو عصرین بیرینجی یاریسیندا خواننده‌لر تار، کامانچا و یاستی بالابانین موشاییعتی ایله اوخویورموشلار. خواننده‌لر و چالغیچیلارا او زمان «سازنده دسته‌سی» دئییردیلر. بوتون خالق شنلیکلرینه سازنده دسته‌سی دعوت اولوناردی. اون دوققوزونجو (۱۹) عصرین ایکینجی یاریسیندا سازنده دسته‌سی خواننده، تارزن، کامانچا و قوشاناغارا چالانلار اولماق اوزره دؤرد نفردن، سونرالار، ایگرمینجی (۲۰) عصرین اوللریندن ایسه خواننده دسته‌سی اساساً اوچ نفردن خواننده‌دن، تارزندن و کامانچا چالانلار عیبارت اولموشدور. خواننده آنسانمبللاریندا قوشاناغارا یا و یاستی بالابانا تصادف ائدیلیردی.

قافقاز خالقلاری نین موسیقیسینی اؤیره نمن مشهور روس موسیقی شوناسی
 «پ. واستریکوف» اؤز اثرلرینده خواننده لیک صنعتینی یوکسک قیمتلندیررک یازمیشدیر:
 «آذربایجان دا اوخوماق اوچون اساس ماتریال خالقین عادت - عنعنه لرینی عکس ائتدیرن و
 خالقین اؤزو طرفیندن یارادیلان خالق نغمه لریدیر.

لاکین خواننده لر تکجه خالق نغمه لری اوخوماقلا کیفایتلنمیرلر. خالق ماهنیلریندان باشقا
 آذربایجانلیلارین موغام هاوالاری دا مشهور دور. موغاملارین ترکیبی موختلیفدیر. اوخوماق اوچون
 سؤز سئچمک خواننده نین اؤزوندن آسلیدیر. هنج بیر ایجتیماعی بیغینجاق، عایله شنلیگی
 خواننده سیز کچینمز. آذربایجانلیلار موغاملاری چوخ سئویرلر. خواننده نی احاطه ائدن دینله ییچیلر
 باشلارینی قالدیریب دردلی آداملار کیمی دریندن آه چکیب «چوخ ساغ اول» دئییر. آذربایجانلیلار
 اؤز وطنلرینی، اؤز تاریخی کئچمیشلرینی چوخ سئویرلر. اونلار سؤزلرینه دوز، دیقت «جیلدیرلر،
 هم ده باشقاسی نین دردینه، قالاندیرلار» موسیقی مدنیتیمیزین اینکیشافیندا کلاسیک
 خواننده لریمیزین بؤیوک خیدمتلری اولموشدور. تصادفی دئییل کی، آذربایجان خالق نین
 ایچهریسیندن اؤز ملاحظلی گؤزل سسلری و نومونه وی صنعتکارلیق باجاریقلاری ایله قافقاز دا،
 یاخین و اورتا شرق ده مشهور اولان «حاجی حوسو» «مشهدی عیسی» «ستار» «ابوالحسن خان
 اقبال» «کشتازلی هاشم» «لالا پالازاوغلو ماللا ایرضا» «عبدالباقی زولال اوف» «جبار قاریاغدی
 اوغلو» «شاهناز عباس» «کچه چی اوغلو محمد» «حسنجه» «شکیلی علسگر» «میرزه محمد

حسن» «مالی بیگلی حمید» «زابول قاسیم» «سه گاه ایسلام» «مشهدی محمد فرضعلی یئف»
 «بولبول» «سید شوشینسکی» «زولفو آدی گؤزل اوف» «خان شوشینسکی» کیمی مشهور
 خواننده لر چیخیشلار. اولار موغام موسیقیسینی مهارتله ایفا ائدن بؤیوک بیر مکتب یاراتمیشلار.
 آذربایجاندا خواننده لیک صنعتی نین اینکیشافی ایله علاقه دار اولاراق چالغی موسیقیسیده
 اینکیشاف ائتمیشدیر. اون دوققوزونجو عصرین ایکینجی یاریسی و ایگیرمینجی عصرین
 اوللرینده «علسگر»، «صادیق جان آرتئی»، «مشهدی زینال»، «لازار تر وارتانسوف»، «جواد بیگ
 علی بیگ اوغلو»، «آرسن یارامیشنف»، «بالا اوغلو گریکور»، «میزره منصور منصور اوف»، «مردی
 جانی بیگ اوف»، «مشهدی جمیل امیراوف»، «تاتووس آروتونیان»، «طشیرین آخوند اوف»،
 «قوربان پیریموف»، «بالا ملیک اوف» ظاکلمی تارزنلر، «قاراچی حاجی بیگ»، «آوانس»، «قولو
 علی اوف»، «باغدا گول اوغلونلاری»، «آتا وقوستی»، «میزه»، «ساشا اوگاتزاشویلی»، «لئوون
 قارخانف»، «موسس قولیبانس»، «راسیم شیرین اوف»، «سئوی» و «بؤیوک کیشی»، «علی اوف»
 مشهور کامانچا چالانلار یتیشمیشدیر.

رئبر توارلاری خالق یارادیجیلیغیندان عیبارت اولان بو موسیقیچیلر دسته سی نین ایفا
 ائتدیکلری ائل هاوالاری یاییلاراق اینکیشاف ائتمیش، موسیقی مدنیتیمیزی زنگینلشدیرمیشدیر.
 بو خالق صنعتکارلاری بؤیوک بسته کاریمیز اوزئبر حاجی بیگ اوفون قئید ائتدیگی کیمی، گؤزل و

اوستاد صنعتکار اولماقدان باشقا خالق موسیقی یارادیجیلیغینی مئیدانا چیخاران، اونو جانلاندیران، اساسلاندیران توکنمز بیر منبعدیرلر.

ائل عاشیقلاری کیمی خوانندهلرین ده عنعنهوی لیباسلاری اولموشدور. اونلار باهالی، یعنی ماهوت پارچادان چوخا، اطلسدن آرخالیق، دیاقانالدان شلوار گئیهر، بنلرینه قیزیل توققا باغلایار، بارماقلارینا برلیان اوزرکلر تاخار، باشلارینا بوخارا (بخارا) پاپاق قویاردیلار. چالغیچیلار ایسه موسیقی آلتیرینی قیمتلی داش - قاشلارلا بزهدیردیلر. قوجالارین سؤیلهدیکلرینه گوره «صادیق جانین» تارینی قولو بوتونلوکله صدغه، چاناغی ایسه قیزیلا توتولموشموش. خالق یازچیسی، آکادمیک «میرزه ابراهیموف» کلاسیک خوانندهلریمیزین عادت - عنعنهلریندن و اونلارین صنعتله مونا سیبتلریندن بحث ائدهرک یازمیشدیر:

«کئچمیشده اصل خواننده و چالغیچیلارین مؤحکم ادب - ارکان قایدالاری واردی. اونلار گئیملری نین سلیقه سینه، ظاهیری حرکتلری نین نجیبلیغینه آغیر اوتوروب، آغیر دورماغا فیکیر وئردیکلری کیمی ایفاچیلیدا دا مو عین کامل، بوتوو قایدالاری گؤزله یردیلر. خصوصاً اوخونان هاوانین بیتکینلیغینه چالیشار سؤزلرینی دیقتله سئچر، اخلاقی، فلسفی و استاتیک معناسی اولان غزللر، بایاتیلار، قوشمالار، گؤزللمه لر اوخویاردیلار». اون دوققوزونجو (۱۹) عصرین ایکینجی یاریسیندان باشلایاراق آذربایجاندا اینجه صنعتین باشقا ساحه لری ایله یاناشی خواننده لیک صنعتی ده سورعتله اینکیشاف ائتمیشدیر. بو دؤورده خواننده لر کلاسیک موغاملاری اوخویارکن

یئنی - یئنی تصنیفلر و ماهنیلار یاراتمیشلار. اونلار بعضاً مولیفی معلوم اولمایان پوتتیک اثرلره قوشما، غزل و موخمسله ماهنیلار بسته له بیر، اونو مهارتله اوخویوردولار. بو ماهنیلارین اکثریتی سؤگی، محبت و قادین گؤزلیگینه حصر ائدیلمدی. خواننده صنعتینه ائل ادبیاتی ایله یاناشی کلاسیک آذربایجان ادبیاتیدا جیدی تأثیر گؤستر میشدیر. خواننده لری اوخودوقلاری ماهنی و موغاملارین سؤزلری غزل و قوشمالاردان عیبارت اولوردو.

اونلار کلاسیک موغاملاری تامام دستگاه اوخوماقلا شرقین زنگین مدنیتی موحافیظه ائدیردیلر. «حاجی حوسو» «مشهدی عیسی» «جبار قاریاغدی اوغلو» «صادیق جان» «بولبول» و «سید شوشینسکی» کیمی ماهیر صنعتکارلار بیر چوخ موغاملارین تکمیلشمه سینه بؤیوک امک صرف اتمیش و بونلارین اساسیندا یئنی - یئنی تصنیفلر و ماهنیلار یاراتمیشلار. خواننده لری ترکیبی عینی دئییلدی. «سارای» خواننده لریندن، یعنی وارلیلارا خدمت ائدن موغنیلردن باشقا «گزه یهن خواننده لر» ده وار ایدی. اون دوقوزونجو (۱۹) عصرین ایکینجی یاریسیندا «گزه یهن خواننده لرین» اکثریتی «تیفلیس»، «شاماخی» و «شوشا» شهرلری نین ایدی. کوچه لرینده، بازار و تیجارت مییدا نلاریندا، همده شهر صنعتکارلاری نین و خیردا تاجیرلری نین مجلسلرینده چالیب چاغیراردیلار.

او دؤورده تیفلیس، شاماخی، شوشا شهرلری تیجارت مرکزلی اولدوغوندان اهالی نین اکثریتی گوندوزلر آلیش وئریشله مشغول اولار. آخسام دوشن کیمی ده باغلارا میئدانچالارا

توپلاشاراق خواننده لرین خوش آوازینی دینله نیلر، همده رقص ائدر دیلر. بئله شن گزینتی و موسیقی صدالاری گئجه دن خیلی کئچمیش داوام ائدردی.

«گزه یه ن خواننده لرین» اساس گلیری «شاباشدان» عیبارت ایدی. اونلار همیشه اؤز دینله بیجیلری نین دؤوقونو نظره آلاراق اوخویاردیلار.

«شوشا مکتبی»

اون دو قوزونجو (۱۹) عصرین آیرلاریندا شوشادا، سونرالار ایسه شاماخی و باکیدا
 خصوصی موسیقی مکتبلی آچیلیر. آذربایجاندا او دؤورون آن مشهور موسیقی مکتبی «شوشا»
 مکتبی ایدی.

«شوشا موسیقی ایستعدادلاری نین بئشیگی ایدی. بو فسونکار طبیعتلی یئرین خوش
 آوازی خواننده لری زاقافقازیادان کنارلاردا دا شوهرت قازانمیشدی. «شوشا موسیقیچیلری»
 آذربایجان موسیقیسی نین تاریخی یاراتمیش و اونو یالنیز اوز وطنلرینده دئییل، هم ده شرقین
 باشقا اولکه لرینده تمیثل اتمیشلر» مشهور ارمنی موسیقی شوناسی «و.د. کارانوف» «قاقاز
 موسیقیسی» آدی اثرینده یازمیشدیر: «زاقافقازییا موسیقی خواننده لرینی چالغیچی و خواننده نین،
 شعر، موسیقی و ماهنیلارین فسونکار وطنی اولان شوشا وئریدی. بوتون زاقافقازییا اوچون بیر
 کونسرواتورییا رولونو اوینایان بو شهردن هر موسمده، حتا هر آی زاقافقازییا یا یئنی ماهنیلار، یئنی
 موتیولر گلیردی».

مشهور روس شاعیری «سرگئی یئسنین» مکتوبلاری نین بیرینده شوشالیلارین گؤزل

سس مالیک اولمالارینا ایشاره ائده رک یازیردی:

«اگر بیری اوخوماغی باچار میرسا، دئمه لی، شوشالی دئییلدیر»

بئله لیکله، شوشا شهری اون دوققوزونجو عصرین سونوندا موسیقی مرکزینه چئویریلیمیشدی. اورادا (۷۰) یئتمیشه قدر سازنده فعالیت گؤستریردی. شوشادا موسیقی مکتبی نین یارادیجیسی مشهور موسیقی شوناس (خراط قلی) «خارراط قولو محمد اوغلو» ایدی. (۱۸۸۳ - ۱۸۲۳) خارراط قولو مجلسه گؤزل سسی اولان گنجلری جلب ائدهرک محرملیک تعزیه سینی کنجیرمک اوچون اولارا موغاماتی و اوخوماق قایدالارینی اؤیره دیردی. او زمان دینی عنعنه لردن باشیلیجاسی محرملیک تعزیه سی ایدی. معلوم اولدوغو اوزره هیجری تاریخین (۶۰) ائتمیشینجی ایلی نین محرم آییندا فرات چایی نین ساغ ساحیلینده کربلا ادلی یئرده عرب خلیفه سی یزیدین (معاویه نین اوغلو) (۴) دورد مینلیک قوشونو محمد (ص) پیغمبرین نوه سی ایمام حسین (ع) و اونون (۷۲) یئتمیشی یکی یاخین قوم اقباسینی موخاصیره یه آلیب وحشیجه سینه قیرمیشدی. بو قانلی فاجیعه بوتون موسلمان دونیاسینی سارسیتمیشدی. بونا گوره ده موسلمانلار، خصوصیه شیعهلر هر ایل محرم آیینی نین (۱۰) اونوندا «عاشورا گونو» باش وئرمیش حادیه لری نین، ایمام حسین (ع) و اونون یاخین ادمالارینی اولدورولمه سی گونونو ماتم گونو کیمی قئید ائدیردیلر. کربلا حادیه سی عصرلردن بری عرب، فارس، تورک و اوروپا تاریخچیلری نین دیقتینی جلب ائتمیش، بو حادیه یه عایید یوزلرله اثرلر یازلمیشدیر. تاریخچیلردن گئری قالما یان بیر چوخ آذربایجان شاعیرلری کربلا حادیه سینه، خصوصیه ایمام حسینین (ع) شرفینه بیر چوخ نوحه و قصیده لر یازمیشلار.

آذربایجانین هر یئرینده اولدوغو کیمی شوشایا دا عاید خادم لرینین تحریکی ایله دینی مراسیم لره جدی محاضیرلیق گؤرولوردو. هله محرم لیگه اوچ آی قالمیش جاوانلار اللرینده مشعل، قاپی - قاپی ائولری گزه ر، پول بیغار دیلار، ایران دان خصوصی مرثیه خوانلار، درویشلر دعوت ائدیلهدی. بئله لیکله ، بیر آی داوام ائده ن محرم لیک ده مسجیدلر قیمتلی خالیلار لا دؤشه نر، آخوند و ملا لار مسجید و تعذیه لرده چیخیش ائده ردیلر. شهیرین طاماح کار تاجیر و خان زاده لری ده اؤز ائولرینده تعذیه

قوردورار، مرثیه اوخوندورار دیلار. بودینی مراسیم اون گون داوام ائده ن عاشورا دؤورونده

داها گرگین شکیل آلاردی:

اعمالاتخانلار، دوکانلار باغلانار، هامی مسجیدلره جلب اولوناردی. محرم آییی نین (۱۰) اونونجو گونونده عاشورا زامانی دینی تاماشالار گؤستریلر کن هر محله دن بیر دسته شوشانین مرکزی حیصه سیننه «مئیدانا» توپلاشاردیلار. بیر دسته آدام کؤینک سیز حالدا چیلپاق بدن لرینه میخ، دمیر قیفیل کئچیرمیش وضعیت ده مئیدانا گیرهردی بونلارا «علمدارلار» دئییه ردیلر. دیگر دسته ایسه اه یینلرینه (اگینلرینه) کفن گئیمیش، باشلارینی خنجرله یارمیش «آغ کؤینک لر» دن

عبارت اولاردی. باشقا بیر دسته ایسه سینه وورا، وورا مئیدانا داخل اولاردی. دئیله نه گوره ، بو دسته لر مئیدانا داخل اولاندا (گر) خورایله «شاه حسین» «وای حسین» «حیدر» «حیدر» دئیله ن ده بوتون مئیدان تیره بیرمیش. علمدار و آغ کؤینک دسته لری شهر مئیدانینا داخل اولاندا هله واختی ایله «ملا پناه واقیف» دن یازلمیش نوحه نی اوخویاردیلار. شووشادا محرم لیک تعذیه سی باره ده بیر چوخ روایت لر ، مزه لی احوالاتلار سؤیله بیرلر. بیر گون شهر مئیدانیندا شبیه چیخاریلارکن «حارث» کربلا اسیرلرینی دؤیه-دؤیه مئیدانا گتیریر. امام اولادلاری و قوموملارینی بو آجینا جا قلی وضعیت ده گوره ن «تاماشاچیلار» شهر اهلی آغلاشیپلار.

مشهور روس رسامی «و. وئرئشساگین» ۱۸۶۵-نجی ایله شووشایا گلرکن محرم لیک مراسیمینه تاماشا ائتمیش، حتی بو مراسیمی رسم اثرلری نین بیرینده بؤیوک صنعت کار لبقلا تصویر ائتمیشدی. شبیه گردانلیغین خواننده لیک صنعتینی انکشافینا دامعین تاثیرلی اولموشدور. «خراط (خارراط قولو)» شووشادا محرم لیک تعذیه سی زامانی تشکیل ائتدیگی مجلسه گنجلری جلب ائده ر، سکینه (س) ، زینب (س) و علی

اکبر و باشقا شبیه رول لاریندا اوینامای اویره ده ردی. او، کلاسیک شرق موسیقی سینی کامیل بیلیردی، هم ده شعرلر یازیردی. بوماهیر موسیقی شناس دین خادم لری نین تأثیری

آلتیندا اولودوغونا گۆره ، خالق مجلس لربنده چپخیش ائتمزدی. «خراط قولو» نون مجلسی حاقیندا قاراباغ دا چوخلو روایت لر و خاطیره لر موجود دور.

بیر گون «خراط قولو» شبیه رول لارینی اؤز آداملاری آراسیندا بولورموش. شومور (شمر) (ل) رولونو اویناماغا هئج کس راضی لیق وئریمیر. چونکی شوشادا کیم یزید (ل) ، حارث (ل) و شومور (شهر) (ل) رولونو اویناسا ایمیش شهر اهلی همین آداملاری بو آدلارلا چاغیرارمیش. تصادوفی دبییل دیرکی، شوشادا «قوردلار محله سی» نده یاشایان «جواد کیشی» یه «یزید جواد» «کۆچرلی محله سی» نده یاشایان «ساری بشیر» ه ایسه «حارث بشیر» دئییه رمیشلر.

«خراط قولو» علاج سیز قالیب بازارا گئدیر، کارتوف ساتان (یئرآلماسی ساتان) بیر اثرمنی کیشی سینه ۱۰ مانات قیزیل پول وئرہ رک شومورون (شمر) رولونو اویناماسینا راضی لیق آلیر.

خراط قولو اونونلا مشق ائدیر و کیشی یه تأکیدله تاپشیریر:

«شبیه کئچیرلرکن سنین اطرافینا بؤیوک سو قابلاری قویولا جاقدیر. ایکی اوشاق سنه

یاخینلا شیب یالواراجاق ، سو ایسته یه جکدیر:

«عمی، بیزه بیر قور توم سو وئر. سن قطعاً وئرمه ملیسن.» اثرمنی اؤز «رژیسور» ونون

(کارگردان) تاپشیر یغینی یئرینه یئتیره جه یینه سؤز وئریر. مراسیم باشلانیر. حضرت مسلمون

(موسلومون) اوشاقلاری شوموره (شمر) یاخینلاشاراق، اوندان سو ایسته بیرلر. اوشاقلارین آجینا

جاقلی وضعیتی نی گۆره ن اثرمنی اونلاردان بیرینه:

«آی بالا، باخیرام کی، سن بیر آبیرولی آداما اوخشاییرسان. نه تَهَر ائله ییم کی، مندن اینجیمه یه سن. او خراط قولو، کۆیک اوغلو تاپشیریپ کی، هنج کسه سو وئرمه» تاماشاچی لار گولوشورلر، شبیه پوزولور.

«خراط قولو» نون اؤز شاگردلری نین دینی مراسم لرده چیخیش ائتمه یه سؤوق ائتدیرمه سینه باخمایاراق اونلارا شرق موسیقی سینین اساس لارینی موغام لاری، آذربایجان خالق نغمه لرینی ده اؤیره دردی.

«جبار قاریاغدی اوغلو» نون سؤیله مه سینه گؤره ، خراط قولو چوخ یاخشی حافظه یه مالیک بیر صنعتکار میس . او دستگاه لارین شاگردلر طره فیندان دوز اوخونماسینا، سسین بوللور کیمی صاف چیخماسینا خصوصی سعی ائده رمیش. مشهور ادبیات شناس عالیم «فریدون بی کۆچرلی» خراط قولونون صنعتینه یوکسک قیمت وئره رک یازیردی: «کربلایی قولونون صنعتی خراط لیق ایدی.

چوخ دقیق و اهلی ذوق، شیرین کلام بیر شخص ایدی کی، جمله شوشا اهلی اونو عزیز و مهربان توتاردی. اؤز صنعتینده آرتیق مهارتی اولدوغو کیمی، علمی، موسیقی ده ده چوخ باخبر ایدی و قاراباغین مشهور خواننده لری اونون دست پرورده لری دیر.»

اوشاقلیق ایللرینده شبیه گردانلیق دا اشتراک ائتمیش سئویملی مغنی میز «بولبول» شبیه ده موغاملارین نئجه اؤیره نیلدیگینی بئله خاطر لاییر: «او دؤورون خواننده لری یالئیز سوی لاردا و مجلس لرده دئیل، محرم لیک ده ده اوخومالی اولوردو. محرم لیک و شبیه گردانلیغا ایکی آی قالمیش خواننده لر حاضر لاشیر و فارس دستگاه لارینی یاخشی اؤیره نمه یه مجبور اولاردیلار. مثلاً، قاسم شبیه وئرلن ده مجلس «بايات شیراز» له باشلانیردیس، شبیه ده اشتراک ائده ن لرین هامیسی «بايات شیراز» موغامینی یاخشی بیلمه لی ایدیلر. مراسم ده اشتراک ائده ن لرین رول لاری ائله بؤلونوردو کی اونلار شبیه مراسیمنی طلبی اوزره بیر-بیرینی تاماملایردی. بیرسی اوخویوب معین یئرده کسیدیکده، اوپیریسی ا و نو داوام ائتدیرملی دی و بئله لیک له، بیر دستگاه بیر نئچه نفر آراسیندا مکمل سرعت ده اجرا ائدیلیردی. مثلاً، اگر مجلس «سه گاه- زابل» ایله باشلانیردیس، ایکینجی اوخویان «مانندی- مخالف» ایله باشلاپیر، اوچونجو «حاصر» (= حصار)، دؤردونجو ایسه «زابول» اوخویاردی یا خود مجلس «شور» اوستونده باشلانیردیس، ایکینجی «شور-شهناز» دئییر، سونرا «دو گاه» کئچیر، اوچونجو «شیکسته فارس»، دؤردونجو «حجاز»، «عراق» و یا خود «سازنگ» اوخویادی. گؤرونویدو کیمی،

«شور» دستگاهی شبیه ده اشتراک انده نلر طره فیندن تامام اوخوناردی. آیدین مسئله دیرکی، بوجور موغام دستگاه لارینین اوخوماق قایدالارینین خواننده لر طرفه فیندن منیمسه نیلمه سی اونلاری کلاسیک شرق موغاملاری ایله داها یاخیندان تانیش ائدیر و نتیجه ده بعضی دستگاه لاری اوخوماقدا اوستاد صنعت کار لارا چئویریردی. شبیه قور تاردیقدان سونرا ایسه خواننده لر همین دستگاه لاری توی مجلس لرینده اوخویور دولار. خراط قولونون مکتبینه خواننده لرین اوخوماق طرز لری بئله بیر عمومی قایدا و عنعنه یه اساسلانیردی: خواننده دیزی اوسته اوتوروب اوخویاردی. اونلار چوخ گؤزه ل قوال وورار، اوخویارکن ترپنمز، بعضاً ایسه گؤزلرینی ده یوماردیلار. خراط قولونون موسیقی مکتبی دینه خدمت مقصدی گودسه دن آذربایجان دا ووکال و چالغی موسیقی سینین انکشافیندا مهم رول اوینامیش، بیر سیرا اوستاد صنعتکار لارین یئتیشمه سینه سبب اولموشدور.

شوشانین آن گؤرکملی خواننده لری «حاجی حوسو» «مشهدی عیسی»، «ده لی اسماعیل» «شاهناز عباس» «عبدالباقی (بولبول جان)» «کشتازلی هاشم» «کنجه چی اوغلو محمد» «جبار قاریاغدی اوغلو» و مشهور تارزن «صادق جان» همین مکتبین یئتیشدیر مه لریدیر.

خواننده لیک صنعتیین انکشافی ایله علاقه دار اولراق شووئادا موسیقی نین نظری مسله لرینه دایر اثرلرده یارانیردی. مشهور عالیم، شاعیر «میر محسن نواب» قدیم آذربایجان عالیم لری نین اثرلریندن استفاده ائدهرک موغامات حاققیندا «ووزوحوال-ارقام» اثرینی یازمیشدی. نواب اؤز کتابیندا موغاماتی تحلیل ائدهرک اونو شعبه و گوشه لر.

بؤلوموش و بو خصوصدا بیر جدول ترتیب ائتمیشدی. نوابین قیمتلی بیر تشبث ایدی. اون دوققوز (۱۹) عصرین اورتالاریندا خواننده صنعتی ایله علاقه دار اولراق کامانچا، تار موسیقی آلتلری ده تکمیل لشییر، عینی زاماندا یئنی ایفا اوصول لاری منیدانا چیخیردی. «جبار قاریاغدی اوغلو» و مشهور کامانچاچی «ساشا اوگانئز ائسویلی» نین شرقت موسیقی سسینه عاید یازیلاریندان معلوم اولورکی، کئچن عصرین اول لرینده کامانچا اوچ سیملی، تار ایسه بیئش سیملی اولموشدور. لاکین سونرا لار اون دوققوز (۱۹) عصرین ایکینجی یاریسیندا تار داها دا تکمیل لشدیریلیمیشدیر بؤیوک تارزن صادق جان تارا (۶) آلتی سیم علاوه ائتمیش، آرتیق پرده لری قیریپ آتمیش، اونو دؤشو اوزه رینده چالمیشدیر. اون دوققوز (۱۹) عصرین آخیرلاری و ایگیری (۲۰) عصرین اول لرینده آذربایجان دا سیاسی اجتماعی و اقتصادی عالم ده نظره چارپان ترقی باکی، شووئا، گنجه و سایر شهر لرده وضعیت ده گیشیر. بنله بیر شرایطه ضیافت و عیش عشرت مجلس لری نین آرتماسی خواننده لر آراسیندا طبقه لشمه یه سبب اولوردو. «بولبول» یازیردی:

«او دؤورلرده شهر لرده کی مجلس و توی لار دؤرد (۴) یتره بولونوردو:

بیرینجی ، عرفا مجلس لری ایکینجی قوناقلیلار و کئف مجلس لری. بیرینجی درجه لی خواننده لر عرفا مجلس لرینه چاغیریلاردی بورایا باشقا آدمالار بوراخیلمازدی. بو مجلس ده کلاسیک شرق موسیقی سینه و موغاماتا دریندن بلد اولان «ممتازلار» بیرده تاجیرلر و اصیل زاده لر اشتراک ائده ردیله ر. بورادا خواننده لر موغاملاری تامام- دستگاه اوخویاردیلار. اویون هاوالاری چالینمازدی.

اصناف توی لارینا ایکینجی درجه لی خواننده لر چاغیریلاردی بورادا معنی لره گذشته گنده ردیله ر. ایکی ساعات دستگاه اوخوناندان سونرا ائل هاواسی چالیدیریب بیر-ایکی آدمین اویناماسینا اجازه وئره دیله ر. «لوتو توی لاری» نین خواننده لیک صنعتی ایله هنج بیر علاقه سین یوخ ایدی. ساده جه اولاراق پول بیغار، قیز اوینادار «خالقی سویاردیلار». بورادا دستگاه اوخوماغا، موسیقی یه فیکیر وئرمه یه و اخت قالمیردی. مجلسی رقاصه لر و مطربلر مشغول ائده ردیله ر: قیزلار اوینایان زامان خواننده لر «شیکسته فارس» یا خود دا «شاهناز» و «قارار» اوخویاردیلار. «لوطو توی لاری» نین ان چوخ تداول ده اولدوغدیئر باکی ایدی. بئله توی لارلا یا ناشی «سنت توی لاری» را موجود ایدی. وارلیلار بو توی لاری تشکیل ائدیب جماعتی سویور دولار. تأسف کی بئله توی لارا ایندی ده راست گلمک اولور. اثرمنی توی لارینا گلدیگده ، بورادا چالانلار

ارمنی موسیقیچی لری اولسا دا، بیر عنعنه اولراق بو توی لاردا آذربایجانلی خواننده لر اوخویاردیلار.

بورادا عادتاً یاخشی تارزن و کامانچاچی ارمنی، آن یاخشی اوخویان ایسه آذربایجانلی اولاردی. همین فاکتی اعتراف ائده ن بؤیوک موسیقی شناس اوزئیر حاجی بی اوف یازیردی کی ارمنی و گورجولردن آذربایجان موسیقی سینی اؤزلرینه صنعت ائده ن ماهر اوستلار چوخدور. ائرمینی لرده گؤزه ل تار و کامانچا چالانلار چوخ اولدوغو کیمی، گورجولرده ده زورنا و بالابان چالانلار مشهور دور.

عصر لر بویو مهربان قونشولوق شرایطینده یاشایان زاقافقازیا خالقلاری بیر-بیرینین کدر سئوینجینه شریک اولموش، دوز چوره ک کسمیش عائله شنلیک لرینده، توی مجلس لرینده چالیب اوخوموشلار.

شوشادا «ائرمینی بهاردر» ادلی ایله تانینان مشهور خواننده چاریقچی بهادر ائل ماهنیلارینین آن گؤزه ل ایفاچی سی ایدی. آذربایجان خالق ماهنیلارینی بؤیوک محبت له سئوه ن ارمنی لر چاریقچی بهادری تنز- تنز اؤز مجلس لرینه دعوت ائده ردیلر. بولبول یازیرکی، ارمنی توی لاریندا دستگاه اوخونمازدی. باشلیجا اولراق اورتا ویتتیم سه گاه اوخوناردی. اویون هاوالاری چوخ چالینار و ائل ماهنیلاری ایفا اولوناردی. انکشافیندا مهم رول معلوم اولدوغو کیمی،

خواننده لیک صنعتی نی اوینامیش عامل لردن بیرری ده اون دوققوز (۱۹) عصرین ایکنیجی یاریسیندا آذربایجان دا تشکیل اولونموش ادبی - موسیقی مجلس لری ایدی.

مشهور موسیقی شناس خراط قولونون اولوموندن سونرا «کور خلیفه» اذلی بیرسی شوشادا موسیقی مکتبی آچمیشدی. او طلبه لره موغام اوخوماغی تار و کامانچا چالماغی اؤیره دیردی. کور خلیفه نین مکتبی بیر چوخ موسیقیچی یئتیشدیرمیشدیر. کور خلیفه نین اولومندن سونرا مکتب باغلانیر. لاکین بو دؤورده آذربایجانین بیر سیرا شهرلرینده موسیقی شناس لار مجلسی و کروژوکلار = (درنک لر) ، موسیقی سالونلاری یارانماغا باشلایر. بو موسیقی مجلس لرینده ادبیات، رسام لیغا و موسیقی صنعتینه دایر مارقلی صحبت لر اولوردو.

شوشادا «نوابین مجلسی» شاماخی دا «ماممود آغانین کروژوکو» باکی دا ایسه «مشهدی ملیک منصور اوفون سالونو» اصل موسیقی مکتبینه چئویریلیمیشدی. بوردا شرق موسیقی سینین اینجه لیک لرینه دریندن بلد اولان گؤرکملی موسیقی شناس لار خواننده لرین دوزگون اوخوماسینا و اوستالیغینا خصوصی قایغی گؤستریردیلر. موسیقی مجلس لرینده «شور» «راست» «ماهور» «چاهارگاه» «بایات - اصفهان» موغام لارینین اوخونماسی ایکی، بعضاًده اوچ ساعات چکردی. مارقلی بودورکی ، مجلس لرده بوتون موغام لاری دوزگون و تامام دستگاه اوخوماغی اؤیره نن خواننده لر هر هانسی بیر موغامی داها کامل اؤیره نر ، اختصاص لاشماغا چالیشاردیلار. حاجی حوسو «زمین خارا» و «شوشتر» ی ، مشهدی عیسی «ماهور» و بولبول جان «حاصر

موخالیفی» (حصار مخالف)، میرزه محمد حسن «منصوریه» نی، قاسم عبدالله یف «یتیم سه گاه» هینی، شکی لی علسگر «شور»، سئدمیر بابایف «سیمای شمس»، جبار قاریاغدی اوغلو «حیراتی» نی، کئچه چی اوغلو محمد «بیات- قاجار» ی بوتون موغام لاردان یاخشی اوخوباردیلار. موسیقی مجلس لری خالق موسیقی سینین ملی روحونو، عینی زاماندا موسیقی دیلینی یابانچی مئیل لردن تمیز لمیش، موغاماتین اوریژینال لیغینی محافظه ائده رک اونلارین آسسیمیلیا سیا اولونما تهلوکه سیننه قارشی کسکین مقاومت گوستر میشدیر. بو مجلس لر ضیافت لردن، توی شنلیک لریندن فرق لنمیشلر. بورادا شعر، موسیقی و صنعتین استتیک پرابلم لری اطرافلی مذاکره اولونوردو. بو موسیقی مجلس لریندن «شوشا مجلسی» شهرت قازانمیشدی. چونکی شوشادا آذربایجانین باشقائیرلرینه نسبتاً موسیقیچی - چالان، اوخویان، رقص ائده ن دها چوخ ایدی.

تصادوفی دئیل دیرکی، خالق شاعیری صمد و ورغون یازمیش دیر:

«شوشانی عبت یئرہ موسیقی و پوئز یانین بششیگی آدلاندیرمیرلار، دئمک اولارکی، آذربایجانین بوتون مشهور اوخویان و چالانلاری. شوشادا دوغولموشدور...» شوشانین موسیقی مرکزی کیمی مشهور اولماسینین سبب لریندن بیر ی شبهه سیز کی، اونون معصوم اوشاق قلبی کیمی پاک اولان هاواسی، سرین بولاقلاری، صفالی مئشه لری، تکرار اولونماز سئیره نگاهلاری (سئیره ن گاه لاری) بیر سؤزله، فسونکار طبیعت دیر. ساغلاملیق اوجاگی کیمی تانینمیش

شوشادا هله اون دوققوز (۱۹) عصرین آخر لاریندا حیات قاینایاردی: هر ایل یای آیلاریندا قافقازین، یاخین شرقین و اورتا آسیانین هر یئرینده ن بورایا شاعیرلر، دراماتورلار، بسته کارلار، آرتیست لر و موسیقیچی لر، هم ده روسیادا و غربی أوروبا دا، عالی مکتب لرده اوخویان آذربايجانلی طلبه لر توپلاشاراق تئاتر تاماشالاری گؤستریر. موسیقی مجلسی لرینده اشتراک اندیردیلر. هر خواننده اؤز دسته سی ایله شوشانین «یای کلوبو» ندا، صفالی سئیره ن گاهلاریندا، سرین بولاقلارینین باشیندا قورولان مجلسی لرده دینله ییجی لر قارشیسیندا چیخیش ائده رک شرق موسیقی سیندن قریبه حکایت لر سؤیله ییر دیلر. هر ائودن ، هر حیتدن ، هر آغاج کؤلگه سیندن تار، کامان، ئئی، قارمان سسی اوجالیردی مثل وار دئییه لر :

«شوشانین اوشاقلاری آغلاياندا «سه گاه»، گولنده «شاهناز» اوستونده گولرلر.» شوشا قافقازین کنسرواتوریاسی، هم ده وؤکال مکتبی کیمی ده بوتون یاخین و اورتا شرق ده مشهور ایدی.

جسارتله، اؤزو ده مبالغه سیز دئمک اولار کی، شوشانین موسیقی استعدادلارینی قافقازین، ائله جه ده شرقین هئج بیر شهری وئرمه میشدیر. «ایتالیا و وکال مکتبی» أوروبا موسیقی تاریخینده هانسی مؤوقعی توتورسا، «شوشا وکال مکتبی» ده شرق موسیقی تاریخینده عینی مؤوقعی توتور. تصادوفی دئییل دیر کی واختی ایله شوشانی «قافقازین ایتالیاسی» آدلاندیرمیشلار. گؤرکملی یازیچی آ.ب حق وردی اونون قید ائتدیگی کیمی، اون دوققوز (۱۹) عصرین ایکینجی

یاریسی و ایگیرمینجی (۲۰) عصرین اول لری قافقازین هاراسینا گتسه ایدین اورادا موسیقیچی نی چالانی ، اوخویانی قاراباغلی دان گوره دین. باکی ، شکی ، شاماخی ، عشق آباد ، تهران ، حتی استامبول شهرلری نین توی مجلس لرینه سازنده دسته سینی چوخ وخت محض شوشادان دعوت ائده ردیلر. قاراباغ خواننده لری اؤزگۆزه ل سس لری ، ماهر صنعت لری ایله ایران، تورک مغنی لرینی همیشه کۆلگه ده قویموشلار. قاراباغ خواننده لری شاماخی ، باکی موسیقی مجلس لرینین عضولری آراسیندا دا خصوصی بیر حؤرمت و احترام مالیک ایدیلر.

بو خواننده لر او زمان موسیقی ساحه سینده چالیشان بوتون دیگر صنعتکارلارا استقامت وئربدیلر. مختلف یئرلردن خواننده و تارزن لر شوشایا گلیب قاراباغ موسیقیچی لری اوچون چالیب اوخویار، اونلاردان گۆستریش و قیمت آماغاجان آیتردیلار. اونلار موغام مولکونون سولطان لاری اولان حاجی حوسونون ، صادق جانین ، میرزه مختارین نجه قیمت وئره جه یینی صبرسیز لیکله گۆزله بیردیلر.

بئله لیکله، شوشا موسیقی مجلسی ملی موسیقی خادم لری نین یئتیشمه سینده مستثنی رول اوینامیش و آذربایجان موسیقی سینین انکاشافینا تکان وئرمیشدیر. شوشا موسیقی مجلسی نین رهبری اولان میر محسن نواب (۱۹۱۸-۱۸۳۳) اون دوققوز (۱۹) عصرین آن ماهر موسیقی شناس لاریندان بیر اولموشدور. او ، شاعیر، رسام، آسترانوم (ستاره شناس) ، خطاط ، نقاش ، دولگر ، کیمیاگر، ریاضیاتچی ، همده هیپنوزچوایدی. نواب اهالی نین معارف لئمه سی ، مدنی

انکشافی اوغروندا جدی چالیشمیشدیر. او شووانین موسیقی مرکزینه چئویریلمه سیننه خصوصی قایغی گوستریردی. نواب بؤیوک خواننده حاجی حوسونون یاخیندان اشتراکی ایله «خواننده لر مجلسی» تشکیل اتمیشدی. اونون موسیقی مجلسی خراط قولونون موسیقی مجلسیندن وخورشید بانو ناتوانین «مجلس - اونس» وندن (دوستلوق مجلسیندهن) سونرا شهرین مدنی حیاتیندا مستثنی رول اوینامیشدیر. نوابین موسیقی مجلسینده ن سونرا، شوشادا ملا ابراهیمین موسیقی مکتبی یارانمیشدی.

بو مکتبه بیر چوخ موسیقیچی لر درس آلمیشلار. سئویملی مغنی میز بولبول ده ایلک تحصیلینی بو مکتب ده آلمیشدیر.

اون دوققوز (۱۹) عصرین ایکینجی یاریسیندا شیروان ماحالیندا خواننده لیک صنعتینین انتشار تاپماسیندا ماحمود آغانین (محمود) بؤیوک خدمتی اولموشدور. «ماحمود آغا احمد آغا اوغلو (۱۸۹۶-۱۸۲۶)» شاماخی نین مشهور مولکه داری و بوتون قافقازدا تانینمیش موسیقی خادمی ایدی.

ماحمود آغا صنعتی، شعر، موسیقی نی سئوه ن ، الی آچیق، قوناق پرور بیر علم واینجه صنعت حامی سی کیمی شهرت تاپمیشدی.

او، موسیقیچی لرین قایغیسینا قالیر، اونلارا مادی کۆمه یینی اسیرگه میردی. او دؤورده قافقازدا ائله بیر مشهور خواننده و تارزن اولمیشدیرکی، ماحمود آغانین مجلسینده اشتراک ائتمه میش اولسون.

شاماخی نین باشقا مولکه دار و بی لریندن فرقلی اولاراق ماحمود آغا عالی جناب، سخاوت لی، یوخسول لارین قایغیسینا قالان ادام ایدی.

شاماخی نین آباد و گۆزهل بیر شهر اولماسیندا اونون مستثنی خدمتی اولموشدور او شهره سوگمّری چکدیرمیش، حتی «بیتُ الصفا» ادلی ادبی مجلسه بئله مادی یاردیم ائتمیشدی ... آذربایجانین مشهور شاعیری «سئید عظیم شیروانی» شعرلرینده شاماخی بی لرینی هجو ائتمیش، لاکین ماحمود آغانی تعریف لمیشدی.

ماحمود آغا موسیقی تاریخیمیزده گؤرکملی بیر موسیقی شناس کیمی خصوصی یئر توتور. او اؤزو پَس دن اوخویار، هم ده شیرین تار چالاردی. ماحمود آغا عؤمرونون بیر گونونوده موسیقی سیز کئچیرمز، نئجه دئییه رلر «شوشتر» له یاتیب، «عثمانلی» ایله اویانارمیش. او اؤز مالیکانه سینده موسیقی لن گنجه لر کئچیرمک اوچون دوزه لتدیردیگی خصوصی سالون دا تئز- تئز خواننده لرین مسابقه سینی کئچیره، بیرینجی یئرلری توتانلارا قیمتلی هدیه لر و مکافات لار وئهردی. ماحمود آغانین موسیقی مجلسی نین صداسی نه اینکی بوتون قافقازدا، حتی اونون سرحدیندن چوخ- چوخ اوزاق لاردا بئله یایلمیشدی. اون دوققوز (۱۹) عصرین ایکینجی

یاریسیندا شاماخی یا قوناق گلن بیر چوخ سیاح لار ماحمود آغانین ائوینه دوشر، آخشاملار ایسه موسیقی سالونوندا مشهور مغنی لرین اوخوماقلارینی دینلر، رقاصه لره تاماشا ائتمکدن دویمازدیلار. مشهور فرانسه یازیچیسی «آلکساندر دوما» دا قافقازا سیاحتی زامانی شاماخی دا ماحمود آغانین قوناغی اولموش، اونون وار دؤولتینه، مولکونه، خصوصیه موسیقی مجلسینه حئیران قالمیشدی.

الکساندر دوما اوژ سیاحت نامه سینده یازمیشدی: «بازار دا گزه رکن بیز باشقا بیر یتره ده دعوت اولوندوق. شاماخی نین وارلی تاتار لاریندان اولان ماحمود بی بیزی ایران سایاغی شاما و رقاصه لرین اشتراک ائتدیگی گنجه یه چاغیردی. بیز «ماحمود بی» گیله گلدیک. اونون انوی ایرانین آن گۆزه ل بینالاریندان بیریدیر. من دربندن تفلیسه دک هئج بیر یتره بئله بیر بینا گۆرمه میشدیم. بیز شرق قایداسیندا ساحمانا سالیتمیش سالونا داخیل اولدوق. بورادا کی ساده لاکین یاراشیقلی اوادانلیغی سۆزله ایفاده ائتمک چنین دیر. بوتون قوناقلار اوستونه ظریف اؤرتک سالیتمیش قیزیلی رنگه چالان اطلس دؤشک لر اوزه رینده اگلشمیشدیلر. بودا اوتاغا خصوصی گۆزه للیک وئریردی.

بؤیوک پنجره قارشیسیندا اوچ رقاصه و بئش موسیقیچی اوتورموشدو.

موسیقی صدالاری یوکسلدی ... اوچ دمیر هاچا اوزه رینده قورولموش طویل نهنگ بیر یومورتانی خاطر لادیردی. بیزیم فلئیتا یا (فلوت) اوخشایان توتکین، ماندالینانی خاطر لادان

تارین ، نهایت، چونقوریه اوخشایان دمیر دایاقلی کامانچانین شن صدالاری بیر- بیرینه قاریشدی. سسلر چوخ یوکسک و قاریشیق اولسا اولدوقجا اوریزینال ایدی ...»

مشهور روس اتنوگرافی و سیاحی ای . یئولاخوف دا اؤز خاطیره لرینده همین گؤروش

بارده ده یازیر:

«مونت کریستو» نون مؤلفی ایله من بیرینجی دفعه ۱۸۵۸-نجی ایلین نوپابریندا شاماخی

دا راستلاشدیم. آخشام ییزی شاماخی نین وارلی مسلمانلاریندان بیرینین ماحمود بیگین

بوياخینلاردا شرق طرزینده تیکلمیش ائوینه دعوت ائتدیلر...

تامام شرق ذبینه قایدایا سالینمیش اوطاغا داخل اولدوق. الکساندر دوما اؤز دسته سیله

مئر- مئوه یئییب سرینله بیر، قلیان چکیردی. سوفره یه جور به جور دادلی شرق یئمک لری

دوزولموشدو.

بیز «مونت کریستو» نون مؤلفی ایله اونو حئیران ائدهن ائوین دبه به سی و گؤزلیگی حاققیندا

خیلی صحبت ائتدیک.

نوبتی گئجه لرین بیرینده رقاصه «نیسه» نین گۆزه للیگینه حئیران قالان دما ایکنجی

یئمک دن سونرا ماسانین آرخاسیندان دوراراق «نیسه» یه یاخینلاشیب قیزین اؤر تویونو قالدیریب

گۆبه گیندن اؤپدو.

مجلسی اهلی، خصوصیه مسلمان قوناقلار آلکساندر دوما یا غضبله باخدیلار:

«آلاه! آلاه! یازیچیلار بئله وجدانسیز اولدوقلاری حالدا، بس عادی کافیرلردن نه گۆزله مک اولار» دئییه باشلارین بولایاراق بیر بیر ایله پیچیلداشدیلار گنجه ساعات ۳ اوچ ده دوما بیزیمله وداعلاشدی. اثر ته سی گون شاماخی دان گتدی». ماحمود آغانین قوناقلاریندان بیری ده پتر بورگ رساملیق آکادمیاسینین پرزیدنتی، مشهور روس رسامی «کنیاز گآگارین» اولموشدور ماحمود آغانین مجلسینده اونو آن چوخ مفتون ائده ن ، رقاصه لرین، خصوصیه مشهورو رقاصه نیسه خانیمین سون درجه مهارتله اویناماسی اولموشدو. تصادوفی دئییل دیرکی، کنیاز گآگارین «شاماخی رقاص لاری» ادلی مشهور تابلو سونو یاراتمیش، حتی اؤز قیدلرینده «نیسه» دن باشقا دیگر رقاصه لرین «سونا» «رعنا» «سکینه» «حکمت» و «ملکه» نین ادلارینی دا چکمیشدیر.

ماحمود آغانین موسیقی مجلسینده یئرلی موسیقیچی لرله بیرلیکده تفلیس، قاراباغ، ایران موسیقیچی لری ده چیخیش ائدیردیلر. حاجی حوسو، مشهدی عیسی، بولبول جان، اردبیل لی ستار، صادق جان، جبار قاریاغدی اوغلو کیمی دؤورونون مشهور خواننده لری آیالارلا ماحمود آغانین قوناغی اولوب اونون تشکیل ائتدیگی موسیقی موسامبره لرینده فعالیت گؤستمیشلر. بیر چوخ تاریخی سندلردن معلوم اولور کی بو صنعتکار لار ایچر ریسینده ماحمود آغانین آن چوخ حؤرمت بسله دیگی و تئز- تئز شاماخی یا دعوت ائتدیگی خواننده حاجی حوسو و تارزن صادق جان اولموشدور.

ماحمود آغا اؤز مجلسینه گنج موسیقی چیلری ده دعوت ائدیب اونلارا کلاسیک شرق موسیقی سیندن تعلیم وئرہ رمیش. اونون مجلسی بوتون زاقاقاز یادا چالان و اوخویانلار اوچون بیر نوع «تکمیل لشدیرمه اینستیتوتو» ایدی.

بورادا ایفاجیلیق تعلیمی آلان و چالغیسی بیہن ایلن هر بیر موسیقیچی تقدیر اولوناردی. شاماخی دا یئتیشمیش «میرزه محمد حسن»، «مهدی» «معبود» «شکور» «داوود» «صفی یا روف» کیمی خواننده لر «توپال محمد قولو» و «همایی» کیمی تارزن لر ماحمود آغانین طلبه لری اولموشلار.

او زامان شاماخی موسیقی مجلسی نین شهرتی چوخ اوزاقلارا یاییلمیشدی. آذربایجانین هر یئریندن اوخویان ، چالان، اوینایان شاماخی یا گلیب ماحمود آغا قارشیسیندا اؤز صنعتینی نمایش ائتدیرمه یه جان آتاردی. تصادوفی دئیل دیرکی، شاماخی مجلسی و اونون رهبری حاققیندا ائل آراسیندا افسانه لر ، روایت لر یارانمیشدی.

آذربایجان دا خواننده لیک صنعتیین انکشافیندا شوشا و شاماخی مجلس لری ایله برابر باکی مجلسی نین ده معین خدمتی اولموشدور. باکی موسیقی مجلسی نین رهبری «مشهدی ملیک منصور اوف» (گؤرکملی تارزن منصور منصور اوفون آتاسی) ایدی.

«مشهدی ملیک» (۱۹۰۹-۱۸۳۸) اؤز دؤورونون اچیق فیکیرلی، مدنی شخص لریندن بیری اولموشدور. او، بیلکلی موسیقی شناس، ماهر چالغی چی، «موسیقیچی لر عایله سینین» گؤرکملی نماینده سی ایدی. مشهدی ملیک باکی نین ایچری شهر حیصه سینده یاشاییردی. اونون گنیش و ایشیقی اوطاقلاری اولان ائوینین بؤیوک سسالونوندا تئز - تئز بیغینجاق اولاردی. مشهدی ملیکی موسیقی صنعتینه سؤوق ائتدیره ن تهرانلی «میرزه ستار» اولموشدور. بیر چوخ تاریخی وثیقه لردن و ستارلا بیر دؤورده یاشامیش موسیقیچی لرین خاطیره لریندن آیدین اولورکی، ستار باکی یا گلرکن قوناق پرور منصوروف لارین ائوینه دوشرمیش. ستارین مشهدی ملیکین ائوینده یاشاماسی منصوروف لار عایله سینین موسیقی یه اولان هوسینه جدی تأثیر گؤستمیشدیر. بو باره ده مشهدی ملیکین اوغلو تارزن «مشهدی سلیمان منصوروفون» خاطیره لری داها ماراقلیدیر. او یازیر:

«آذربایجان دا موعاماتی انتشار ائتدیره ن میرزه ستار (کامانچازن) اولموشدور. باکی یا کامانچانی گتیره ن ده او اولموشدور. میرزه ستار فارس و عرب دیلرینی مکمل بیلیردی. اوطاغیندا موسیقی شناسلارا و شاعیرلره دایر کل مقدار دا ادبیات وار ایدی.» مشهدی سلیمانین خاطیره لری فاکتیکی ماتریال کیمی قیمتلی اولسادا، لاکین بورادا یانلیش فیکیرلر ده یوخ دئییلدیر: اول، آذربایجان دا موعاماتی انتشار ائتدیره ن میرزه ستار اولمامیشدیر، ایکینجی سی، ستار عؤمرونون چوخونو ایران دا کئچیر میشدی، یالنیز قوجا واختلاریندا باکی یا گلیمیش، کامانچا چالماق ایله

مشغول اولموشدور. قالدی کامانچانین باکی یا گتیریلمه سی مسئله سیندهده مشهدی سلیمان منصور اوف یانلیبر. چونکی باکی لیلا کمانچانی هله ستارین باکی یا گلمه سیندن تخمیناً ۲۰-۲۵ ایل قاباق، یعنی ۱۸۸۸-نجی ایل ده باکی یا قصاب حنیفه نین تویونا جبارین ، تارزن صادق جانین و کامانچا چالان آوانس-ین دعوت اولوندوغو واخت گؤرموشلر. او دؤوره قده ر باکی توی لارینا عاشیق دسته سی و بالابانچی لار دعوت اولوناردی. مشهور روس سیاحی پروفیسور ای بئرئزینا (عباس قولو آغا باکی خان اوون دو ستو و میرزه کاظم بیگین طلبه سی) «داغستان و زاقاقاز یا یا سیاحت» ادلی کیتابیندا یازیر: «من ۱۸۴۴-نجو ایلده باکی دا اولار کن بوزوونالی علیار بیگین قوناغی اولدوم. بیز آخشام قضا رئیس میرزه ایله بوزوونا کندینه گلدیک. سون درجه وارلی و قوناق پرور ائو صاحبی بیزی چوخ مهر بانلیقلا قارشیلادی.

من شرق یئمک لرینین کیفیتیندن دانیشمایا جاغام. چونکی بونلاری سایماق ایله قور تارماز. داغ کئچی سینین ابابی، جور به جور خوروشلو پلو ولارین سای- حسابی یوخ ایدی. حتی بیر- بیرینین دالینجا آوروپا یئمک لری ، دسر ایچیک لر ، اعلا دملنمیش قهوه لر آدمی چاشدیراردی- ناهاردان سونرا کندین منظره سینه تاماشا ائتدیک.

آخشام بیز علیار بیگین ائوینه قایداندا بیزی یئنه ده شرق یئمک لری و مسلمان

موسیقیچی لری گؤزله بیردی.

ارکستر دؤرد موسیقی آلتیندن عبارت ایدی . «قوشاناغارا» بیزیم بالا لایکا یا اوخشیایان «ساز» و فلئیتایا بنزه یه ن «بالابان» بیرده ده بیرمی شکل ده اولان «قوال» ایدی.

ارکستره ساز چالان رهبرلیک ائیدردی. چونکی او ، هم چالیر همده اوخویوردو ماهنی لار بیر- بیرینی عوض ائیدردی. اولای بیلسین کی شرق اوخوماقلاری آوروپالینین خوشونا گلمه سین. آنجاق اونو دا دئمه لییم کی ، من آخیر واختلار تهرانین، قاهره نین کُنستانتینوپولون (استامبول) آن یاخشی مسلمان آرتیست لرینی چوخ ائشیتیمیشم. لاکین آبشرون یاریم آداسیندا علیار بیگیل ده ائشیتدیگیم اوخوماقلار منه داها داخوش گلدی. آبشرون معنی سی شن ، همده کدرلی ماهنی لار چوخ اوخودو. حتی من اونلاردان بیرینین متنینی بنله یازیب گؤتوردوم».

مشهدی ملیک قوناق پرور بیر شخص اولدوغوندا قاراباغ دان ، شیروان دان ، ائله جه ده ایران دان باکی یا گلن موسیقیچی لر آیلار لا اونون هر جور شرایطی اولان یاراشیقلی اتاق لاریندان دینجه لردیلر. آذربایجانین حاجی حوسو، عبدالباقی (بولبول جان) ، مشهدی زینال صادق جان کیمی موسیقیچی لری مشهدی ملیکین آن یاخین دوستلار ایدی. بو ویرتوز صنعت کار لار باکی یا توی شنلیک لرینه دعوت اولوناندا مشهدی ملیکین موسیقی سالونوندا چالیب چاغیراردیلار. حاجی حوسو غیر عادی ملاحظلی سسی اونون تکرار اولونماز بیر اوستالیق لا «شوشتر» «ماهور» اوخوماسی، بولبول جانین «حصار-مخالیقی» ده ووردوغو سوره کلی زنگوله لری، صادق جانین ایتی و شیرین بارماق لاری مجلس ده کیلری وجده گتیره ردی حتی شرقین

مشهور مغنی لریندن اولان اردبیلی آلاپالاز اوغلو ملا رضا دا مشهدی ملیکین تئز تئز قوناغی اولاردی او زامان آلاپالاز اوغلو باکی نین بی بی هیبت کندینده یاشایاردی آلاپالاز اوغلو اوزون ایللر ناصرالدین شاهین سارای مغنی سی اولموش سونرالار ایسه قاراباغ گلیب شوشا شهر ینده مرثیه خوانلیق اتمیشدی او هر دن بیر توی مجلس لرینده ده چیخیش ائدیردی. جبار قاریاغدی اوغلو ایلك معلیم لریندن بیر ی ده آلاپالاز اوغلو اولموشدور.

آلاپالاز اوغلو کئچن عصرین آخیر لاریندا باکی یا کؤچموش و بی بی هیبت مسجیدینده مناجات و نرملک له مشغول اولموشدور. دئیيله نه گوره آلاپالاز اوغلو ائله قدر تلی و زیل سسی واریمیش کی او مناجات و نره ن ده بوتون باکی اونون سسینی ائشیده رمیش. شهبه سیز کی مشهدی ملیکین موسیقی سالونو شوشا و شاماخی مجلس لری کیمی منتظم و هر طرفلی فعالیت گؤستره بیلمه میشدی. بو مجلس ایران دان تفلیس دن ، خصوصيله قاراباغ دان باکی یا توی شنلیک لرینه دعوت اولونان مشهور موسیقیچی لرین بیرینجی نوبه ده حاجی حوسو، عبدالباقی، بولبول جان ، مشهدی زینال ، صادق جان کیمی صنعت کارلارین موسیقی دسته لری حسابینا فعالیت گؤستره ردی داها دو غدوسو بو صنعت کارلارین باکی یا گلمه سیندن استفاده ائدهن مشهدی ملیک اونلارین شرفینه طمطرا قلی قبول لار دوزه لده ر یئرلی موسیقیچی لری ده اورایا توپلایاردی.

مشهدی زینال، بولبول جان، حاجی حوسو و صادق جان کیمی مشهور صنعت کار لارین باکی یا گلشی یئرلی موسیقیچی لری حدسیز سئوینجینه سبب اولاردی بوندان استفاده ائدهن باکی موسیقیچی لری بو نهنگ صنعتکار لارین ایفاچیلیق مهارت لرینی اخذ ائتمه یه قاراباغ وکال مکتبی نین سیرلرینه ییبه لئمدیه چالیشاردیلار. بونون بو صنعت کار لار ایچه ریسینده مشهدی ملیکین ان چوخ سئودگی ، یاخین دو ستو بؤیوک تارزن صادق جان اولموشدور . مشهدی ملیکین اوزو و اوغلان لاری میرزه منصور و مشهدی سلیمان تار چالماغی صادق جان دان اویرهن میشلر. صادق جان باکی مجلس لرینده، خصوصیه شهر اهلینی ائله حورمت و محبتینی قازانمیشدی کی ، باکی لیلار اونو حورمت علامتی اولاراق «میرزه صادق» دئییه چاغیرمیشلار.

باکی موسیقی مجلسینده ایفاچیلیق صنعتی باره سینده جدی صحبت لر آپارلسا دا ، اساس فیکیر موسیقی تاریخینه وئرلردی . بورادا موغاماتین نه زامان ، کیم طره فیندن ، هانسی شرایط ده یارادیلماسی موضوعسو مجلس عضو لرینی داها چوخ ماراقلاندیراردی بونونلا بئله مجلس ده هر بیر موغام آیریجا مذاکره اولوناردی. موغاملارین تمام دستگاه و دوزگون اوخونماسینا خصوصی دقت یئتیرلردی موسیقیچی لر آراسیندا معین بیر موغامین شعبه ، گوشه و حیصه لری باره سینده مباحثه دوشدوکده تارزن میرزه فرج ، یا خود خواننده آغا کریم سالیک مراجیعت ائده ردیلر. باکی موسیقی مکتبینه سید میر بابایفت ، لازار تئر وارطانئسوف، آغا کریم سالیک ، بیگلر، آغا سعید اوغلو آغا بالا، علی زهاب، میرزه فرج ، آرشاق حذر اوف، بالا داداش،

فوستی ، مردی جانی بی اوف و باشقا موسیقیچی لر توپلاشاراق اؤز موسیقی سواد لارینی تکمیل لشدیریدیلر. بو موسیقیچی لر آراسیندا آغا سعید اوغلو کبله آغا بالا خصوصی یئر توتوردو آغا سعید اوغلو تاجیر ایدی ، خواننده لیک ائتمزدی. لاکین بعضی حال لار دا کو بار عائیله لرین توی شنلیک لرینده چیخیش ائدهردی. قاریاغدی اوغلو جبارین دندیگینه گؤره، آغا سعید اوغلو هم سس ده هم ده سواد دا باشقالاریندان اوستون ایدی. او «سه گاه- زابول» و خصوصی بیر اوستالیقلا اوخویاردی. گؤرکملی موسیقی شناس مشهدی ملیکین تشکیل ائتدیگی «موسیقی سالونو» باکی موسیقیچی لری نین بوتووو بیر نسلینی یئتیشدیریب تربیه ائتمیشدی. مشهدی ملیکین اوغلان لاری مشهدی سلیمان و میرزه منصور اؤز نسلینین موسیقی ایزینی قورویوب ساخلامیش و اونو تبلیغ ائتمیشلر.

سید میر بابایف باکی موسیقی مجلسی نین سون بئشیک لریندن بیری اولموشدور. میر تقی ۱۸۶۷ نجی ایله باکی دا مرثیه خوان عایله سینده آنادان اولموشدور. او اول لر آتاسی و بوؤوک قارداشلاری کیمی مرثیه خوانلیق ائتمیش، سونرا لار ایسه خالق شنلیک لرینده بیر خواننده کیمی شهرت قازانمیشدی.

او ۱۹۱۰- نجو ایله کیمی باکی نین موسیقی حیاتیندا جدی رول اوینامیش ، تئاتر تاماشالارینین فاصله لرینده و شرق کنسرت لرینده ماهر بیر مغنی کیمی یاخیندان اشتراک ائتمیشدی. ۱۹۰۶-نجی ایله گرامافون شرکتی طرفیندن «ریگا» شهرینه دعوت ائدیلب

سسینی والا یازدیرمیشدی. لاکین ۱۹۱۰-نجو ایلده باکی میلیونر لریندن بیرری اولان شیخ بالائیون توی مجلسینه دعوت اولونان سید میر بابایف، تارزن شیرین آخوند اوف و کامانچاچی لئون قاراخانف ایله بیر لیکده همین مجلسده اشتراک انده رکن توی صاحبی سازنده لره پول عوضینه هره سیننه صابونچو دا حیاط ساحه سی باغیشلامیشدی. همین حیاط دان بیر نئچه نفت قویوسو فانتان ووردوقدان سونرا سید میر بابایف خواننده لیگینین داشینی اتمیش آز واختدا باکی میلیونر لریندن بیرری اولموشدور.

اوندان سونرا خواننده لیک صنعتینه نیفرت اتمیش، حتی اؤز گرامافون وال لارینی باها قیمته آلیب سیندیرمیشدی.

نهایت ۱۹۲۹-نجو ایلده پاریس ده سفیل وضعیتده دوشن سید میر بابایف «پاتر رکورد» گرامافون فیرماسینا گلیب اؤز کهنه گرامافون وال لارینین تزه دن چاپ اولونماسینی خواهیش ائده رکن ساخلادیغی یگانه والی الیندن یئره سالیب سیندیر میشدی. سید میر بابایف- ی باکی لی تیمور بی آشور بی اوف پاریس دن تهرانا گتیرمیشدی. بورادا باکی لیلارین چایخاناسیندا یئنی دن خواننده لیک اتمیش . سید میر بابایف ۱۹۵۳-نجو ایلده ۸۶ یاشیندا تهران دا وفات اتمیشدیر.

آذربایجان را خواننده لیک صنعتینین انک شافیندا شوشا ، شاماخی و باکی مجلس لری نین مستثنی اهمیتی اولموشدور. بو مجلس لریننی خواننده لر نسلی یئتیشدیرمک له برابر ، موعام موسیقی سینین خالق آراسیندا انتشار تاپماسیندا دا بؤیوک رول اوینامیشدیر. دیگر طرف دن،

مجلس لر موسیقی میزی یاد تأثیر لردن قوروموش ، موغام لارین ملی مضمونلو، خالق روحوندا اولماسینی تأمین ائتمیشلر. موغامین گئیش خالق کوتله لری نین معیشتینده محکم یئر توتماسینا دا سبب محض بوایدی. بعضاً موسیقی مجلس لرینده موغامی بیر نئجه خواننده اوخویار، اونلاری دینله یین تاماشاچیلار، پیشه کار و هوسکار خواننده لر ایسه دستگاه اوخویان خواننده نین سهو جهت لرینی تنقید ائده ردیله ر. بو تنقیدی قیدلر چوخ زامان جدی مباحثه لره چئوریلدی. مباحثه کسکین شکیل آلدیقا معین بیر موغامی تامام دستگاه اوخوماق اوچون مسابقه اعلان ائدیله دی. بنله مسابقه لرین جانلی شاهیدی و اشتراکچیس اولان مشهور کامانچاچی ساشا اوگانزا شویلی یازیردی:

«مسابقه اوچون بورایا آن یاخشی سازنده لر چاغیر یلیردی. هله موسیقی مجلس لرینه بیر هفته قالمیش آن یاخشی سازنده و خواننده لری، هابنله رئیس مجلسی سچمک اوچون کومیسیا آیریلیردی. رئیس مجلس چاغیریلان خواننده و سازنده لرین ایفا ائده جک لری موسیقی پروگرامینی ترتیب ائدیله دی تاماشاچیلار اوچون معین بیر قایدا قویولموشدو: خواننده نین اوخودوغو سؤزلره قولاق آسماق اوچون هامی تام ساکیت لیگی گؤزله مه لی ایدی. رئیس مجلس و خالق طرفیندن بینلین موسیقی شناس و خواننده لر مکافات و پول آلیردیلار. پروگرامی ایفا ائده بیلمه یین لر ایسه ایستهازارلار آلتیندا مجلس دن چیخاردیلار.

بونو بیلدیکلری اوچون هر بیر خواننده و موسیقی شناس اؤز اختصاصینی داها دریندن اؤیره نمه یه جدی سعی ائدی» آذربایجانین مشهور شاعیرلریندن سید عظیم شیروانی، خورشید بانو ناتوان، م. آ. باکی، م. آ. مجتهد زاده و باشقالاری دا موسیقی مجلس لرینده اشتراک ائتمیش، حتی بو باره ده شعرلرده یازمیشلار.

خواننده لیک صنعتی اینکشاف ائده رک (۱۹) اون دوققوز عصرین آخیرلاریندا محدود مجلس، توی و عادی شنلیک چرچیوه سیندن چیخیب تئاتر و کنسرت سالون لارینا یول تاپیر. خواننده دسته لری تئاتر تاماشالارینین فاصیله لرینده بؤیوک موفقیت له چیخیش ائتمه یه باشلاییر. قفقازدا خواننده لرین ایلیک دفعه تئاتر تاماشالاریندا چیخیشی تیفلیس و شووشا شهرلرینده اولموشدور.

خواننده لرین تئاتر فاصیله لرینده چیخیش لاری آذربایجان دا موسیقی لی صحنه جیک لرین و تئاتر تاماشالارینین میدانا کلمه سیننه تکان وئریر. آذربایجان مدنیتی تاریخین ده ایلیک موسیقی لی صحنه جیکلر مشهور ادیب عبدالرحیم بیگ حق وئردیئوین تشبشو ایله شووشا شهرینده گؤستریمیشدی عبدالرحیم حق وردیف خالق خواننده لرینی و موسیقیچی لرین صحنه یه چیخاران ایلیک مدنیت خادیمیدیر.

۱۸۹۷-نجی ایلهده شووشادا حق وردیف-ین رژیسورلوغو آلتیندا یئرلی هوسکارلار بؤیوک آذربایجان شاعیری فضولی نین «لیلی و مجنون» بوئماسیندان «مجنون لیلی نین قبری

اوستونده» پارچاسینی موسیقی لی صحنه جیک کیمی گؤستر میشلر. مجنون رولونو اوینایان مشهور خواننده جبار قاریاغدی اوغلو باشینا قوش یوواسی قویوب صحنه یه چیمیشدی. ایلک تاماشا چوخ بسیط اولسادا، دینله ییجیلرهدرین تأثیر باغیشلامیشدی.

او زامان ۱۳ یاشلی اوزئیر حاجی بگلی ده جبار قاریاغدی اوغلونون مجنون رولوندا چیخیشینا بؤیوک هیجان لا تاماشا ائتمیشدی. موسیقی صحنه جیک آذربایجانین مدنی حیاتیندا علامت دار حادثه ایدی.

۱۹۰۲- نی ایلهده شوشادا نیظامی گنجوی نین «خسرو و شیرین» پوئماسی اساسیندا «فرهاد و شیرین» ادلی موسیقی لی صحنه جیک گؤستر یلدی.

فرهاد رولوندا دا جبار قاریاغدی اوغلو اوینادی. بوتون بو مدنی تدبیرلر «شرق کنسرت لری» نین تشکیلینه ده معین درجه ده تأثیر ائدیر، شرایط یارادیردی. آذربایجان دا ایلک «شرق کنسرت لری» ۱۹۰۱- نجی ایلهده شوشادا ۱۹۰۲- نجی ایلهده ایسه باکی دا عبدالرحیم حق و ردیف-ین رهبر لیگی آلتیندا تشکیل ائدلمیشدی. حق وئردیئوو همین کنسرت لره آذربایجانین آن خواننده بو سؤزلری اینجه خال لار و جوشغون زنگوله لرله اوخودوقجا دینله ییجی خیالاً اؤزلرینی صفالی قاراباغ دا حییس ائدیردیر. هر طرفدن: «آی جان، آی جان»، «سنه ننه م قوربان» «ساغ اولسون خواننده» صدالاری اوچالیردی. یالنینز مجلسده ایلشمیش بیر نجه موسیقی شناس درین فیکره دالیب خواننده نی دینله ییر، آرا بیرده بیر بیرلرینه معنالی نظر سالیردیلار. خواننده شیکسته

نی قورتاران کیمی پروفیسور لاردان بیرى مجلس اهلینه مراجعت ائدهرک دئدی: اقالار، بیز بوتون عؤمر و موزو موسیقییه حصراً تمیشیک اینسان دا بوجور اینجه، طراوتلی سس نادر حادثه دیر. منه ائله گلیرکی، بوردانه ایسه بیرسر واردیر.

کیمسه سؤز آتدی: یقین کی، آغریندا نه ایسه توتوب اوخویور. مجلس ده قیزغین مباحثه باشلاندى. وضعیتى بنله گۆره ن مجلس صاحیبى قوناقلاری ساکیت ائدهرک دئدی: -جانیم مباحثه نه یه لازم دیر. اگر خواننده نین سسینه شبیه نیز وارسا، اونون بوغارینى یوخلایا بیلمر سینیز. مجلس ده اگله شن بیر حکیم خواننده نین آغرینا و بوغازینا باخدی.

البته، هئج نه تاپیلما دی. خواننده نی یئنی دن آلقیشلا دیلار. بو خواننده، اؤز صنعتی و زنگین سسی ایله بوتون قافقازدا، یاخین و اورتا شرق ده مشهور اولان بؤیوک مغنی حاجی حوسو ایدی. حاجی حوسو نیفتالی اوغلو شوشانین «چؤلقالا محلّه سی» - نده پاپاچی عایله سینده آنادان اولموشدور. اونون هانسی ایلده آنادان اولماسی حاقیندا هله لیک دقیق معلومات یوخدور. بویوک صنعتکار ایلك موسیقی تحصیلینی خراط قولونون مکتبینه الیمشدیر. گنج حوسو اؤز معلمیندن موسیقی صنعتینی و کلاسیک شرق موغاملارینی مکمل اؤیره نیشدیر. گۆرکملی ادیبیمیز یوسف وزیر چمن زمینلی نین یازدیغینا گۆره حاجی حوسونون معلم لریندن بیرى ده شرق موغاملارینی گۆزهل بیلم میربابا میرعبدولله اوغلو (یوسف وزیر چمن زمینلی نین آتاسی) اولموشدور.

خراط قولو حاجی حوسونون گۆزهل سسینی و اوخوماق قابلیتینی نظره آلیب اونو اؤزو ایله برابر مجلس لره آپاریردی. بو مجلس لرده حاجی حوسو زیل و اینجه سسی ایله هامینی حیران قویاردی. هله گنج ایکن بؤیوک مغنی نی دینله ین مشهور خواننده جبار قاریاغدی اوغلو حاجی حوسونون سسینه قیمت وئرهرک یایمیشدی: «حاجی حوسونون سسی ائله قوتلی، ائله جاذبه لی ایدی کی، هر بیر موغامی باشلایب اوخویاندا تارین بوتون پرده لرینی گزیب سون پرده دن بیر قده ده زیله قالخاردی. او «اور تا ماهور» اوخویاندا بوتون موسیقیچی لری حیرت ده قویاردی» بیر چوخ منبع لردن و بؤیوک صنعتکارلارین خاطیره لریندن آیدین اولورکی، ۱۹-نجی عصرین آن بؤیوک و مشهور مغنی سی حاجی حوسو اولموشدور. لاکین هله ۱۸-نجی عصرین آخیرلاری، ۱۹-عصرین اول لرینده شوشا دا-قاراباغ دا تانیمیش بیر چوخ صنعتکار لارین آدلارینا راست گلیریک بوسنتکارلاردان شاه صنم اوغلو یوسف، میرزه حسین، حسنجه، قاراچی اسد، کوسا محمد بی، تورک وردی حسن، میرزه اسماعیل و باشا مغنی لر کلاسیک موسیقی نی اهالی آراسیندا یا یاراق شوشادا خواننده لیک صنعتینین اساسینی قویوشلار. همین دؤورون مشهور تارچالانی علی عسگر (صادق جانین معلمیمی) و گوزهل کامانچا چالانی قاراچی حاجی بی، قوشا ناغارا چالانی ایسه قاپانچی اوغلو کریم ایدی. شبهه سیز کی، حاجی حوسونون کامیل بیر اوستاد کیمی یتیشمه سینده بو بؤیوکصنتکارلارین حل آندیجی رولو اولموشدور. حاجی حوسو شوشالیلار قارشیسیندا ایلک دفعه («خان دمیروف» - ون تئاتری) بیناسیندا «خیریه گنجه سی» - نده

چیخیش ائتمیشدی. جبار قاریاغدی - اوغلونون یازدیغینا گؤره، همین گنجده ده حاجی حوسو تارزن صادق جانین مشایعتی ایله «چهارگاه» (چهارگاه) اوخوموشدور. بو مجلسدن سونرا اونون شہرتی (شہرتی) هر یانا یاییلیر. مغنی تی تنز - تنز آذربایجانین، ائرمستانین و گورجستانین توی شنلیکلرینه دعوت ائدییرلر. حاجی حوسو نه اینکی زاقاقاز یادا، روسیادا حتی یاخین و اورتا شرقین بیر سیرا اولکه لرینده ده شہرت تاپیر.

بو اولکه لرین کوبار عایله لری، وارلی اعیانلاری اونو اوژ ضیافت لرینه، توی مجلس لرینه چاغیرمیشلار. ۱۸۸۰-نجی ایله ایران حاکیمی ناصرالدین شاه اوغلو شاهزاده مظفرالدین تویونا مشهور تارزن صادق جان، کامانچچی باغدا گول اوغلو آتا ایله بیر لیکده گتمیشدی. توی تبریز شهرینده تشکیل اولونموشدو. همین توی دا ایرانین آن مشهور اوخویان و چالانلاری حاجی حوسو ایله بیر لیکده چیخیش ائتمیشلر. مجلسین آخیریندا شاه طرفیندن بیرینجی موکافات حاجی حوسویه وئرلمیشدی. همین مجلسده مغنی نین گؤزهل سسی و موغاملاری بویوک اوستالیقلا اوخوماسی صادق جانین ایسه تاری سینه سی اوستونده چالماسی ایرانلی لاری حیرته گتیرمیشدی. حاجی حوسو ساده جه خواننده دئییلدی.

او کلاسیک شرق و آذربایجان موغام و تصنیف لرینه دریندن بلد اولان موسیقی شناس و گؤزهل بیر معلیم کیمی ده چوخ مشهور ایدی. حاجی حوسو میر محسن نواب لا بیر لیکده شوشادا ایلك «موسیقی شناس لار مجلسی» نین اساسینی قویموشدو. معلیمی خراط قولو نون اولوموندن

(۱۸۸۳) سونرا ایسه قاراباغ خواننده لرینی اؤز اطرافینا توپلاییب «خواننده لر مجلسی» یاراتمیشدی. بو مجلسین مقصدی یئنی خواننده لر یئتیشدیرمک، خواننده لیک صنعتینی کوتله آراسیندا یایماق و کلاسیک آذربایجان موغام لارینی اینکشاف ائتدیرمک ایدی. همین دؤورده بو مجلس موسیقی مکتبی و یا خود «خواننده لر اتفاقی» زولو اوینامیشدیر. مشهدی ایسی، کشتازلی حمید، ذلی اسماعیل، مالیبی (مالی بیگلی) جومشود، شاهناز عباس، کئچه چی ممد فرضعلی یف و باشقالاری بو مجلسه داخل ایدیلر. حاجی حوسو کلاسیک موغام موسیقی سی نین تکمیل لشدیریلمه سی اوزهرینده ایشله یهرک «راست»، «شور»، «ماهور» و باشقا موغاملاردا یئنی-یئنی واریانت لار، گوشه لر علاوه ائتمیش، همین موغاملار اساسیندا تصنیف لر و ماهنیلار یاراتمیشدیر. حاجی حوسو عین زاماندا بیر نئچه موغاملاری یارادیجیسی کیمی ده مشهور دور. «کوردو» (KYPAY) موغامینا «شاهناز» ی علاوه ائدهرک بیر لیکیده «کوردو - شاهناز» اوخوموشدور. جنار قاریاغدی اوغلو نون یازدیغینا گوره حاجی - حوسو «قاپار» موغامینی صادق جانین تاردا مشایعتی ایله یاراتمیشدیر. حاجی حوسو گؤزهل آذربایجان شاعیره سی خان قیزی ناتوانین آن سئوملی خواننده سی ایدی. او ناتوانین ساراییندا قورولان مجلس لرین بزه گی و یاراشیغی اولموشدور. حاجی حوسوعین زاماندا مشهور موسیقی چی کیمی شوهرت قازانمیش شاماخی لی ماحمود آغانین و باکی لی مشهدی ملیک منصوروفون مجلس لرینه تنز - تنز دعوت ائدیلدی. خالقیمیزین مرداوغلو قاچاق نبی ده حاجی حوسونون صنعتینی چوخ سئوه ردی.

مشهدی مصیب دانش دمیروف احوالات سؤیله بیردی: «بیرگون شوئادا بالا حاجی صادقین تویو ایدی. حاجی حوسو اوخویوردو. منیم اولاردی ۱۴-۱۵ یاشیم. چیخمیشدیم پنجره به، مجلسین شیرین یئرینده کیمسه قیشقیردی: - «وای ده ده، وای، قاچاق نبی بورا گلیر». مجلس ده ایله شن (اگلشن) تاجر و نبی لر (بیگ لر) خصوصیه پریتا و محمود نبی (محمود بیگ) آغا نبی اوغلو تشویشه دوشدولر. نبی سالونا دورد نفر ایله داخل اولدو. مجلس ده کیلرین ناراحت اولدوغونو گوره نبی دوستو کبله ممد اوزونو مجلسه توتوب دندی: - جامعات هنج نه دن قورخماین، نبی بورایا حوسونو دینله مه یه گلیمشیدیر. تویون «پادشاهی» شاعیر میرزه علعسکر نوورس اوزونو حاجی حوسویه توتوب دندی:

- حوسو، عزیز قوناغیمیزین اوره گی نه ایسه بیر، اونو اوخو قاچاق نبی «بایات کورد» اوخوماغی خواهیش ائتدی. حاجی حوسو انله اوخودوکی، نه دئییم ... توی اولماسینا باخمایاراق هامینی آغلاتدی ...» لاکین بویوک خواننده نین عؤمرونون سون ایللیری چوخ پریشان کنچمیشدیر. او عربستان دان قایتد بقدان سونرا موللارین تضیقینه معروض قالاراق گوهر آغانین مسجدینده مناجات وئرمه یه مجبور اولموشدور. آذربایجانین امکدار آرتیستی جلیل نبی بغداد نبی اوف (جلیل بیگ باغداد بیگ اوف) اوز خاطره لرینده یازیر: «قیش مؤوسومو، یوخونون شیرین اولماسینا باخمایاراق حاجی حوسو اوخویار کن اوزاق محله لردن یوز لرله آدم گلیب بو جاذبه لی

سسسه قولاق آساردیلار. حاجی حوسونون اوزون نَفسی اولماقلا برابر زنگوله سینین میثلی-برابری بوخ ایدی. او «اؤزال» اوخویارکن قوسی تبریز ینین:

سینیق سبوده سو توتماز قرار، می دورمازشیکسته کؤنلومه بؤهتم کی، قان ایلن دؤلودور
 ردیفی له باشلان غزلی نی تتر-تتر اوخویاردی» حاجی حوسو عؤمرونون سون ایلرینده احتیاج
 ایچینده یاشامیشدیر. او ۱۸۹۸-نجی ایلده عشق آباد شهرینده وفات ائتمیشدیر. آذربایجان وکال
 اینجه صنعتیین آن گؤرکملی نماینده لریندن بیر اولان حاجی حوسو سؤزونو حقیقی و تام
 معناسیندا بؤیوک خواننده ایدی. او خواننده لیک صنعتینده یئنی بیر دؤور اچماقلا، عین زاماندا بو
 صنعتی یوکسک بیر بیله یه قالدیرمیشدیر. حاجی حوسو نه اینکی موغام اوخوماقدا، عینی زاماندا
 ملی آذربایجان موسیقی سینین بوتون ساحه لرینده بؤیوک اوستاد ایدی. او قدیم خالق موسیقی
 سینی سون سوز بیر محبت له سئوردی. شرق، ائله جهده آذربایجان صحنه سی حاجی حوسو نون
 سسیندن ده قوه لی، لیریک دراماتیک تننور Tenor تیپلی سس لر چوخ گؤرموشدور. لاکین بوتون
 شرق ده حاجی حوسونون سسی کیمی هر طرفیلی تمبر گؤزه لیینه مالیک اولان ایکینجی بیر
 اینجه و طراوتلی سس اولمامیشدیر. قیز یولوزی جهت دن حاجی حوسونون سسی فونومئن
 دئیلیدی. لاکین بوسس بدیعی فنومن کیمی تکرار اولونمازدیر.

حاجی حوسو اولدوقجا زنگین و هر طرفلی یارادیجیلیق دیا پازنونو اولان مغنی ایدی. اونون
 بؤیوک صنعتی تکجه آذربایجان دا دئییل، بوتون یاخین و اورتا شرق ده مشهور اولموشدور. اونو

باشقا صنعتکار لاردان آبران جهت لردن بیری ده اونون سون درجه طبیعی استعدادا مالیک اولماسی ایدی. حاجی حوسو ده اولان زنگین ایفا چیلیق فانتاز یاسی و ایمپروویزه المنت لری باشقا خواننده لرده اولمامیشدیر.

حاجی حوسو قوجا شرقین سعدی، حافظ، عمر خیام و فیضولی کیمی نهنگ کلاسیک لرینین لیریک اثر لرینی ایلهام و محبتله اوخوموشدور اونو گۆزه للیگین و آزاد لیغین جارچیسی آدلاندیر میشلار.

حاجی حوسو ائل آراسیندا مشهور اولدوغوندا خالق یارادیجیلیغیندا اونون حاقیندا چوخلو ناغیل لار، افسانه لر و روایت لر یارادیلیمیشدیر. دئیبله نه گۆره حاجی حوسو، صادق جان ایله

«عیسی بولاغی» - ندا چالیب اوخو یارکن اونون اینجه سسیندن روحلانا

بولبولر گلیب اونون چینینه پااغینا، تارین اوستونه قونار و اوخویار میشلار...

« ستار »

آدی موسیقی مدنیتی تاریخیمیزده حؤرمت و ملى افتخار حسن ایله چکیلن صنعتکار لاردان بیریده خواننده ستار دیر. اؤز زمانه سینین شؤهرت قازانمیش آن استعدادلی مغنی لریندن اولان ستار موسیقی مدنیتیمیزین انکشافیندا مستثنی خدمت گؤستریمیشدیر. بؤیوک خواننده نین آنادان اولماسی و وفاتی تاریخی حاقیندا هله لیک درست معلومات الده اندیلمه میشدیر. لاکین بعضی مأخذ لره اساساً احتمال ائتمک اولارکی ستار کئچن عصرین ۲۰ - نجی ایللرینده جنوبی آذربایجانین اردبیل شهرینده آنادان اولموشدور. ستار ایلك گنجلیک ایللریندن موسیقیه هوس گؤستمیش، آذربایجان و ایران ماهنیلارینی گؤزل سس له اوخوموشدور. دینی فاناتیزمین حکم سوردوبو فئودال - پاتری آرخال ایرانین هر بیرینده اولدوغو کیمین اردبیلده ده او زامان دینی مراسم لر چوخ طنطنه لی کئچیر یلیردی. ستارین گؤزل سسینی ائشیدن یئرلی روحانی لر اونو مسجده چاغیریب دینی مراسم لرده اشتراک ائتمه یه تحریک ائتمیشدیلر. ستار محرم لیک گونلری قاسیم، سکینه، زینب (س) رول لاریندا چیخیش ائتمدیه مجبور اولموشدور.

ستار گؤزل و ملاحظلی سسی له خالق شنلیک لرینده اشتراک ائتمک، خالقین خیرینه شرینه یارماق ایسته ییردی. محض بونا گؤره ده چوخ زامان دینی مراسم لرده قدیم ائل نغمه لرینده مراجیعت ائده ردی. ستار توی مجلس لرینده سعدی نین - حافظ نین - فیضولی نین شوق پونز یاسینین اینجی لری اولان غزل لرینی موغام و تصنیف اوستونده اوخویاردی ستارین بو بؤیوک شاعرلرین یارادیجیلیغینا اولان هوسی اونو عرب فارس و تورک دیلرینی مکمل اؤیر نمه یه سوق

ائتمیشدیر. ستار ۲۰ - ۲۵ یاشلاریندا اولارکن بیر خواننده کیمین تکجه اردبیلده دئییل بوتون آذربایجان دا و ایران دا شهرت تاپمیشدیر. خالق هر یئرده گنج صنعتکاری بؤیوک حورمت و محبتله قارشالییردی. ستار گنت گنده خالق شنلیک لرینده و توی مجلس لرینده اؤز ملاحظتی سسی له جماعتی خوشحال اندیردی ستار بیر مدت کئچدیکن سونرا تبریزه گلیر. چوخ کئچمه دن تبریز مجلس لرینین یاراشیغی اولور نهایت اونون خواننده لیک مهارتینین سوراغی تهرانا - شاه سارایینا چاتیر. اونو تهرانا دعوت اندیرلر. ستار بیر نئجه ایل ایران شاهی محمد میرزه نین ساراییندا خواننده لیک ائتدیکن سونرا، ۱۸۴۴ - نجی ایلین اول لرینده ناخجیوان شهرینه کؤچور. ستارین شرفینه هر یئرده بؤیوک مجلس لر قورولور. هامی چالیشیردی کی ستار اولان مجلس لرده اشتراک اندیب اونون اینجه و حزین اوخوماغینی ائشیتسین او زامان ستار ناخجیوان مجلس لرینین بیرینده مشهور گؤرچی شاعیری نیکولاز باراتاشویلی (۱۸۱۶ - ۱۸۴۵) ایله تانیش اولور. ن. باراتاشویلی آذربایجان موسیقی سینی دریندن سئور و اونو یوکسک قیمت لندیردی. باراتا شویلی ۱۸۴۴ - نجی ایل نوامبر آییندان ۱۸۴۵ - نجی ایلین مای آییناک ناخجیوان دا قضا رئیس نین کمک چسی وظیفه سینده چالیشمیشدی. او تیفلیسه رفیقه سی ماییکو اوربنا یا نییه یازدیغی بیر مکتوبوندا ستار و جعفر ادلی باشقا بیر خواننده ایله دوست اولدوغونو قید ائتمیشدیر. باراتاشویلی اؤز مکتوبوندا ستار لاجعفری مقایسه ائده رک ستارین سون درجه گؤزل سسه مالیک اولدوغونو گؤستریر. «کیمدن مکتوب آلیرام هامی جعفری تعریف اندیر.

اونون تعریفی بیزی ذنگ ائدیب. من باشا دوشمورم. نییه هامینیز اونا واله اولموسونوز؟ اونون حالینی بیزدن سوروشون. جعفری ایران دان سلیمان خان (ستار ین دؤرونده یاشامیش ناخچیوان خان ایدی) گتیریب. ایک گون بیزیم یانیمیزدا قالدی. نه ماهنیلاری واردیسا، هامیسینی بیزیم اوچون اوخودو، کیم دئییر کی، جعفر ستار دان یاخسی اوخویور؟

گورونور یامان باشا دوشوبلر. من ایسه دئییرم: جعفر ستارا نیسبتاً کهنه (کؤهنه) اوخویاندی. آما ستارین سسی الله وئرگیسیدیر اؤزوده اوخویاندا سسینه ائله بزک لر وورور کی، آدامی واله ائدییر – بو سسدن هنج کس ده اولماییب». او زامان باراتاشویلی ایدی شعر و موسیقی مجلسینی خاطر لایبیردی. شاعیر تنز شعر و موسیقی کتجه لری تشکیل اندهردی. بو کتجه لرده ستار و جعفر دن باشقا ناخچیوان خانین قیزی، شاعیره غنچه بگیم ده اشتراک ائدیرمیش ستار ایله جعفر تیفلنسه گندن دن سونرا باراتاشویلی غنچه بگیم ین شعرینی گورجو دیلینه ترجمه ائدیپ اوخوماق اوچون ستاردا گؤنردی. باراتاشویلی اوربتلیا نییه یازدیغی مکتوبلار ریندا غنچه بگیم ایله تانیلیغیندان بحث ائتمیشدی:

«ایندی ناخچیواندا یئنی بیر شعر وار. بو ۱۸ یاشلی غنچه بگیم ین شعرلری دیر. خان قیزی دیر. اولدوقجا گؤزل و دوزلو گؤرکمی وار. تصوّر ائدین، گؤزللیکده لاپ اورلووون آروادینا اوخشاییر. آریندن چوخ یانقلیدیر. ایندی آریندن آیریلیب، چالیشیر کی، بوشانسین یازیق قیزین ۱۲ یاشی اولاندا زور آره وئریلر. بونلارین احوالاتی بیر رومان دی: شعر لرینده اؤز حالینا آغلایر.

شعرین بیر یئرینده دئییر: «منیم گۆزهل باغچام، ایسته بیرم گلیب سنین فوآرهن و گوللرین صحبت اندهم. آنجاق قورخورام آریم اورادا اولسون».

بو شعرى ترجمه ائديب گوندهره جه يم. منه بئله گلیر کی، ستار بو ماهنی نی بیلیر. یئنه بیر ماهنی وار. چوخ خوشا گلن دیر. بئله دوشونورم بونا ماهنی لار اوخوسونلار».

غنچه بگيم ين شعرلرين باراتاشويل طرفيندن گورجو ديلينه ترجمه ائيلديگيني و اونلارين ستار طرفيندن گورجو ديلينده اوخونماسی فاکتینی پروفیسور ی. یئنيکولوپوف دا تصدیق ائدير. شاعیری باجیسی واروارا و نئیر یئشئلی ایسه قید ائدير کی، نیکولاز باراتاشویلی موسیقی و ماهنیلاری چوخ سئویردی. اونون ائوینده تار، چونقوری (کامانچا)، نی و باشقا موسیقی آلت لری وارایدی. ائوده مجلس قوراندا هر دفعه ستاری دعوت ائدهردی. شاعیرین دایی سی دیتمتری و نئیریشویلی ایسه یازیر کی باراتاشویلی حتی ستار ين شرفينه تعريف نامه بئله یازمیشدی. ستار ایروان دا و تیفلیس ده اولارکن بیر چوخ ایلر ائرمنی صنعتکار لاریندان تارزن آغامال ملیک – آغامالوف ایله چالیب چاغیرمیشدیر. آغامال شرق موسیقی سینه یاخیندان بلد اولان، کامیل بیر موسیقیچی تک بوتون ائرمستاندا مشهور ایدی. معلوم اولدوغو کیمی ۱۹ – عصرین ۵۰ – ۶۰ – نجی ایلرینده هیندیستانین و ایرانین مشهور موسیقی چیلری و خواننده لری تیفلیسسه، اوردان دا گنستانینویولا (استامبول) تئز – تئز گلر میشلر. اونلار ایروان دان کئچنده همیشه ملیک آغامالوفون ائوینده آیله نر، اونو دینلر و اونون اوچون چالیب اوخویار میشلار. ستار داهر دفعه جنوبی آذربایجان

دان تیفلیس گندهرکن تارزن آغامالین ائوینده قوناق قالاردی. ستارین هر گلشی توی شنلیکلرینه سبب اولاردی. ایروان خانلاری و اعیانلاری اونون شرفینه مجلس لر دوزه لدردیله. بو شنلیکلرده ستار صنعت دوستو تارزن آغامال ایله اوخویاردی. ستار ایله آغامالین دوستولوغوندا بحث ائدهن مشهور ائرمنی تدقیقاتچیلاریندان قومئرتی یازمیشدیر: «قفقاز و روس شاعیرلری طرفیندن نظمه چکیلن مشهور خواننده ست پار آیلا آغامالین وناغی اولاردی. او واخت اونلارین چالیب اوخوماقلارینی ائشیدنلر سؤیله بیردیله کی، ستار ایله آغامالی دینله یین آدام دونیا اؤزگه هنج نه یی ائشیتیمک ایسته مز» ۱۹ – عصرین صنعتکارلاری کیمی ستارین دا بیر مغنی تک بوتون قفقاز دا مشهور اولماسیندا تیفلیسین موسیقی حیاتی مههم رول اونیا میشدی.

تیفلیس زاقافازیانین انضباطی و سیاسی مرکزی اولدوغونا گؤره بوردا روس، أوروبا و شرق مدنیتی نین اؤزونو گؤستره سینه ایستر – ایسته مز امکان یارانیردی. بونا گؤره ده، ۱۹ – عصرین بیرینجی یاریسیندا تیفلیس زاقافازیا خالقلارینین مدنی مرکزی کیمی ده شوهرت تاپمیشدی. هله کئچن عصرین ۴۰ – ۵۰ – نجی ایللریندن باشلایاراق، بوردا روس گورجو، ائرمنی تئاتر لاری یارادیلیمیشدی. همین دؤورده بوردا ایتالیا اوپرا مغنی لری تئز – تئز چیخیش ائدهر، حتی بالت تاما شلاری گؤستره ردیلر. بوندان علاوه، تیفلیس اوپراسینین گؤزه ل ارکستری واردی. او زمان تیفلیس موسیقی مرکزی کیمی ده شوهرت قازانمیشدی بوردا موسیقی سالون لاری و

درنک لرده مؤجود ایدی. بو درنک لرده تئز - تئز کنسرت لر، موسیقیلی گنجهلر و خالق گزیتیلری تشکیل اندیردیلهر.

علعسگر، اللهوردی (نریمان نریمان نوفون اولو باباسی) یئوانگول کیمی مشهور خواننده لر، آغامال گنوورک، الکبر، ساکو و حسین بابا کیمی چالغی چیلار خالق شنلیکلرده، تئاتر تاماشالارینین فاصله لرینده و کنسرت لرده چیخیش اندیردیلهر. تیفلیسین موسیقی حیاتی روسیا، غربی أوروبا، یاخین و اورتا شرق اولکه لریندن گلن سیاح لارین نظرینی جلب ائتمیش، اونلارین قلیبنده درین ایز بوراخمیشدی. ۱۹ - عصرین ایکینجی یاریسیندا قافقازا سیاحتی چیخان الکساندر دوما، لئون تولستوی، ی.

پولونسکی، ایی. سئگال، م. اولشئوسکی، آ. کیشمیشوف کیمی دؤرونون قاباقجیل معارف پرورلری تیفلیس حاققینداکی یازیلاریندا شهرین موسیقی حیاتی گنیش تصویر ائتمیش، خواننده لیک صنعتینه و بو صنعتین گؤرکملی نماینده لرینه یوکسک قیمت وئرمیشلر. ۱۹ - عصرین ایکینجی یاریسیندا تیفلیسده اوزون ایللر باشامیش مشهور روس شاعیری ی. پولونسکی شهرین موسیقی حیاتی، خصوصیه موسیقیچی لرینه عاید قید لرینده یازمیشدی «کئچمیشده اولدوغو کیمی ایندی ده گورجستان دا سازنده لره چوخ بؤیوک حؤرمت بسله بیرلر. اونلارین خالق آراسیندا سای سبز حساب سبز پرستش کارلاری واردیر. تیفلیس ده ایستر کوبار و

ایسترسه ده اورتا باب عایله هنج بیر توی شن لیگی سازنده سیز کئچمز. اونلاری خصوصی مارقلا دینله بیر.»

گورکملی روس تاریخچسی آ. کیشمیشوف ایسه یازیردی: «... او دوردده (۱۹- عصرین ۴۰-نجی ایللی نظرده توتولور) اهالی نین اکثریتی «کوهنه شهر» ده یاشاییردی. گون چیخاندان، گون باتانا کیمی اونون کوچه لرینده حیات قایناییردی. اثرمنی بازار یندا، تاتار (آذربایجانلی) بزآر خاناسیندا، سیون کوچه سینده و بورا یاخین اولان کاروانسارادا خصوصی جانلارنما گوزه چارپیردی. شهرین بوگور یئرلرینده بؤیوک کامرسیا و پارچا آل - وردی آپاریلیردی. کوچه لرده کی گندیش - گلش کسلیمیردی. آخشام دوشن کیمی ماهنی صدالاری شهری بوروردو. آچیق ها واداکو بو کنسرتلر یئرلی اهالینین موسیقی قابلیتینی آچیق - آیدین گؤستیریدی. بو ماهنیلارین یارادیجیلاری اولمز خالق خواننده لری ایدی. اونلار آیلی گنجه لرده شهرین مییدانچالارینا توپلاشیب، سون درجه ملودیک آلت اولان تارین مشایعتیله خالق نغمه لری اوخویور دولار. خواننده لر کوچه لرده گورونن کیمی، شهر اهلی اولرین ائوانینا، دامینا و دروازالارین اغزینا توپلاشیب، گنجه یاریسینا قدهر داوام ائدهن موسیقی نشه سیندن خط آلاردیلار. یئرلی موسیقیچی لرین، دان قیزا راندا هامی اولرینه چکیلردی. بعضی لری ایسه انله اوراداجا یاتاردیلارکی، صاباحب گونو، یئنه موسیقی آیلن سینلر.»

قید ائتمک لازم دیرکی، ایرانین، حتی هیندیستانین مشهور موسیقیچی لری و خواننده لری بئله تیفلیسه تئز – تئز گلردیلر. تیفلیسن موسیقی حیاتی ستارین دا دقتی نی جلب اندیر. او، بیر قدهر ناخچیواندا یاشادیقدان سونرا ایروانا، اوردان دا ۱۸۴۵ – نجی ایلین یازیندا تیفلیسه گلیر. چوخ گنجه دن ستارین شوهر تی بوتون شهره یاییلیر. هامی اونون ملاحظی سسینی ائشیتمه یه جان آتیر. ستار ملی موسیقیمیزی قافقاز خالقلاری آراسیندا یایماقدا بویوک فعالیت گؤستریمیش، آذربایجان، روس، ائرمینی، گورجو مجلس لرینده چیخیش ائدهرک اؤز گؤزل سسی و حرین نغمه لری ایله دینله ییجی رفته کتیرمیشدیر. حتی تیفلیسیده یاشایان روس و ایتالیان موسیقیچی لری بئله ستاری اؤز کنسرت – تاماشالارینا دعوت اندیردیلر. مثلاً او ۱۸۴۷ – نجی ایل فوریه نین ۲۳ – ده مشهور ایتالیان و یولون چالانی تیفلیس تئاتر ارکستری نین رهبری مالاقولو خیریه جمعیتی سالونو نداکی کنسرتینه ستاری دا دعوت ائتمیشدی. کنسرت ده موغام اوخویان ستار بویوک موفقیت قازنمیشدی.

بو باره ده تیفلیسده چیخان «قافقاز» قازاتی صحیفه لرینده ماراقلی رأی لر چاپ اولونموشدو. یانشوئوسکس فامیلیالی بیر نفر موسیقی شناس یازمیشدی:

«کنسرتین سونوندا جناب مالاقولو طرفیندن دعوت اولونان معنی ستار بیگ اؤز دسته سینین مشایعتی ایله اوخودو. بیز اوروپالی لار اوچون بو موسیقی (شرق موسیقی سی) بویوک ماراق اویادیر گله جکده من بو موسیقی حاقیندا اطرافلی دانیشاجام.

ایندی ستار بیگین اوخوماغی حاققیندا نه دئییه بیلیرم؟ یاخشی سی بودرو کی ، شرق تاریخچیلرینین یازدیقلاری بیر احوالاتی سؤیله ییم: «سولطان موراد بغداد شهیرینی آلا رکن شهرده یاشیندان و جنسیندن آسیلی اولمایارق یاشایان بوتون ایرانلی لارین دار آغاجیندان آسیلماسینی امر ائدیر. بیردن اسیر لرین ایچه ریسینده گۆزه ل اوخوماغی ایله بوتون ایران مغنی لرین حیرت ده قویان خواننده شاه قولو قالییین قاباغیندا دایانیر. او، آرفانین مشایعتی ایله ائله واله ائدیجی بیر نغمه اوخویور کی ، بوندان حیرت له نن سولطان اؤز قائلی امرینی ختم ائدیر. موراد شاه قولویا جزا عوضینه قیمتی هدیه لر باغیشلا ییر و اونو یولداشلاری ایله بیر لیکده کنستانتینو پولای (استامبول) آپاریر اورادا شاه قولو موسیقیچی دوستلاری ایله بیر لیکده تورک موسیقی سینین اساسینی قویور. من هئج ده شپهه ائتمیرم کی، بیزیم ستار بیگ ده اؤزونون گۆزه ل اوخوماغی ایله ان وحشی اوره ک لری بئله یوموشالدا بیلر» بیر چوخ تاریخی مأخذ لردن معلوم اولور کی ستار تیغلیسین موسیقی حیاتیندا گؤرکملی رول اوینامیشدی. او، نه اینکی موسیقی گنجه لرینده، هم ده آچیق هاوادا تشکیل اولونان کنسرت لرده و ضیافت لرده ملاحظلی سسی ایله چوخ ملتلی شهیرین ساکین لرینه استتیک ذوق وئر میشدی. تاریخچی آ. کیشمیشوفون یازیلاریندان آیدین اولور کی ، ستارین مجلس لرینده دفعه لرله اشتراک ائتمیشدیر. البت ده بونو دئمه لیم کی بیز یانشئوسکی نین بئله سهو مدعاسی ایله قطعاً راضیلاشا بیلمه ریک چونکی تورک موسیقی سینین اساسینی شاه قولو قویمامیشدی شاه قولو ۱۶-نجی عصرده بغداد دا یاشامیش

بؤیوک مغنی ایدی. او فضولی نین معاصری ، همده دوستو اولموشدور. شاهشقوقلو تورک لری ایران موسیقیسی ایله تانیش ائتمیشدی. آذربایجان خواننده سینین بؤیوک مهارتی اونو اووسونلامیشدی. گورجو مجلس لرینده ستاری دینله ین تاریخچی یازیردی : «...بیر نچه کلمه قوناقلیقلار حاقیندا دئمک ایستردیم.

او زامان شهر تاجرلری نؤبه ایله قوناقلیقلار تشکیل ائدر دیلر کی ، بونا دا گورجولر «ریفیس-پوری» (نؤبتی ناھار) دئیہ ر دیلر.

ناھارا ۲۰-۳۰ و داھا چوخ آدام دعوت ائدیلدی بو آداملار قیش زامانی نؤبه ایله بیر بیرینین ائوینه توپلاشاردیلار. هر بیر آمفی تریون(یونانجا سؤزدور قوناق پرور ائو صاحیبی دئمکدیر) چالیشاردی کی ، یئمکلرین و شراب لارین کیفیتینی ایله اؤز سلفینی کئچسین . ناھار چوخ شن کئچردی. هر بیر قوناق یومور لا دولو مزه لی صحبت له هامینی اؤزونه جلب ائتمدیہ چالیشیردی. ماسا آرخاسیندا اوتوران قوناقلار قلباً شادلیق ائدردیلر. (ماسا = میز غذاخوری) اگر ناھار و اختی خواننده لر، خصوصیلہ نادر سسه مالیک اولان مشهور ایران (آذربایجان) مغنی سی ستار آغا اوخوسایدی، کنفین ، شادلیغین حدی-حدودو اولمازدی». ستاری آذربایجان، ائرمینی و گورجو توی لاریندا تنز-تنز ائشیدن و دفعه لرله اونون کنسرت لرینده اشتراک ائده ن روس شاعیری ی. پولونسکی مغنی نین یانیقلی سیندن تأثیر لندیینی ، اونون خوش آوازینا مفتون اولدوغونو «ستار» آدلی شعر ینده ترنم ائتمیشدی: (ترکی یه ترجمه اولموشو) (ستار ! ستار! سنین

غملی اوخوماغین هم کده رلی ، هم ده هیچقیر یلیدیر. بیراندان کامانین ، قوالین غملی فریادی ، بیراندان دا سنین نیسکیلی سسین منیم اوره ییمی دیدیب قلبیمی پارچالاییر. من بیلیم نه اوخویورسان ، سؤزلرینی آنلایا بیلیم. چونکی من اوشاقلیقدا باشقا جور موسیقیه آلیشمیشام. قارائلیق گنجه دیر ، بوتون تیغلیس سوسوب ... لاکین یئنه ده کوماندان غملی سسین گلیر. سنی باشا دوشمه سم ده ، آنلاییرام کی ، خسته قارداشین شرقین قوملو صحرالاریندان سنین واسطه له منه اؤز ناراضیلیغینی بیلدیریر یئنه ده آنلامیرام ، نه اوخویورسان ، بلکه اؤز عشقیندن آلولانیب یانان گرمین محبتیندن دانیشیرسان؟ هنج نه آنلامیرام.

اون چکیرسن ، آرتیق منه سؤز نه گره ک. من چوخ یاخشی دویورام . قول باشقا جور اوخویا بیلمز. چونکی سنین موسیقینده زنجیرلرین سسینی ائشیدیرم. ستار! ستار! هؤنکورتون منی تشویشه سالدیغیندان اینسان طالعینین غملی اضطرابلارینی اونودا بیلیم (

ی . پولونسکی نین بو شعری ایلک دفعه تیغلیس ده چیغان «قافقاز» قازنتی نین ۱۵-مارس ۱۸۵۰ - نجی ایل تاریخلی نؤمره سینده چاپ ائدیلیمیشدیر. شعرین آلتیندان قازنتین رداکتورو او. کنستانتینوفون ستار حاققیندا قیدلری واردیر. همین قیدلرده اوخویوروق : «ستار ، تیغلیسده مشهور اولان ایرانلی (آذربایجانلی) خواننده نین آدی دیر. اونو آسیا طرزینده شنلیک لر ائده رکن، ناهار و شاما دعوت ائدیرلر. ستاری هم ده گورجو و اثرمنی توی لاریندا دا دینله مک اولار. ستار دان باشقا ایکی خواننده ده مشهور دور. بونلاردان بیری ایروان ساکینی علی اکبر (۱۹-عصرده

یاشامیش مشهور ائل عاشیقی دیر)، او بیر ایسه اثرمنی یئوان قول دور. بونلارین آراسیندا هم رقابت، هم ده یاریش واردیر. من بونلارین اوچونوده ائشیتیمیشم. بیرینجی لیگی ایسه ستارا وئریم. اونون سسینده کی حزین لیک و کدر رموٹیولری آروپالینین قلبینی تیره تمک له اوره گینده غریبه هیجانلی حیس لر اویادیر» سون درجه گۆزهل و میثیل سیز سسه مالیک اولان ستار نه اینکی آذربایجانلی، اثرمنی و گورجو مجلس لرینده، حتی تیفلیس ده وئرین بین الملل کنسرت لرده بئله شوهرت قازا نمیشدی. بو کنسرت لردن بیر ۱۸۵۳-نجو ایله آوریل آیی نین ۷-ده اولموشدو.

همین کنسرت ده ستار مشهور و بولون چالان میللر ایله چیخیش ائده رک بؤیوک مهارت گؤستریمیشدی. بو دفعه ده «قافقاز» قازتی سوسمامیش، ستارین اوخوماق قابلیتینه یوکسک قیمت وئریمیشدی. میللرین کنسرتیندن سونرا، ۱۸۵۳-نجو ایلین آوریل آیی نین ۱۰-دا ستار مشهور مغنی سئیمور -شیف ایله بیر لیکه کنسرت وئریمیشدی. بو کنسرت حاقیقتندا «قافقاز» قازتینده قابقاجدان اعلام لار وئرلمیش، قازتین بیرینجی صحیفه سینده «تیفلیس ده کنسرت لر» باشیلنی آلتیندا مقاله درج ائدلمیشدی. مقاله ده دئییلردی: «یاز قاپینین آغزینی کسمیشدیر. طبیعت یاشیل مخمردن دون گئنیمیشدیر. دونن بیز یوخسول لارین خیرینه وئرین گۆزهل کنسرت ده اولدوق. نهایت، او بیرسی گون (جمعه گونو) جناب سئیمور-شیف تیفلیس ایله وداع لاشیر-جناب شیفین کنسرتینده همیشه کی کیمی، خالق موسیقی سینین صاحیبی،

بیزیم مشهور آسیالی خواننده ستار دا اشتراک انده جکدیر. او ، آیریجا اولاراق اؤز دسته سی ایله اوخوما یاجاق ، آوروپا موسیقیسی آلبینی آسیا موسیقی سینه اوزدا داجاقدیر. بئله لیک له ، شیفین کنسرتینده ایندییه دک گورونمه میش موسیقی اتفاقی یاراناجاقدیر. بیزه ائله گلیر کی ، بو حادثه خصوصی دقت کسب ائتمکله ، آوروپا و آسیا موسیقیسینه بؤیوک خیر وئره بیلر. آسیا اوخوماقلاریندا، خصوصیه ستارین اوخوماغیندا ائله بیر اینجه لیک ، گوزه لیک و جاذبه واردیر کی ، اونو موسیقی وت لاری واسطه سیله وئرمک چتیندیر. او ، قافقاز لیلار دا هم کده ر ، هم ده سئونج حیسسی اویادیر». ستار کئچن عصرین ۶۰ - نجی ایللرینده تیفلیس ده وئردیگی موغامات کنسرت لری ایله ده بؤیوک شهوت قازانمیشدیر. او دؤورده تیفلیس ده وئریلن موغامات گنجه لرینده ستار تارزن آغامال، کامانچاچی گئورگ ، ویولونچو مناساکان ایله چیخیش انده ردی. مشهور اثرمنی موسیقی شناسی و . کارگانوف یازیرکی، «من ۱۸۶۰ -نجی ایلین آفیشالاریندا قافقازین سئویملی مغنی سی ستارین وئردیگی کنسرتین پروگراماسینی تاپدیم. آفشادا بئله بیر یازی دقتی جلب ائدیردی: «۴- ژانویه بازار اثرته سی گونو (۱۸۶۰-نجی ایل) بوراداکي تئاتردا آغاستار کنسرت وئره جکدیر». پروگرام ۱۲ نؤمره دن عبارت ایدی. خواننده نی شرق موسیقی آلت لرینده:

تار دا مناساکان ، دایره ده علی اکبر ، قوشاناغارا دا ایسه ساکو مشایعت ائتمیشدیر. منیم فیکریمجه ، بئله بیر کنسرت دینله بیجیلده بؤیوک ماراتق اویادا بیلر. اؤز زمانه سینین آن یاخشسی

خواننده سی اولان ستارین اوخودوغو نغمه لر یئرلی دینله بیجی لره بدیعی ذوق و ترمک له برابر ، عینی زاماندا آسیا موسیقیسینی اؤیره نن متخصص لر اوچون گؤزه ل ماتریال دیر». ستارین رپرتو آری اولدوقجا رنگارنگ ایدی.

او «زمین خاره» «دستی» «راهاب» «شوشتر» «بایات اصفهان» «راست» «چاهارگاه» کیمی چتین و مرکب موغاملاری بؤیوک مهارتله اوخویاردی. بونلاردان علاوه، ستار قدیم ایران ، آذربایجان ، ائرمنی و گورجو ماهینلارینی دا بؤیوک اوستالیکلا ایفا ائده ردی. او چوخ واخت آذربایجان نغمه لرینی اوخویارکن سؤزلرینی ائرمنی و گورجو دیلرینده دئییه ردی.

ستار تیفلیس ده یاشادیغی ایلرده اونو نه اینکی خالق شنلیک لرینه ، حتی قافقاز جانیشینین اقامتگاهیندا ایران شاهلارینین، تورکیه سولطانلارینین و دیگر رسمی شخص لرین شرفینه وئرلن ضیافتلره بئله دعوت ائده ردیلر. ستارین قافقاز و یاخین شرق خالقلاری طره فیندن سئویلدیینی و بؤیوک حورمتله قارشیلاندیغینی نظره آلان ایران، تورکیه و روسیا حکومت لری اونو بیر نئجه اوردن و مدال لارلا تلتیف ائتمیشلر. معلوم اولدوغو کیمی ، ستار مشهور موسیقی شناس ماحمود آغانین مجلسینده گؤرکملی شاعیر سید عظیم شیرواین ایله تانیش اولموشدو. ستاری دینله ین شاعیر اؤز مخمس لرینین بیرینده ستاری تعریف ائتمیشدیر:

فهم قیل ، گؤرکی ، نه دیر چنگ و دف و بریط و عود

نه دیر اونلار دا بو آهنگ و بو لحن و بو سورود

عارف اول ، رمز بیل ، ای ماحصل غیب شهود

عود هر لحظه گلیب شوره دئییر : یا معبود

تار هر لحظه گلیب وجده دئییر : یا ستار

ستارین خواننده لیک مهارتی دؤورونون بیر چوخ مدنیت خادم لرینی مفتون ائتمیشدی. مشهور

فرانسا یازیچیسی ژول ورن اؤزونون «آرخی پلات آلوولانیر» ادلی اثرینده ستارین سسینه

یوکسک قیمت وئرہ رک یازیردی : «... من تیفلیس شهری گزه-گزه ایرہ لی له بیردیم. جناب-

دئیہ کیمسه چلیمسیر بیر نفر منہ مراجعت ائدیر و او منیم فیکریمجه ، چوخ عادی گؤرونن قونشو

بیر بینانی منہ گؤسته ریر: سیز خارجی سینیز؟

- شپهه سیز.

- ائله ایسه بیر دقیقه آباق ساخلایین و بو ائوه یاخشی تاماشا ائدین آخی بو ائوده

تاماشا ائدیلہ سی نه وار کی ؟

- نئجه نه وار ، مشهور خواننده ستار بو ائوده یاشامیشدیر، بو همین آدمدیر کی ،

سینه دن گلن زیل سسله اوخوباردی. هم ده اوخویاندا اونا نه قده ر پول وئرہ ر دیر!

بو لیاقتلی پاتری آرخین داها زیل دن اوخوماغینی آرزو ائده رک-من کور چایینین ساغ ساحیلی

ایله یوخاری قالخماغا باشلادیم کی اورادان ، داغین تپه سیندن (شیخ صنعان داغیندان) شهرین

گۆزه ل منظره سیننه تاماشا اندیم. بودور ، داغین تپه سیننه چاتیرام ، کیچیک بیر مییدانچادا
دایانیرام:

بورادا کیم ایسه ، سیار بیر اکتیور (ستار) بویوک بیر هیجانلا گۆزه ل ایران شاعیری سعیدی
نین شعرلرینی اینجه موسیقی ترانه لرینین مشایعتی له اوخویور. «ستارین صنعتکار لیغینی
گۆرکملی اثرمنی بسته کاری ن . ف . تیگرانوف دا یوکسک قیمت اندیرمیش، اونون تئز-تئز
ارمنستان و گورجستان دا اولماسینی ، دؤورونون گۆرکملی شخص لری ایله گۆروشودو یونو قید
اٹمیشدی. ستار باره سینده ژنرال م . ی اولشئوسکی ده «تفلیس حاققتیندا اولان قیدلری» -
نده بحث اٹمیش، اونون بوتون گورجستانی حیران قویان مشهور معنی اولدوغو نو یازمیشدیر.
مرحوم پروفیسور میکایی رفیای ایسه «م . ف . آخوندوف» مونوگرافیا سیندا ستاری حاقلی اولاراق
«تفلیسین سئویملی معنی سی» ادلاندرمیشدیر. بویوک معنی میزین گۆزه ل اوبرازی ۱۹۴۱-
نجی ایلده باکی کینواستودیاسی طرفیندن چکیلیمیش «صبحی» ادلی بدیعی فیلم ده
وئرلمیشدیر.

سون

صادق جان

آذربایجان موسیقی مدنیتی تاریخینده مستثنی خدمت لری اولان صنعتکارلاردان بیرى ده بۇیوک تارزن صادق جان دیر. میرزه صادق اسداوعلو ۱۸۴۶- نجی ایلده شوشا شهیرینده آنادان اولموشدور.

صادق جان آتاسی اسدکیشی گۆزتچی ایلشمیش، عائیلله سینى چوخ چتین لیک له دۆلادیرمیشدیر. یوخسولوق و احتیاج ایچریریسینده بۇیوین صادق اینجه صنعته سون سوز هوس گۆستریر، خالق ماهنیلارینی گۆزه ل سس له اوخویارمیش.

اسد کیشی اوغلونون ملاحظلی سسینی ائشیدیب، اونو خراط قولونون مکتبینه آپاردیر. خراط قولو گنج صادقین سسینی یوخلایب، مکتبه قبول ائدیر. بو مکتب صادقین موسیقی چی کیمی یئتیشمه سینده بۇیوک رول اویناییر. اون سککیز یاشیندا ایکن صادقین سسی باتیر. لاکین او، روحدان دوشمه ییب اولجه توتک و نی چالماغی اؤیره نیر، سونرا ایسه کامانچا چلیر. بیر قدر کئچدیکن سونرا صادق دا تار چالماق هوسی اوینادیر. او، کامانچانی بوراخیب تار چالماغی اؤیرنیر. پروفسور بولبولون بازیغینا گۆره، میرزه صادقین تار معلیمی شوشالی تارزن علی عسگر اولموشدور. ایری اللری، اوزون و گوجلو بارماقلاری اولان صادق قیسا مدت ده اوزونون فیطری

استعداد و قابلیت نتیجه سینده نه اینکی بو صنعته یینه لئیر، حتی مهارتلی تار چالماسی ایله اؤز معلیمی نی گئری ده قویور. صادق تار چالاندا اوستادی علی عسگر حسدله دئیرمیش: «کاش منیم وار- دولتیم صادقین، اونون بارماقلاری ایسه منیم اولایدی».

گنج صادقین آدی هر یاندا-آذربایجانین بیر چوخ شهرلرینده، حتی، اثرمنستاندا، گورجستاندا و ایران دا حاجی حوسو، مشهدی عیسی (ایسی)، کئشتازلی هاشم، میرزه محمد، حسن، عبدالباقی (بولبول جان) و جبار قاریاغدی اوغلو کیمی گؤرکملی خواننده لرله یاناشی چکلمیشدیر.

میرزه صادق ایران شاهزاده سی مظفالدین-ین توپوندا ائله بیر مهارت گؤسترمیشدیر کی، ناصرالدین شاه اونو «شیر و خورشید» قیزیل مدالی ایله تلطیف ائتمیشدیر. آذربایجان موسیقی تاریخینده یاخیندان بلد اولان و «هارون الرشید» ابراسینین مؤلیفی آغلار بی علی وئردی بی اوفون یازدیغینا گؤره، تبریزده ناصرالدین شاهین مجلسینده مشهور بیر تارزن صادیغی یاریشا چاغیراندا صادق تارین بوتون برده لرینی کسب. بونو گؤره ن تارزن یاریشدان امتناع ائدیپ صادقین بارماقلارینی اؤبوب.

صادق زاقاقازیا خالقاری آراسیندا بؤیوک شهرت قازانمیش بیر صنعتکارایدی. اونون «صادق جان» آدلانماسی دا شهرت و محبتله علاقه داردیر. خالق رَسامی، لطیف کریموفون «موسیقی لغتی نین ایضاحی» نا عاید آل یازمالاریندان معلوم اولورکی، ۱۸- اینجی عصردن

اعتباراً یاخین شرق اۆلکه لرینده، او جمله دن آذربایجان دا خالق طره فیندن یوکسک درجه ده سؤیلن و قیمت لندیریلن خواننده و سازندلره «جان» کیمی یوکسک آد و یا خود تخلص وئرلردی. بو تعریفلی آدی قازانماق شرفی صادیغا و مشهور خواننده میز عبدالباقی زولال اوفای (بولبول جان) میسر اولموشدور. موسیقی هوسکارلاریندان باکیلی (باکی لی) عبدالحمید بابایئو اؤز خاطره لرینده یازیر:

«من ایلک دفعه صادق جانی ۱۸۹۷ ژنجی ایلده باکی دا بئله گۆزهل تار چالان اولماییب. صادیقین چوخ گۆزهل جمالی وارایدی. اوجا بوی، ائتلی کوره کلی و جته لی ایدی. او، مجلسه چوخ ادب و ارکانلا

گیرردی. جماعت اونا سون سوز حؤرمت بسلردی. اونون سؤل آیینده او قدر قوه وار ایدی کی، تاری چوخ زامان میضراب سیز چالاردی».

صادق جانین گۆزهل چالغیسی شاماخی لی محمود آغانین دا نظیرینی جلب ائتمیشدی. بو باره ده مشهور شاعیر و موسیقی شناس محمد آغا مجتهدزاده «قاراباغ نامه» ادلی اثرینده یازیر:

«شیروانلی محمود آغا، صادق جانین تعریفینی ائشیدیب اونون شیروانا تشریف گتیرمه سینی خواهیش ائدیر. محمود آغا، صادق جانی دعوت ائتمک اوچون اؤز مجلسینده همایی

تخلصو ایله مشهور اولان بیر تارزنی شوشا شهرینه گۆندهریر. صادق اولجه گلمک ایسته میر، سونرالار ایسه نئجه راضیلیق وئریر. محمود آغا اونون شاماخی یا گلمه سیندن سون درجه شادلاناراق صادیغا لازیمی قدر حورمت ائدیر، حتی اونو دعوت ائدیب گتیردیگی اوچون همایی یه ده مکافات وئریر.

صادق جان مجلس ده کمال ذوق له تار چالماغا باشلاییر. مجلس صادیغین بؤیوک مهارتله تار چالماغینی آلقیشلاییر. همایی گونش قارشیسیندا آی اولسادا، گونشین قارشیسیندا سونوکلویونو حیس اندهرک شیروان دا دخی قالا بیلمه ییب تعجیلی اولاراق شوشایا گلیر. محمود آغانی هچو ائدیب، صادق حاقیندا نالایق سؤزلر سؤیله مه یه باشلاییر.

بو احوالاتی ائشیدن صادق جان شیروانا قاییتماق شرطیله شوشایا گؤندریب محمود آغانان اجازه آیر. او، شوشایا قاییدارکن ائشیدیرکی، همایی یالان و بهتان ایله اونون شخصیتینه توخونوب. همایی نین بو نالایق ایشلریندن غمگین اولان صادق شیروانا قاییتماق دان امتناع ائدیر. محمود آغا صادیغین قاییتماسیندان کدرلنیر و سید عظیم شیروانی دن خواهیش ائدیرکی، مکتوب واسیطه سیله، صادیغین گلمه مه سی سببی نی سورسون. سید عظیم ایسه مکتوب یازیب صادق دان گلمه مه سی سببی نی سوروشارکن، صادق جان هجوبین صورتینی مکتوبلا سید عظیمه گؤندهریر. صادق جانین مکتوبونو آلان سید عظیم، همایی نین یازدیغی هجوبین مقابلینده اونا جواب اولاراق ۶۰ میصراع دان عبارت محمس فورماسیندا بیر هجو یازمیشدیر. بو هجو اولدوقجا کسکین

شکیلده یازیلدیغینا گۆره سید عظیمین سون ایلرده چاپ ائدیلمیش کلیتینا داخیل ائدیلمه میشدیر. لاکین همین شعر سید عظیمین اوغلو طرفیندن، شاعیرین ۱۸۹۷-نجی ایلده تبریزده چاپ اولونموش دیوانیندا وئرلمیشدیر. شعردن شاعیرین صادق جان لا تنز- تنز گۆروشمه سی، اونون مجلس لرینده اشتراکی معلوم اولور.

سید عظیم همین مخمسینده محمود آغانی، اونون موسیقی مجلسینی تعریفله بیر، بورادا صادق دان باشقا ستار، میرزه محمدحسن، حاجی حوسو، شکور کیمی مشهور خواننده لرین چیخیش ائتمه سینی ده سؤیله بیر. صادق جانی مدافعه ائدن شاعیر شعرده همایی یه خطاباً دئیر:

ای همایی، بو نه اطوار ایدی اظهار ائله دین چرخ بد- مهر کیمی ظولمو پدیدار ائله دین
صُبحی^۱ - کاسیب کیمی اوزونو تار ائله دین صادیغین ثابتی- آشکین اوزه سیار ائله دین

شقی - عشقله روخسارینی گولنار ائله دین

دوستلوقدا نه اوچون گۆزله مه دین اندازه دشمن اولدون نییه اول سروری- قذی طنازه
قلعه ششه به سالدین گئدیبن آوازه کی، فیلانی روخی- زیبایه ووراردی جازه

شاهیدی- عصمته مشاته لیک اظهار ائله دین

صادیغین نامه سی گلدی منه ای طالب زار سانکی یازمیشدی اونو ناز ایله محمود ایاز
لیک باشندان آیاغا عیشوه ایدی سوزی- گداز ورونور عشقی- حقیقین دئی سن عشقی- مجاز (دئمیسن)

اي برادر، نه اوچون سن بئله رفتار ائلهدين

صاديغين وصفيني دستانه گتيردين سن اوزون گنديبن كسور- شيروانه گتيردين سن اوزون

تحفه تك بزمي- سليمانه گتيردين سن اوزون مينديريب رخشي ني ميدانا گتيردين سن اوزون

وصفي ني عالمه فردوسي كي مي جار ائلهدين

اي عزيزيم، گليبن شور ايله گفتاره اوزون اينلهدين حاقلي زوليخا روحي- ديلداره اوزون

چكدين ال يوسيفي- گلچهره ني بازاره اوزون اينلهدين عرض منلي عيني خريداره اوزون

سونرا دوندون نيه بس طلقي- خريدار ائلهدين

اي همايي- قسم اول پادشاهي- قهاره كي وئريدير قولغا سمع نجه گور نظاره

حوسن ده يوسيف اولا گر او مهني سياره (حسن) المايب بيرهنييم- عيصمتي هرگيز پاره

يوخ يتره سن بو ايشي بويه عرض دار ائلهدين

خوب، توتار صاديغا لازيم گوروندوردو بهتان نييله ميشدي سنه محمود آغا اي روحي- روان

شرم انديب، گوزله مهدين حقي- نمك، خورمتي- نان گنديبن قلعه يه^۲ حاققيندا دانيشدين

هديان قلعه= شوشا شهري

في الحقيقه نه اونو، سن اوزونو خار ائلهدين

آغانين نعمتي- الواني گوزوندن گلسين سفره بزمي- سليماني گوزوندن گلسين

۲ - قلعه= شوشا شهري

کابا شرابو بور یانی گۆزوندن گل سین مئی یی اولسون جیگرین قانی گۆزوندن گل سین

چونکی حقیقینده اولان فیضی نی اینکار ائله دین

گلمیسن بیر نچه دفعه سن اوزون شیروانه حوسن ده بنزر ایندی مهری مهی، تپانه

سنه ده محمود آغا ائتدی خیانت تا نه؟ بیه بیجا یتره سالدین کیشی نی بهتانه

بینواین نه اوچون فیسقینی اقرار ائله دین

نغمات اهلینه محمود آغانین رغبتی وار بیلمه یین یوخدو بو اسراره اونون شهرتی وار

گر اول حقی ده واردیر کیشی نین دولتی وار دولتی، معرفتی، لذتی وار، حورمتی وار

سن بو ظاهر ایشی، باعث نه دیر اینکار ائله دین

ساخلاماق عادت اولوبدور کیشی یه خواننده نچه خواننده اونا یکسر اولوب پاینده

بیری ستار، حسن، چندی بیلیر سن سن ده اولا هر کیمسه مگر سازنده؟

صادیغا کذبی نه اوچون بئله سزاوار ائله دین

چکمه بیردین نه اوچون بس شوکورون غیرتینی «شکور» (آد) هم-همده یازیغین غوورتینی

گلین، کسب یئه یدین محمود آغانین ایندی بس غیرت و ناموسا گلیب عار ائله دین

صادق جانین صنعتینه و شخصیتینه سؤن درجه وورولان محمود آغا اونو خواننده حاجی

حوسو ایله تتر- تتر شاماخی یا قوناق دعوت ائدردی. بو ایسه خان قیزی «خورشید بانو بیگیم

ناتوانی» عصبی لشدیرمردی. چونکی صادق جان قیزی نین مجلس لری نین یاراشینی ایدی.

ایستر خان قیزی ساراییندا دوزه لدیلن ضیافت لرده و ایستر سهده «مجلس اونس»- ون ییغینجا قارلی صادق سیز کئچینمزدی. ماراقلی بوراسیدیر کی، محمود آغادا صادق سیز کئچینه بیلیمردی. دئیلنه گوره، صادیغین اوستونده «محمود آغا» ایله «ناتوان» آراسیندا اوزون ایلر یازیشما اولموشدور. حتی بیر دفعه تهر اولموشسا، صادق شاماخی یا گلکدن امتناع ائدرکن محمود آغا شاعیر سید عظیم شیروانی نی صادق جانین دالینجا شوشا شهرینه گوندرمیشدیر. بؤیوک شاعیر شوشایا گلیمیش و شوشا حاقیندا بو بیتی سؤیله میشدیر:

بو شهر پری لردن اولوبدور آباد تقصیری- پری شیشه ده قالماق خوشدور

آما بو پری لرین الیندن فریاد

صادق جان توی شنلیک لرینده و مجلس لرده چالماقلا برابر شوشادا و تیفلیس ده گؤسترلن تئاتر تاماشالارینین فاصیله لرینده بیر تارزن کیمی چیخیش ائدیردی. مثلاً، ۱۸۸۶- نجی ایل دسامبرین ۲۹- دا تیفلیسین «آرتورونی» تئاترینین بیناسیندا م.ف. آخوندوفون «مسیو ژردان و درویش مستعلی شاه» کمدیاسی تاماشایا قوبولموشدور. همین تاماشانین آفیشاسیندا یازیلیمشدی کی تاماشانین فاصیله لرینده مشهور تارزن صادق چالاجاق، خواننده میرزه علی ایسه اوخویا جاقدیر.

تیفلیس ده چیخان «کاو کازسکویه ابوزرئنییه» ادلی سیاسی ادبی و بومورستیک قزئت (گازت) ده بو تاماشا حاقیندا ماراقلی یازیلار وئرمیشدی. قازئت ده «تئاتر و موسیقی» روبریکاسی آلتیندا

درج اولونموش مقاله ده دنیلیپردی : « کمدیا صحنه ده سؤنوک کئجدی-تاماشانی ماراقلی ائندن اساساً سازنده لر ایدی. تاردا بوتون زاقاقاز یادا بیرینجی تارزن ساییلان مشهور صادق چالیردی. اونون چالغیسی آیدین، صنعتکارلیق جهتجه دقیق، گوجلو و ملاحظلی ایدی. یاخشی اولاردی کی، بیزیم تیفلیس بسته کارلاری صادیغین تیفلیسه گلمه ییندن استفاده ائدیب اوندان شرق هاوالارینی اؤیره نه لره بو ایسه اونلارا یئنی اثر لر یازماقدان اؤترو یاخشی ماتریال اولاییلر.

ایران شاهی سارای مغنی سی میرزه علی اوخودو. میرزه علی گئنیش دیپازونلو سسه مالیک اولان تئور تپیلی خواننده دیر.

او اول لر دینی هاوالار اوخویورموش. آنجاق یاخین زامانلاردان معاصیر نغمه لره کئچمیشدیر. اودور کی، هله لیک اونون اوخوماقلاریندا دینی موتیولرین تأثیری واردیر. لاکین بونا باخمایاراق میرزه علی نین اوخوماغی اؤز تأثیر و صمیمی لیگی ایله اینساندا حقیقی ذوق اویادیر». صادق جان شوشادا تشکیل اولونان بیرینجی شرق کنسرتینده (۱۹۰۱) اشتراک ائتمیش تارچالانلار سیراسیندا ایلک دغه اولاراق تاردا سولو «ماهور» چالمیشدیر. صادق جان سؤزون ان گئنیش معناسیندا نوواتور تارزن ایدی. او، تخمیناً ۱۸۷۰-۱۸۷۵ نجی ایللرده ایران تاری اوزه رینده هر طرفلی رئوکونستروکسیا آپاریر. یعنی او، تارین تکمیل لشمه سی اوزه رینده ایشله یهرک تارین قورولوشونو دیشدیرمیشدیر. تارین قولوندا اولان بیر چوخ آرتیق پرده لری آتیپ ۱۷ پرده ساخالامیش، تارین سسینی گوجلندیرمک اوچون بیرینجی قوشا آغ سیمین و قوشا

ساری سیمین هره سیندن بیر اوکتاوا یوخاری زیل سسله نن ایکی جوت جینکنه سیم علاوه ائتمیشدی. تارین رزونانسینی آرتیرماق، همده لازم گلدیکده سسلندیرمک اوچون ساری سیم دن بیر اوکتاوا آساغی یعنی بم سسله نن بیر قالین ساری بوش سیم ده آرتیردی. بوندان علاوه تارین قولونون یوخاری سیندا، یعنی کله یه یاخین یئرده علاوه پرده باغلاماق ایله «لال بارماق» اوسلوبونودا ایجاد ائتدی. صادق جانا قدر تار ی عادت اوزره دیز اوستونده قویوب ائیلهرک چالاردیلار. صادق جان بو پریمیتیو قایدانیدا لغو ائدیپ تارین تاریخینده ایلک دفعه اونو سینه اوزهرینده الینده توتاراق چالماغا باشلامیشدی. صادق جانا قدر تارین بئش سیمی وار ایدی. او، تارا آلتی سیم ده علاوه ائدیپ اونون سایبی نی اون بیره چاتدیرمیشدیر. پروفیسور ساشا اوگائزاشویلی یازیکی، «صادق تارا ۸ سیم علاوه ائتمیشدیر. بونلار «ر» و «سُل» سسله نیر.

صادق جانین تار ایغاجیلیغی قایدالاری اوزره ایره لی سوردویو بوتون بو یئنی لیک لر آز زاماندا بوتون زاقافقازیا و اورتا آسیا تارزن لری طرفیندن دانیشیقسیز قبول اولوندو اونون یاراتدیغی تار، یعنی آذربایجان تار ی چوخ آز مدت ایچهریسینده بوتون قافقاز و اورتا آسیادا موجود اولان پریمیتیو بئش سیملی، ضعیف سسلی ایران تار ی نی سیخیشدیریب اورتادان چیخارتدی. تارین قورولوشوندا ائدیگی بو یئنی لیک لرله، صادق تارین ایفاچیلیق تئخنیکاسینی یوکسک بیر مرحله یه قالدیردی.

بئله لیکله، تار ایفاچیلیق صنعتینده بیر موسیقی آلتی کیمی داها مهم رول اویناماغا باشلادی. تصادوفی دئییلدیرکی، اونون تار نی خلق «سئحیرلی تار»، صادیغی ایسه «تارین آتاسی» حساب ائتمیشدیر. بولبول بازیکی کهنه ایران تار گؤزله موسیقیچی صادق جان طرفیندن تکمیل لشدیریلدیکن سونرا اوندا چالینان هاوالار داها رنگارنگ سسلنمکله اصل خالق چالغی آلتینه چئوریلدی.

یئری گلمیشکن اوندا دئیک کی، بیر چوخلاری موسیقی ایرتیمیز و میلی (ملی) موسیقی آلت لریمیز حاقیندا مطبوعاتدا و ایسترسده رادیو دا ترتیب ائتدیکلری اچترکلرده تارین گویا عرب، فارس، افغان و باشقا ملت لره عاید موسیقی آلتی اولدوغونو سؤیله ییلر. بعضی لر ایسه نیظامی گنجوی به اساسلانیب گویا تارین ۱۲- نجی عصرده آذربایجاندا یاراندیغینی و بیر چوخلاری ایسه تارین فیضولی دؤورونه عاید اولدوغونو ادعا ائدیرلر. بوتون بونلار هئج بیر علمی و آرخیو سندلرینه اساسلانمایان ساده جه سؤز- صحبت دن باشقا بیر شئی دئییلدیر. معتبر تاریخی وثیقه لره اساسلانیب دئییه بیلهریک کی، تار میلادین ۱۰- نجو عصرین دن تورکستان تورکلریندن «ترخانین اوغلو محمد» جارجو شهرینین «فراراب» آدلی بیر کندینده قاییرمیشدیر.

شرق موسیقی آلتلرینین شاهی اولان تار تکجه تورک دیللی خالقلارین دئییل، عینی زماندا عرب، فارس، افغان، هیند، ائرمینی، لزگی و قافقازین بیر چوخ خالقلارینین استفاده ائتدیگی بیر موسیقی آلتی کیمی مشهور اولموشدور. لاکین یاخین و اورتا شرق خالقلارینین استفاده

انتدیگری تار آلتلری ایچریسیینده آذربایجان تارلی اؤزونون ایستر فورماسی، مزیتی، ایسترسه دئدییمیز کیمی، بؤیوک تارزن صادق جان اولموشدور. مشهور تورک موسیقی شناسی «رائوف یکتا بی» قافقاز موسیقی سینیه عاید یازی لاریندا صادیغین صنعتکارلیغینا و اونون تارا انتدیگی یئنی لیکلره یوکسک قسمت وئرهرک یازمیشدیر: «صادیغین موسیقی چیلیک شهرتی بوتون قافقازا یاییلمیشدی. تارزن بیکده داهی اولان صادق ۵ سیملی تارا ۶ سیملی علاوه ائدیب اونو زنگین لشدیرمیشدیر.» «رائوف یکتا بی» صادیغی دؤورونون بیر چوخ بؤیوک خوانندهلری ایله مقایسه ائدهرک اوستونلویو اونا وئریشدیر:

«تارزن صادق دان سونرا قافقازدا «حاجی حوسو»، «مشهدی ایسی»، «یوسیف»، «حسنجه»، «دلی اسماعیل»، «هاشیم» و «عبدالباقی» آدلی خواننده لر شهرت قازانمیشلارسادا، لاکین بونلارین هئج بیر «صادق» درجه سینیه چاتمیشلار.»

صادق آذربایجان موغامینادا بیر سیرا یئنی لیکلر کتیرمیشدیر او «سه گاه» موغامینی انکشاف ائدیهرک، تارین قولونا «زابول» پرده سینی، «میرزه حسین سه گاهینا» نا ایسه «مخالیف» علاوه ائتمیش، «ماهور» موغامینی تکمیل لشدیرمیشدیر. گؤرکملی بسته کار- موسیقی شناس افراسیاب بدل بیگلی صادق جانین تارا و موغاماتا کتیردیگی یئنی لیکلری یوکسک قسمت لندیرهرک یازیردی: «اگر موغاماتین ایفاسی ساحه سینده تارین موسیقی آلتلری ایچریسیینده بیرینجی یئر توتدوغونو نظره آلساق میرزه صادیغین کشف ائدیگی یئنی لیکلرین، نتیجه اعتباری ایله

آذربایجان موسیقی سی تاریخینده بؤیوک بیر دونوش یارادیغینی تصدیق ائتمیش اولاراق، دئمک اولار کی، میرزه وان باشلاباراق آذربایجان موغاماتینین ماهیتی اونون ایفاده واسیطه لری، تأثیر قوه سی و موغاماتی ایفا ائتمک اوسلو بو یئنی بیر پیله یه قالمیش الودو. میرزه صادق آذربایجان موسیقی سی تاریخینده سئنی بیر صحیفه اچدی.»

صادق جانین صنعتکارلیغی گنج چالغی چیلار و اوخویانلار اوچون مکتب اولموشدور. او ۱۹- نجو عصرین ۹۰- نجی ایللرینده شوشادا آنسانبول یاراتمیش، دؤورونون ان مشهور اوخویوب، چالانلارینی آنسانبول جلب ائتمیشدی. آنسامبلدا، حتی ایکی نفر قیزدا اشتراک اندیردی.

اونلار آذربایجان، اثرمنی و گورجو رقص لرینی ایفا اندردیلر. صادق جانین آنسانبلی شوشا شهرینین ضیافت سالون لاریندا خصوصیه خورشید بانو ناتوانین مجلس لرینده، تیفلیسین «مجتهد»، «ایروانین خرم» باغلاریندا دفعه لرله چیخیش ائتمیشدیر. صادق جان تارلی ائله مهارتله چالارمیش، ائله شیرین بارماقلار وورارمیش کی، حتی قوشلار بئله اونون چالغی سینین سسیندن هوسه گلریمیش. بؤیوک تارزین معاصیرلری اولان محمد آغا مجتهدزاده، شوشالی خان اسماعیل، مشهدی سلیمان منصوروف و مشهدی مصیب داش دمیروف و خاطیره لرینده صادق جانین قارا تویوق قوشونا بیر- ایکی یونگول تصنیف و ماهنی اؤیره تریگینی تصدیق اندیرلر. بو حادثه نین جانلی شاهیدی اولان قوربان پریموفون خاطیره لرینده اوخویوروق: «بیر گون صادق

مندن خواهیش ائتدی کی، اونون اوچون گولابلی دان بیر بولبول توتوب کتبریم، من ده بیر شئیدا بولبول بیرده قارا تویوق توتوب آپاردیم.

بیرگون گلیب گوردوم کی، او، قارا تویوغون قاباغینا بیر گؤزو (آینا) قویوب اؤزو ایسه کناردا دوروب تار چالیر. ایندی کی کیمی یادیمدایر. او، قارا تویوقلارین چۆلده اوخوماقلارینا بنزه یین بیر تصنیف چالیردی. گوزگوده اؤز شکلینه تاماشا ائله یین قارا تویوق بیردن باشلایب اوخویاندا دوزو من تعجبومدن یئرمده قورویوب قالدیم. صادق بئله صنعتکار ایدی. او، گورونمه میش بیر معجزه ایدی» صادق جانین تاردا ایشلتدیگی بارماقلاری، ووردوغو آلت- اوست میضرابلاری هله ایندیسه قدر هئچ کس تکرارا ائده بیلمه میشدیر. اونون صنعتی باره سینده قاراباغدا چوخلو ناغیل لار، روایت لر یارانمیشدی. بونلارین یارانماسی ایسه هئچده تصادوفی دئییل دیر. خالق اؤز دوغما صنعتکارینی سئومیش و اونون شائینه داستانلار سؤیله میشدیر. شاعیر «نشهدی ایوب بکی» نین میرزه صادیغا مراجعت له یازدیغی شعر بئله باشلا ییر :

ای صادق! آل اله تاری

سنی تاری

بیر حاله گتیر، من دیلی زاری

سنی تاری

خالقیمیزین سئویملی صنعتکاری میرزه صادق ۱۹۰۲- نجی ایلده ۵۶ یاشیندا شووشادا وفات
 ائتمیشدیر. «مشهدی زینال»، «آرسن یارامیشئف»، «مردی جانی بی اوف»، «مالی بیگلی حمید»،
 «تاته وووس آروتونیان»، «مشهدی جمیل ایروف»، «شیرین آخوندوف»، «قوربان پیریموف» و
 باشقالاری صادق مکتبی نین یتیشدیرمه لری اولموشدور.

«مشهدی ایسی»

مشهدی ایسی «صادق جانین» و «حاجی حوسو» نون معاصیری ایدی. اونون آدی همیشه اؤز
 زمانه سینین گؤرکملی خواننده لری ایله یاناشی چکیلمیشدیر. البته، بو هئجده تصادوفی دئییلدی.
 ایلك موسیقی تحصیلینی «خراط قولو» نون مکتبیدن آلان مشهدی ایسی مشهور خواننده «حاجی
 حوسو» نون «خواننده لر مجلسی» نین ان فعال عضوی اولموشدور. مشهدی ایسی کلاسیک
 شرق، خصوصاً آذربایجان موغاملارینین اینجه لیک لرینه دریندن بلد ایدی. او، اؤز بیلیک و

صنعتکارلیق باجاریغینی «خواننده لر مجلسی» نین گنج خواننده لرینه اؤیره در، اونلاردا صنعته درین محبت حیسی او یاداردی.

مشهدی ایسی موغاماتی یوکسک درجه ده منیمسه یین اوستاد خواننده کیمی تاینمیشدی. او «راست»، «شور»، «همایون»، خصوصیه «ماهور» دستگاہینی اؤزونه مخصوص فردی خصوصیتله ایفا ائتمیشدیر. جبار قاریاغدی اوغلو مشهدی ایسی نین خواننده لیک قابلیتی نه یوکسک قیمت وئر رک یازیلیمیشدی :

«شوشا شهرینده، بوتون قافقازدا مشهور اولان خراط قولونون شاگیردلریندن خواننده مشهدی ایسی «ماهور» دستگاہینین چوخ طنطنه ایله اوخویاردی. اؤزده تصنیف خوانلیقدان قوال چالماقدان بیرینجی ساییلیردی». مشهدی عیسی اوخودوغو موغام و ماهنیلارین سوزلرینی آیدین، سلیس دیکسیا ایله دینله ییجی به چاتدیراردی. او، آذربایجان شاعیرلرینین غزل و قوشمالاری ایله یاناتی، حافظین و سعدی نین اثرلری نی ایله هاملان اوخویار، اؤز دینله ییجی لرینی واله اندردی. «جلیل بی بغداد بی اوفون» یازدیغینا گؤره، آذربایجان شاعیرلرینین شعرلرینی ایلهک دغه مجلس لرده اوخویان مشهدی ایسی اولموشدور. مشهدی ایسی تکجه قاراباغ دا دئییل، آذربایجانین بیر چوخ شهرلرینده - گنجده، آغ داش دا، شاماخی و باکی دا دفعه لرله توی مجلس لرینه، شنلیک لرینه دعوت ائدیلمیشدی. مشهدی ایسی شاماخی لی «محمود آغانین» مجلس لرینده آیلارلا اوخوموش و ایران حاکیمی «ناصرالدین شاه» طرفیندن بیر نچه دفعه

تهران شهرینه چاغیریلیمیشدی. شاه سارا ایندا ایران مغنی لری ایله اولان بیر مسابقیه ده غلبه قازانان مشهدی ایسی «شیر خورشید» مدالی ایله تلطیف اولونموشدور. کئچن عصرین ۹۰- نجی ایلرینده مشهدی ایسی تارزن صادق جان ایله بیرلیکده عشق آباد، سمرقند، تاشکند و باشقا شهرلرده خالق شنلیکلرینده اشتراک ائتمیشدیر.

مشهدی ایسی بؤیوک موغام اوستاسی اولماقلا برابر بیر تصنیف خوان کیمی ده کلاسیک آذربایجان خواننده لر اولموشلار. مشهدی ایسی نین بیرچوخ تصنیفلری خصوصیه «راست»، «ماهور» تصنیفلری مسهور دور. او، ائل ادبیاتیندان بعضی نمونه لره، خصوصیه «واقیف» ین، «ذاکیر» ین بیر چوخ مخمس و قوشماسینا تصنیفلر دوزلتمیشدیر. مثلاً او، «راست» اوخویارکن قاسم بی ذاکیرین :

بیر باغدا بولبول اولماسا

گولون نه میقداری، دیلبر

دال گردنه تۆکولمه سه

تئلین نه میقداری، دیلبر

ردیفی له باشلانان گرایلی سیندان استفاده ائدیپ «راست» تصنیفی نی بسته له میمشدی. گؤرکملی ادبیات شناس «سلیمان ممتاز» یازیردی : «بوگایلی نی قاراباغلی مشهور خواننده مشهدی ایسی عشق آباددا تصنیف مقامیندا اوخودوغونو شخصاً ائشیتیمیشم».

البتہ، مشہدی ایسی نین حاجی حوسو، بولبول جان کیمی چوخ زیل سسی اولمامیشدی. لاکین او، موغاماتین تخنیکاسینا دریندن بلد اولدوغوندان خوش سسی ایله اؤز دینله بیجی لرینی حیران ائتمیشدیر.

مشہدی ایسی کامیل بیر صنعتکار ایدی. اونون اوستاد بیر خواننده اولماسی حاققیندا معاصیری، شوشالی چیراق محمد اوغلو سؤیله بیردی: «مشہدی ایسی نین سسی چوخ زیل دئییلدی. آمما بوتون موغاملاری چوخ اوستالیقلا اوخویاردی. دونیادا مشہدی ایسی کیمی «عثمانلی» اوخویان چتین تاپیلار.

شوشانین «چؤل قالا محله سینده» سلیم بیگین قارداشی اوغلو روستم بیگین توپو ایدی. آداملاری توپا دعوت نامه ایله بوراخیردیلار. منیم ۱۷-۱۸ یاشیم اولاردی. دائی م دلک کربلایسی حسین زینال اوغلو توپا بیر دلک کیمی دعوت اولوندوغوندان منی ده اؤزو ایله توپا آپارمیشدی. سلیم بیگین بؤبوک سالونو آلتی آرشین قاراباغ خواننده لری ایله دؤشنمیشدی. گاز لامپانین ایشیغی آدامین گؤزونو قاماشدیریردی. هامی ملی گئییم ده ایدی. توپا ایکی خواننده دسته سی - گول بالی عاشیق لاری و قارمون چالان دعوت ائدلمیشدی. توپون پادشاهی شاعیر نورس میرزه علعسگر، فراشی ایسه لوتو قولو ایدی. خواننده مشہدی ایسی، تارچالان قولو (خسته قاسیمین قداشی) ایله سالونون گؤرکملی یئرده ایشلمیشدی. سالونون باشیندا ایسه حاجی حوسو ایله صادق جان

اوتورموشدور. آیاق طرفدن گولبالی عاشیققلاری (عباس قولو، نجف قولو، هاشم، حیدر) ایلشمیشدیلر. عاشیققلار ایله قاباق-قاباغا قارمونچو ایسی بیگ قارمونو الینده حاضر ساخلامیشدی. «تویون پادشاهی» نوریس امر ائتدی کی حاجی حوسو بیر دستگاه باشلا سین. حاجی حوسو ساعات یاریما «شوستر» اوخودو. حاجی حوسو اوخویاندان سونرا «تویون پادشاهی» امر ائتدی کی، مشهدی ایسی دستگاه باشلا سین. یادیمادی، تارزن قولو مشهدی ایسی یه دئدی:

- حاجی حوسوذن سونرا نه دستگاه باشلا یاجاقسان؟

مشهدی ایسی: من دستگاه باشلاما یاجاغام. حاجی حوسو جماعاتی یاتیردیب، من ایسه اویادا جاغام.

- قولو: نه ایله اویادا جااقسان؟

مشهدی ایسی: «عثمانلی» ایله .

مشهدی ایسی قوالی الینده اوینادیب آغزینی آچدی :

صبحی تئزدن اویاندیم دردی - غمه بویاندیم

داش اولسایدیم ارییه ردیم توپراق ایدیم، دایاندیم

مشهدی ایسی نین بو سؤزلری هامینین دقتی نی جلب ائتدی «تویون پادشاهی» نوریس قیشقیردی. «دالیسنی دئه ! سنه نم قوربان».

من عاشیقم، خان دورسون خان ایلشسین، خان دورسون

قوؤزا کستان گوینه گینگی آغ تپه لر یان دورسون

مشهدی ایسی اوخویوب قورتاراندا سالونو سورکلی آلقیش بورودو. مجلسی شن کنچیردیگینه گۆره، او گنجه مشهدی ایسی یه قیزیل سویا چکیلیمیش گوموش مجمعی اوزه رینده مندوله دن بیر پالتاریق و ۵۰۰ مانات قیزیل پول هدیه وئریلدی».

گورکملی خواننده مشهدی ایسی ۱۹۰۵- نجی ایلده آغامدا وفات ائتمیشدیر.

سُون